

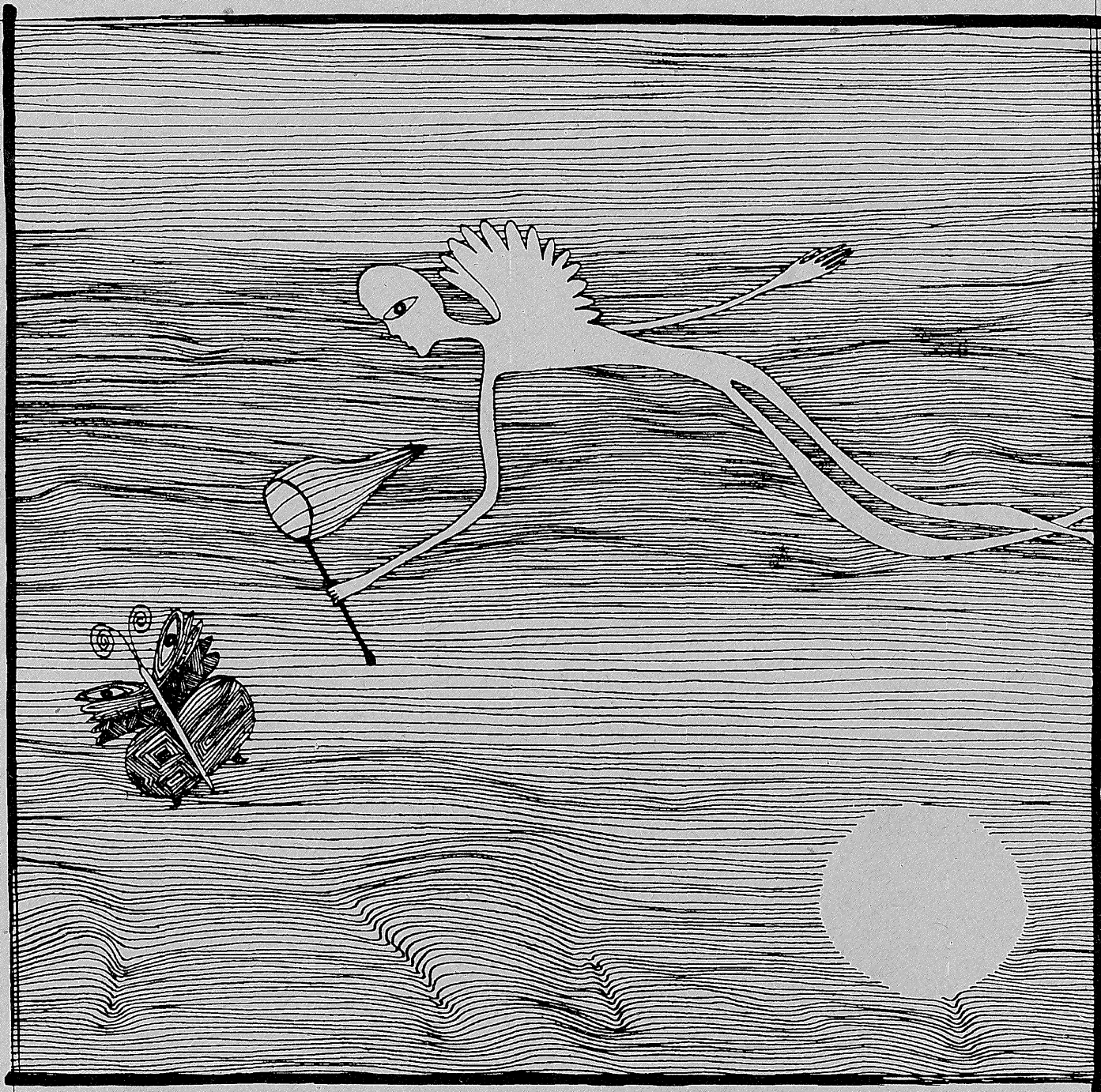
# SEDMÁ GENERACE

VIII.  
ROČNÍK

10

ŘÍJEN  
1999

SPOLEČENSKO - EKOLOGICKÝ MĚSÍČNÍK



Deset let Hnutí DUHA

Juraj Zamkovský • Jakub Patočka • Svatopluk Karásek



# SEDMÁ GENERACE

společensko-ekologický měsíčník  
číslo 10., VIII. ročník, říjen 1999

Vydává:

Hnutí DUHA - Přátelé Země  
Česká republika

Adresa redakce:

Sedmá generace, Hnutí DUHA,  
Jakubské nám. 7, 602 00 Brno  
Tel.: 05-42210438  
Fax: 05-42210347  
E-mail: sgenerace@ecn.cz

Redakce:

Jan Beránek (vedoucí redaktor)  
Vojtěch Kotecký (zást. ved. redaktora)  
Klára Brotánková  
Marta Misíková  
David Vaněk  
Jakub Bielecki (Zahrada)

Redakční rada:

Kateřina Jelínková  
(Rousínov)

Naďa Johanisová  
(Ostrolovenský Újezd)

Erazim Kohák  
(Praha)

Aleš Máchal  
(Brno)

Jakub Patočka  
(Veverská Bítýška)

Martin Prokop  
(Brno)

Ondřej Dargocký Simon  
(Středokluky)

Danuta Učnicková a Maroš Silný  
(Bratislava)

Mojmír Vlašín  
(Ořešín)

Juraj Zamkovský  
(Ponická Huta)

Distribuce a inzerce:

Martin Klásek  
Petr Klusáček

Kresba na titulní straně:  
Vanda Patočková

Sazba:

Leoš Knotek

Návrh titulní strany a rubrik:  
Rostislav Čuřík

Distribuce na Slovensku:  
ABIES - vydavateľstvo  
lesoochranárskeho zoskupenia VLK  
Tulčák 27, 082 13, SR  
Tel.: 00421-91-7789488  
E-mail: wolf@vadium.sk

Cena:

25 Kč / 30 Sk

Předplatné na rok 1999:

250 Kč / 300 Sk

Předplatné do zahraničí:

35 DM (Evropa) / 28 USD (zámoří)

Uzávěrka tohoto čísla: 20. 9. 1999

Vychází s podporou Foundation for Deep  
Ecology (San Francisco)

Podávání novinových zásilek povoleno Českou  
poštou, s. p. OZJM Ředitelství v Brně,  
č. j. P/2 - 96/98 ze dne 12. 1. 1998  
ISSN 1212-0499

Tištěno na recyklovaném papíře.

## Obsah Sedmé generace č. 10/1999

Jan Rovenský: Hyn sa ukáže ..... 1



### PROJEVY KRIZE

Jan Beránek: Japonská přesnost ve městě Tokai ..... 2



### KOŘENY KRIZE

Juraj Zamkovský: O tristnej ceste žiarskych hliníkárov do Európy ..... 5



### KOŘENY BUDOUCNOSTI

Zdena Lososová: Vzácné polní plevele ..... 9

Zahrada ..... 10

Harry Duda: Snění ..... 10

Horký den ..... 10

Jakub Bielecki: Mistr a Markétka počtvrté a popáté ..... 10

Jakub Bielecki: Bítov '99 ..... 11

Potulný sadař ..... 12



### HNUTI

Naďa Johanisová: Zkratky ..... 12

Jakub Patočka: Duha deset let na cestě - lidé a křížovatky ..... 15

Duha za svých deset let (anketa) ..... 24



### DUHA UDÁLOSTI, MĚROU A KONTRAKCI

Nejsem přece nějakéj pobožnej (rozhovor se Svatoplukem Karáskem) ..... 26

Vojtěch Kotecký: Proč bychom měli kritizovat sociální demokracii ..... 28

Jan Beránek: K jedné zatuchlé koncepci ..... 28

Obrázky ..... 30

Pavel Vnenk: Vliv není totéž co význam ..... 32

Sedmá generace do roku 1997 vycházela pod titulem Poslední generace. Nový název čerpá  
inspiraci z Velkého zákona Irokézů. V něm stojí pravidlo, podle něž má lidské jednání  
zohledňovat potřeby potomků až do sedmé generace.

# Hyn sa ukáže...

Jan Rovenský

Od konce srpna do 8. října probíhala na Domažlicku blokáda stavby velkočrůbežárny Myslív. V letošním létě, na přímé akce občanské neposlušnosti bohatém, tato událost vynikla jedním detailem: k buldozerům a sudům s betonem se zde přivazovali převážně místní lidé. V pohraničí, kde je zájem občanů o věci veřejné obvykle minimální, se jednalo o malý zázrak.

Ač to zní triviálně, kouzlo blokády v Myslívi spočívalo v pestrosti jejich účastníků. Poprvé v životě jsem tady viděl sedět před radlicí buldozeru pohromadě člena obecní rady, majitelku penzionu, nezaměstnaného zedníka, pražského squattera, bývalého policejního důstojníka, invalidního důchodce, německou lékařku, venkovského pankáče, mongolskou módní návrhářku a ekologického aktivistu.

Jak sa dala takhle neobvyklá společnost dohromady? Když se letos na jaře dozvěděli místní lidé, že za vesnicí jim má v přírodním parku Český les vyrůst koncentrák pro 600 tisíc kuřic, na který je už vydané stavební povolení, byli zaskočení. Vzápětí zjistili, že starosta dal stavbě zelenou bez jejich vědomí a bez souhlasu obecní rady a zastupitelstva, že ve své vlasti by nemohl německý investor farmy podobný projekt vůbec realizovat a že úředníci dotčených orgánů státní správy celý projekt buď z neschopnosti, nebo z jiných důvodů povolili zcela formálním a z právního hlediska pochybným způsobem. K pocitu překvapení přibyl vztek a potřeba nějak se bránit. Když investor odmítl počkat do přezkoumání zákonnosti stavebního povolení a zahájil zemní práce, 27. srpna se k radlici jeho buldozeru několik domorodců připoutalo pomocí betonových sudů od Temelína a blokáda začala. Postupně se začali přidávat další: pan Sedláček ze Všerub se přišel první den ze zvědavosti podívat, co že se to na poli v Myslívi děje. Večer si přinesl spacák a s malými přestávkami tam zůstal několik týdnů.

Lidé z okolních vesnic samozřejmě neblokovali pořád: málokdo si může vzít měsíc dovolené nebo opustit rodinné hospodářství. Od půlky září tak situace v Myslívi vzdáleně připomínala britské protidálňiční tábory: pokud se nic nedělo, převažovali studenti a mladí nezaměstnaní, kteří na blokádu přijeli na základě výzvy v médiích. Důvody jejich účasti byly pestré: převažovaly obavy z poškození životního prostředí, odpor proti týrání zvířat ve velkochovech a sympatie k místním lidem. Ti nosili „luftákům“ jídlo, sedávali s nimi večer u ohně a k sudům se poutali teprve ve chvíli, kdy to bylo skutečně nutné. Jejich účast však byla klíčová: průměrný venkovský policajt je možná ochotný přetáhnout obuškem přivandrovalce ze vzdáleného města, těžko však od něj můžete chtít, aby to samé udělal známé tetě ze sousedství.

Boj proti črůbežárně má s Británií ještě jeden společný moment: malý zájem zavedených nevládních organizací. Nejenže ekologičtí aktivisté netvořili na blokáde obvyklou většinu, ale jejich postavení zde bylo vysloveně okrajové. Děti Země, Hnutí DUHA či Nesehnutí sice poskytli část svého know-how a technických prostředků, počet lidí, které na blokádu poslali, by však nestačil ani na trvalé zablokování jedné z přístupových cest. Velké ochránářské organizace tak (k vlastní škodě) místní lidi v podstatě zklamaly, těžko ale rozhodnout, jestli je to nakonec

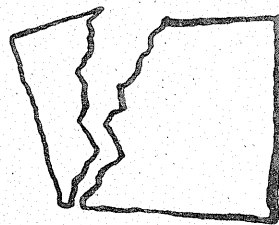
dobře, nebo špatně: rozsáhlá účast aktivistů by jistě zvýšila úspěšnost akce, na druhou stranu by ale mohla oslabit komunitního ducha blokády.

Odboj domažlických asi neznamená žádný zásadní průlom a jde spíše o výjimku potvrzující pravidlo české občanské lhostejnosti. Nicméně případ litvínovského supermarketu Billa dává naději, že podobných výjimek bude v budoucnosti přibývat. Obyčejní lidé v českých městech i vesnicích možná začínají postupně chápat, že si svoje prostředí musí hájit sami, protože nikdo jiný to za ně většinou neudělá. Vyhrají nakonec lidé z Domažlicka svůj boj o slepičák a ukáží tak cestu ostatním? Hyn sa ukáže...



foto: Jan Rovenský

# PROJEVY KRIZE



Průmysl často argumentuje ve prospěch jaderných elektráren tím, že se jedná o ekologicky čistý zdroj energie: žádná síra, žádný popel, dokonce žádné emise kyslíčnicku uhličitého, který způsobuje klimatické změny. Tento obraz podstatně narušují naše zkušenosti s nehodami jaderných elektráren a také stín dodnes nevyřešeného problému, kam s vyhořelým jaderným palivem.

Záříjová havárie v Japonsku však upozornila na méně viditelné, a proto opomíjené riziko plynoucí z provozu jaderných elektráren - technologicky mimořádně náročnou výrobu uranového paliva. Reaktory totiž nemohou spalovat uran v podobě, v jaké se nachází v přírodě. Vytěžená ruda musí nejprve projít složitým procesem zpracování, na jehož konci je uranový koncentrát; již tato fáze vede k rozsáhlému zamoření životního prostředí (viz SG č. 11/98). Téměř všechny reaktory navíc vyžadují další úpravy uranového koncentrátu (tzv. obohacení), spočívající ve zvýšení obsahu izotopu U-235 - právě atomy tohoto izotopu se v reaktoru štěpí za účelem získání energie. Zatímco přírodní uran obsahuje jen 0,7 % U-235, běžné tlakovodní reaktory vyžadují obohacení uranového paliva na několik procent (v Temelíně 4,4 %) a speciální typy reaktorů dokonce na desítky procent.

A právě při manipulaci s tímto materiálem došlo k havárii v Tokai, městské aglomeraci ležící 130 km severovýchodně od Tókja.

## Jaderná továrna v Tokai

Továrna na úpravu uranu v Tokai patří firmě JCO, dříve známé pod jménem *Japan Atomic Fuel Conversion Company*. JCO je dceřiným podnikem ekonomického gigantu, společnosti *Sumitomo Metalic Mining Company*. Firma je zároveň jedním ze dvou výrobců jaderného

## Japonská přesnost ve městě Tokai

Jan Beránek

Poslední záříjové ráno překvapila japonské město Tokai nehoda v továrně na výrobu jaderného paliva. Již dnes víme, že šlo o největší jadernou havárii v historii Japonska a o jednu z nejvážnějších nehod jaderného průmyslu na světě. Co se zde vlastně odehrálo? Příčinami a souvislostmi nehody se zabývá následující článek.

paliva, kteří jsou dodavateli japonských elektráren. Ročně zpracuje 715 tun uranu pro palivo do klasických tlakovodních reaktorů a průměrně 3 tuny vysoce obohaceného uranu pro palivo do experimentálního, tzv. rychlého množivého reaktoru Džozo Mark II.

### Co se vlastně stalo?

Dne 22. září začala JCO po tříleté přestávce pracovat na výrobě vysoce obohaceného paliva. Vstupní surovinou byl uran obohacený na 19 %. Dělníci v továrně si tento fakt zřejmě neuvědomili a mylně se domnívali, že pracují jako obvykle s uranem obohaceným pouze na 3 až 5 %.

Ve čtvrtek 30. září v 10:35 místního času tak do usazovací nádrže nalili namísto maximálně povolených 2,4 kg uranu roztok, který obsahoval celých 16 kg vysoce obohaceného uranu. Tím přesáhli tzv. kritické množství, které je třeba ke spuštění řetězové štěpné reakce. Usazovací nádrž, ponořená ve vodě kvůli chlazení, začala fungovat jako jaderný reaktor - s tím rozdílem, že nebyla vybavena žádnými bezpečnostními ani kontrolními prvky. Rozběhla se v ní nekontrolovatelná jaderná reakce, v principu podobná jaderné explozi - naštěstí ale probíhala pozvolna, takže namísto okamžitého výbuchu se „jen“ stala zdrojem intenzivního radioaktivního záření.

Zatímco z nádrže unikala silná radiace, vedení továrny si nevědělo rady a nemohlo uvěřit tomu, že ve výrobní hale probíhá nekontrolovatelná jaderná reakce. Teprve v 11:15, tedy 40 minut po odstartování reakce, připustilo vedení JCO, že došlo k překročení kritického množství uranu, a o události informovalo *Agenturu pro vědu a technologii (STA)*.

Trvalo téměř hodinu, než JCO o havárii a riziku záření informovala radnici města

Tokai. A až v 15:00, kdy atomová reakce probíhala již čtyři a půl hodiny, vydala radnice pokyn k evakuaci obyvatel žijících v okruhu 350 metrů od továrny - týkal se asi 150 obyvatel. Úroveň radiace na hranici pozemku továrny v té době dosahovala asi 0,001 Sievertů (Sv) za hodinu - během pár hodin by pobyt v tomto místě znamenal překročení ročního limitu ozáření. Již dvě hodiny poté, v 17:00, zde byl naměřen čtyřnásobek (0,004 Sv za hodinu), tj. 15 000-násobek přirozené hodnoty.

Následujícího dne, 1. října v půl čtvrté ráno - když továrna uvolňovala silné neutronové záření již 17 hodin - vydalo vedení prefektury Ibaraki doporučení občanům v desetikilometrovém pásmu kolem továrny, aby nevycházeli z domu, utěsnili okna a nepoužívali dešťovou vodu. Těm, kteří již předtím dobrovolně evakovali obydlí, poradili nezdržovat se v místech ležících po větru od Tokai. Všech 135 škol v okolí zůstalo ten den zavřeno.

Havarijní tým se snažil zastavit štěpnou reakci vypuštěním vody, která obklopovala usazovací nádrž a díky níž se reakce udržovala v chodu. Pokus selhal, protože se zasekl vypouštěcí ventil chladícího potrubí.

Situace se zhoršovala. Intenzita záření poblíž továrny již přesáhla 0,02 Sv za hodinu, tedy dvacetinásobek hodnoty zaznamenané na počátku havárie. Byla

mobilizována armáda, aby kontrolovala dopravu a hlídala veřejný pořádek. Ve stavu pohotovosti čekala protichemická armádní jednotka. Vláda uvažovala o tom, že požádá o pomoc americké vojáky, a prefektura chystala rozšíření evakuační zóny.

V sedm hodin ráno oznámila agentura STA, že reakci se konečně podařilo zastavit: dělníci zničili chladicí potrubí, voda vytekla a do nádrže byl přidán bór pohlcující neutrony. Sondy vzápětí zaznamenaly prudký pokles naměřené radiace. Štěpná reakce, uvolňující intenzivní záření, se po dvaceti a půl hodině zastavila.

Ani poté ale nebylo jasné, do jaké míry bylo kontaminováno okolí radioaktivními látkami, které se při reakci uvolňovaly a unikaly do ovzduší. V okolí továrny proto zůstaly 1. října uzavřeny silnice, pozastaveny byly i všechny vlakové a autobusové spoje, nefungovaly pošty. Prefektura doporučila zemědělcům, aby odložili sklizeň úrody (rýže a sladkých brambor). Město Tokai přešlo kvůli riziku kontaminace na náhradní zdroj pitné vody, námořní služba varovala lodi plující ve vodách poblíž pobřeží. Byl zakázán rybolov.

Během dne byla postupně rušena některá dopravní omezení a v 15:00 prefektura na základě doporučení *Komise pro jadernou bezpečnost* (NSC) odvolala opatření k ochraně obyvatel v desetikilometrovém pásmu kolem továrny JCO.

Přes 4 500 obyvatel navštívilo nemocnice, kde prošli zkouškami kontaminace a zdravotní kontrolou. U několika obyvatel z nejbližšího okolí továrny byla zjištěna kontaminace radioaktivními látkami.

V sobotu 2. října odpoledne již fungovaly školy a vláda odvolala evakuaci nejbližšího okolí elektrárny s tím, že nehrozí jeho zamoření. Všichni občané se tedy mohli vrátit do svých domovů.

## Následky

V kritickém stavu se nacházejí tři dělníci, kteří operaci s uranem v továrně prováděli, a byli proto ozáření z bezprostřední blízkosti. Všichni byli během okamžiku vystaveni extrémně vysokým dávkám neutronového záření a paprskům gama

- podle odhadů obdrželi dávky 17, 10 a 3 Sieverty, což je srovnatelné s ozářením v epicentru exploze atomové pumy svržené na Hirošimu. Taková dávka je považována za smrtelnou a překračuje zhruba 200-násobně povolený roční limit. Pro ilustraci dodejme, že dávka záření z přírodních zdrojů je pouze 0,003 až 0,005 Sv za celý rok.



kresba: Markéta Adamová

Při záchranné akci, která jadernou reakci po více než 20 hodinách konečně zastavila, byly ozářeny další dvě desítky pracovníků. Většina z nich byla nasazena podobně jako černobylští „likvidátoři“ - v prostředí s intenzivní radiací mohli pracovat pouze dvě či tři minuty, pak je museli nahradit kolegové.

Vysoké dávky ozáření obdrželi také pracovníci ambulance, kteří postižené dělníky odváželi do nemocnice, a členové havarijního štábu. Mezi ozářené osoby patří i sedm náhodných dělníků, kteří v bezprostřední blízkosti továrny pracovali na rekonstrukci golfového hřiště. Celkový počet ozářených osob k 18. 10. je oficiálně 69, to však nezahrnuje veřejnost.

Japonská vláda prozatím označila nehodu stupněm čtyři na sedmibodové mezinárodní škále (INES). Mezinárodní agentura pro atomovou energii ovšem

oznámila, že se jedná o nejtěžší havárii od výbuchu Černobylu a že po podrobnějším prozkoumání možná bude oceněna vyšším stupněm nebezpečnosti. V tom případě by se stala druhou havárií v historii oceněnou stupněm pět (vedle roztavení reaktoru Three Mile Island v roce 1979) a třetí největší jadernou havárií v dějinách vůbec (po Černobylu se stupněm sedm).

V následujících dnech experti STA i dalších institucí odebrali v okolí továrny JCO vzorky, které prokázaly kontaminaci životního prostředí radioaktivními látkami. Listy rostlin obsahují významná množství radioaktivního jódu a v okolí do jednoho kilometru byly detekovány další radioaktivní prvky, mj. cési-um, stroncium a sodík. Zejména posledně jmenovaný prvek byl v podobě radioaktivních izotopů nalezen ve vzorcích kuchyňské soli odebrané v domácnostech poblíž továrny. Protože jeho přítomnost lze vysvětlit přeměnou obyčejného sodíku vlivem neutronového záření, nabízí se možnost odhadnout, jakým dávkám byly ve skutečnosti civilní obyvatelé vystaveni. Takový kvalifikovaný odhad, který je k posouzení potenciálních zdravotních následků nezbytný, dosud chybí.

Přítomnost kontaminace zároveň potvrzuje riziko, že evakuace byla ukončena předčasně a unáhleně, ve snaze co nejrychleji vrátit život prefektury do zajetých kolejí.

## Bezpečnost nezaručí ani Japonci

Nehoda vedoucí k rozpoutání neřízené jaderné reakce je bezpochyby vůbec nejděsivějším scénářem možné havárie v jaderném průmyslu. A jen díky obrovskému štěstí byl její průběh v továrně JCO tak mírný - odhaduje se, že reagoval pouze maličký zlomek (méně než jeden gram) z celkového množství přítomného uranu.

Každý, kdo se v problematice aspoň trochu orientuje, potvrdí, že v jaderném průmyslu jsou přijímána taková bezpečnostní a technická opatření, aby se v první řadě prakticky vyloučilo riziko neřízené štěpné jaderné reakce. Příslušná zařízení jsou z toho důvodu konstruována pokud

možno tak, aby za žádných okolností nemohlo dojít k zapálení neřízené reakce nadkritickým množstvím štěpného materiálu (případně aby se taková reakce vzápětí samovolně utlumila).

Jak je tedy vůbec možné, že k něčemu takovému mohlo dojít? Dosavadní analýzy ukazují několik příčin, které vedly k havárii. Havárii zavinily hrubé chyby a nedbalost obsluhy. Za prvé, dělníci si zřejmě ani neuvědomili, že pracují namísto s běžným materiálem s vysoce obohaceným uranem. Proto do nádrže nalili více než pětinasobek předepsaného množství uranu. Za druhé, společnost JCO pod tlakem přiznala, že nelegálně změnila licencované pracovní postupy tím, že - v zájmu urychlení výroby - dala pokyn dělníkům, aby přidávali uran náraz ručně, namísto aby jej pečlivě odměřovali a pozvolna přimíchávalo automatické zařízení. Za třetí, dělníci ani vedení firmy vůbec nebyli vybaveni instrukcemi pro případ rozpoutání jaderné reakce - s takovou eventualitou zkrátka nikdo nepočítal. Za čtvrté, pracoviště nebylo vybaveno monitorovacím zařízením, které by vedení firmy okamžitě upozornilo na prudký nárůst radiace. Nehorázně nedbalý přístup firmy JCO dokládá i fakt, že dělníci manipulující s radioaktivními materiály nebyli v příkrém rozporu s předpisy vůbec vybaveni osobními dozimetry.

Jiným příkladem hrubého amatérismu je, že JCO vybavila záchranný tým dozimetry s pouze dvojmístným displejem. Tak se stalo, že jeden z dělníků byl ozářen dávkou 120 mSv, ale JCO uvedla jen 20 mSv zobrazených na displeji.

Něco takového se - pod vlivem propagandy průmyslu o skvělé bezpečnosti a přísném dohledu v jaderné energetice - zdá být těžko pochopitelné. Umíme si snad ještě představit, že by k něčemu takovému mohlo dojít třeba v Rusku (ostatně se často setkáváme s přesvědčivě znějícím argumentem, že černobylská havárie by se na západě nemohla odehrát, protože je tam mnohem vyšší pracovní disciplína). Ale ve vyspělé zemi, která je známá svou precizností a stojí na špičce technického vývoje? Ten, kdo si navíc uvědomí podstatný rys japonské kultury - že se zde totiž vše děje podle přísných pravidel, každý pracovní postup je podrobně předepsán a zaměstnanci se musí podle podrobných manuálů učit třeba i telefonovat - zní uvedená fakta už zcela neuvěřitelně.

Ukazuje se navíc, že přinejmenším část zodpovědnosti padá i na mnohem výše postavené instituce, než je firma

JCO. Například *Komise pro jadernou bezpečnost* (NSC) v Tokai nikdy neprovedla kontrolu havarijní připravenosti a pracovních předpisů z hlediska rizika řetězové jaderné reakce - nejspíš proto, že nikoho ani nenapadlo, že je něco takového vůbec možné v zařízení, které se diametrálně liší od jaderné elektrárny. Do jisté míry selhali i další činitelé - od havarijního týmu nevybaveného pro případ jaderné nehody až po premiéra, kterému trvalo od obdržení informace o havárii celou hodinu, než začal jednat (a pokyn k evakuaci nejbližšího okolí přišel téměř po pěti hodinách, během kterých byli obyvatelé vystaveni unikajícímu záření).

Rozhodující roli hrála v Tokai řada lidských selhání. To ovšem překvapí pouze neinformované nebo zaslepené, protože stejně tak tomu bylo u většiny vážných jaderných havárií ve světě. Znovu se ukázalo, že technika se zdá skvělá a spolehlivá (a řada výpočtů může dokládat, že pravděpodobnost nehody je mizivá), ale hlavní slabinu představuje člověk, který ji ovládá. A pokud se lidskému selhání nepodařilo předejít ani v mimořádně ukázněné japonské kultuře, jsou zcela oprávněné pochyby, zda si vůbec můžeme dovolit technologii, která v případě selhání obsluhy ohrozí celé město (nebo dokonce celý stát).

### Ledová sprcha pro jaderný průmysl

Havárie v Tokai znamená pro jaderný průmysl další těžký a možná osudný otřes. V japonských podmínkách ji lidé vnímají o to citlivěji, že na hustě osídlených ostrovech každá podobná událost ohrožuje obrovské množství lidí. Například jen v desetikilometrovém pásmu kolem továrny JCO žije přes 300 000 obyvatel!

Letošní havárie v Tokai navíc nebyla na japonském souostroví zdaleka první. Od roku 1990 zde došlo k několika vážným nehodám, z nichž se dokonce jedna (na jaře 1997) odehrála přímo v Tokai - exploze v továrně, která přepracovávala jaderné palivo, vedla k úniku menšího množství radioaktivních látek.

Japonská veřejnost dlouhou dobu respektovala ambiciózní plány vlády na rozvoj jaderné energetiky. Vedle strategických důvodů (naprostý nedostatek domácích energetických zdrojů) k tomu japonské občany vedla tradiční silná loajalita vůči autoritě státu a nadřazených. V současnosti Japonsko vlastní 52 reaktorů o celkovém výkonu 43 000 MW a ačkoliv je rozestaven

pouze jeden (800 MW), oficiálních plány počítají pro rok 2010 s přírůstkem 21 velkých bloků, které by zvýšily instalovaný výkon na 71 000 MW.

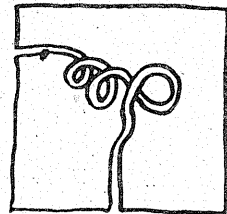
Tyto cíle se však těžko podaří realizovat. Nejméně od poloviny 90. let totiž i zde, pod vlivem řady skandálů a nehod, pochyby o vhodnosti jaderné energetiky sílí. V regionech, kde se doposud lidé za velmi tučné kompenzace s elektrárnami smiřovali, začínají sílit hlasy odmítající další elektrárny. Problémy s nalezením nových vhodných lokalit přiznává i oficiální materiál ministerstva průmyslu, který s odvoláním na tento fakt navrhuje snížit původně plánovaný výkon v roce 2000. Velký vzdor vyvolává také nutnost skladování vysoce radioaktivních odpadů. V převážně rybářské oblasti kolem meziskladu Rokašo se před příjezdem první lodi s kontejnery konala velká shromáždění a hladovky. Guvernér prefektury Aomori dokonce několik dní odmítal vydat souhlas s tím, aby loď v přístavu Rokašo vůbec přistála (finanční dotace pro region a vládní záruky o bezpečnosti jeho rozhodnutí nakonec změnil).

Obavy z jaderné havárie pramení v neposlední řadě i z ničivého zemětřesení v Kóbe, ke kterému došlo v roce 1995. I když jsou japonské jaderné elektrárny stavěny tak, aby odolaly otřesům půdy jisté intenzity, žádná z nich by v Kóbe neobstála: Zatímco maximální přípustné zrychlení se u jednotlivých reaktorů pohybuje podle stáří od 150 do 670 Gal (průměr je 300 Gal), zemětřesení Hanšin, jež postihlo Kóbe, dosáhlo zrychlení až 833 Gal.

Poslední nehoda v Tokai může tedy být poslední kapkou, kterou trpělivost většiny Japonců přeteče. Bezprostřední důsledky zatím vedly k tomu, že JCO přišla o oprávnění podnikat v oboru jaderné energetiky a její majitel, *Sumitomo Metallic Mining Company*, oznámila, že ukončí veškeré své aktivity na poli jaderného paliva. Jeden z největších provozovatelů jaderných elektráren, společnost TEPCO, v rozjitřené atmosféře raději okamžitě stáhla své televizní reklamy o přednostech jaderné energetiky. Vládní činitelé rozhořčeně požadují přísnější kontrolu a revizi jaderného programu a plánují sérii přepadových inspekcí na jaderných zařízeních.

Ani to však nemusí stačit k tomu, aby se důvěra občanů podařilo obnovit. Podle posledních průzkumů veřejného mínění je totiž o perspektivě jaderné energetiky přesvědčeno jen 20 % občanů, zatímco 75 % jich vyjádřilo neshodu či obavy ze záměrů dále budovat jaderné elektrárny.

# KOŘENY KRIZE



## O tristnej ceste žiarskych hlinikárov do Európy

Juraj Zamkovský

Po jesenných parlamentných voľbách v roku 1998 sa opäť hovorí o výrobe hliníka na Slovensku. Na rozdiel od začiatku 90-tych rokov však už viac-menej bez polemiky, téma zaniká na pozadí iných dramatických po porážke tretej mečiarovej vlády.

Slovensko nikdy nemalo výrazné komparatívne výhody pre výrobu hliníka okrem relatívne lacnej pracovnej sily a mizerných zákonov. Naopak, má celý rad komparatívnych nevýhod. Výroba hliníka patrí k najnáročnejším priemyselným odvetviám v spotrebe elektriny. Československo so svojou energetikou odkázanou hlavne na spaľovanie uhlia s vysokým obsahom síry a problematické jadrové reaktory sovietskej výroby nikdy nepatrilo ku krajinám, ktoré by si ju mohli dovoliť. Nehovoriac o tom, že od samého počiatku bolo odkázané na dovoz suroviny na výrobu hliníka.

O umiestnení hlinikárne na Slovensku - Závodov Slovenského národného povstania (ZSNP) v Žiari nad Hronom - rozhodli stalinistickí plánovači začiatkom 50-tych rokov. Aj za Husáka sa našli odborníci, ktorí vecne preukázali ekonomickú nezmyselnosť ďalšej prevádzky hlinikárne (ako napr. v roku 1988 tým z Prognostického ústavu ČSAV). Aj každý občan si mohol urobiť predstavu o „celospoločenskej“ potrebe projektu: keď prechádzal autom okolo hlinikárne, nemohol neprejsť okolo pol kilometra dlhej červenej hory hlušiny, nemohol mu uniknúť ani hornoopatovský cintorín, pamätník prekvitajúcej obci s 900-ročnou históriou, zlikvidovanej socialistickou industrializáciou.

Hygienici zasa vedeli, že v žiarskom okrese bol deväťkrát vyšší výskyt alergických ochorení, polovica detí chudokrvná a že medzi hutníkmi bol o 20 - 25 % vyšší výskyt zhubných ochorení v porovnaní so slovenským priemerom. Pestovatelia svoju zeleninu nesmeli oficiálne predávať, celá produkcia z pôdy znečistenej najmä fluórom sa preto konzumovala v okrese.

V 80-tych rokoch sa zrodil projekt, ktorého názov išiel s dobou: modernizácia hlinikárne. Schválený bol v roku 1985 a všetky následné polemiky sa už točili iba okolo rozbehnutej „modernizácie“. Tá podľa

*Financial Times* pohltila v rokoch 1986 - 1993 okolo 185 miliónov USD a režim ňou zabil dve muchy jednou ranou: „pružne“ zareagoval na neudržateľnú devastáciu prostredia a zdravia a popri masívne propagovaných plánoch na zníženie emisií sa takmer o polovicu zvýšila produkcia hliníka. Teda činnosť, ktorá vďaka svojej nesmiernej energetickej náročnosti ťažko zasahovala iné slovenské regióny. Mýtus o „modernizácii“ bol na svete.

### Len žiadne experimenty

Na jar 1990 environmentalisti spolu so Zelenými posielajú premiérovi Čičovi materiál, v ktorom navrhujú nielen preorientovať prvovýrobu hliníka na jeho recykláciu a finalizáciu, ale tiež vytvoriť v žiarskom regióne perspektívny program alternatívneho hospodárskeho rozvoja. Milan Čič sa nezmohol ani na jednoduchú odpoveď.

Na jeseň 1990 zneužíva vedenie ZSNP svoju monopolnú pozíciu a pomocou tzv. exportného štrajku si vynucuje garancie federálnej vlády na polmiliardovú pôžičku. Slovenskí hlinikári vtedy ohlásili blokádu dodávok hliníka československým firmám (čo by postihlo najmä odberateľov v Čechách) a keďže v tom čase štátne firmy nemali vlastné zásoby devíz a nemohli si hliník kúpiť napríklad na londýnskej burze, štrajk sa neminul účinkom. Václav Klaus, vtedajší minister financií a šokový terapeut

československej ekonomiky, so škrípajúcimi zubami ustúpil a garancie pre pôžičku ZSNP podpísal. Štrajk bol skvelým testom účinnosti vydierania vlády hlinikármi.

Prvým januárom 1991 prechádzajú ZSNP z kompetencie federálneho ministerstva hospodárstva pod správu slovenskej vlády. Rozhodnutie o definitívnom osude fabriky sa odsúva.

Milióny však do Žiaru tiekli ďalej a neustále rastúci objem preinvestovaných prostriedkov sa popri „spoločenskej“ nevyhnutnosti „modernizácie“ už tradične stal kostrou argumentácie hliníkovej lobby v prospech jej dokončenia. Hoci, „keby sme spočítali všetky položky, hádam by nám aj vyšlo, že ak by sa nemodernizovala výroba hliníka, bolo by ju asi účelnejšie zastaviť“, povedal po rokovaní vlády priamo v Žiari nad Hronom 19. 4. 1991 podpredseda slovenskej vlády pre ekonomiku J. Kučerák. „Modernizácia“ vtedy pohľovala denne približne 5 miliónov korún. Kučerákovo šéf Mečiar, ktorého dni v jeho prvej vláde boli spočítané, bránil so svojimi nacionalistickými ministrami hlinikáreň voči svojim prreformným kolegom až do svojho odvolania na jar 1991 (zo spomínaného zasadnutia vlády odišiel rozúrený priamo na verejný míting priaznivcov VPN-ZDS, kde kritizoval priebeh ekonomickej reformy vlastnej vlády).

To už naplno bežala mediálna kampaň oberajúca slovenskú verejnosť o posledné zbytky možností k úvahám o logike „modernizácie“. Redaktori masovokomunikačných prostriedkov dôrazne naznačovali vláde, čo je jej úlohou - dotovať! Kvalita života obyvateľov žiarskej kotliny sa po desaťročiach prekračovania všetkých možných aj nemožných emisných limitov nečakane na chvíľu vynára ako téma dňa, šikovne prekrývajúc fakt, že hlavným zmyslom „modernizácie“ je rozšírenie výroby hliníka. Hralo sa o garancie na nízke nákupné ceny elektrickej energie pre hlinikáreň. Jedine

tie mohli totiž zabezpečiť prípadnému zahraničnému partnerovi nejaký zisk. Jedine zahraničný partner mohol dodať ZSNP technológie, ktoré by technicky postavili chátrajúcu žiarsku fabriku na nohy, a jedine fabrika, ktorá sa nerozpadne, mohla rozširovať výrobu.

### Klondike ako pre koho

Protagonistu tohto boja, pred i ponovembrového generálneho riaditeľa ZSNP Ľudovíta Černáka, vyniesli víťazstvá jeho lobby najprv na trón nacionalistickej SNS; neskôr až trikrát do kresla ministra vo vláдах s navzájom antagonistickými programami. Napokon sa stal jedným z čelných predstaviteľov SDK, dnes najsilnejšieho koaličného subjektu a zároveň úhlavného nepriateľa jeho niekdajšieho spojencu, Mečiarovho HZDS.

Pán Černák bol vždy mužom na správnom mieste. V septembri 1989 sa stal generálnym riaditeľom ZSNP. Počas novembrovej revolúcie vyzýval svojich hutníkov k pokoju slovami: „verím, že stabilizujúcim prvkom budú najmä komunisti“, aby počas ich aprílového štrajku v roku 1991 vystúpil na námestí už ako jeden z nich na obranu odvolaného Mečiara. Do druhej Mečiarovej vlády sa dostal vďaka svojmu vplyvu, pretože ako sám hovorí, „v máji 1990 som spojil predstaviteľov veľkých firiem a inicioval som vznik Zväzu priemyslu. Bol som teda vnímaný ako predstaviteľ silnej priemyselnej skupiny.“ Jeho vplyv ho odvtedy z vysokej politiky nepustil. Buduje to, „čomu sa hovorí sociálny kapitál, teda vzťahy a dôvera. Ak zavesím jedného dňa politiku na kliniec, nebude pre mňa problém tento sociálny kapitál využiť v podnikaní.“ Slovensko mu totiž „názaj pripomína Klondike“.

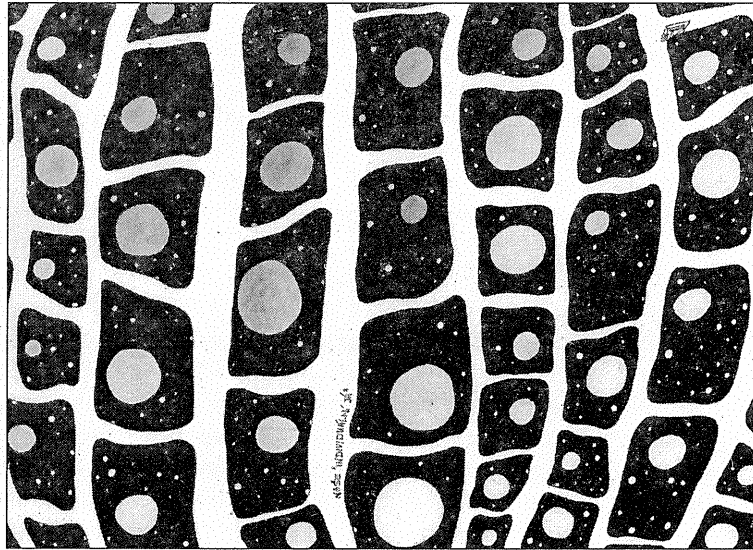
V oných krušných rokoch nepochyboval o správnosti antitrhového projektu, aj keď na druhej strane jedným dychom hovorí o nevyhnutnosti bankrotov podnikov, ktoré by mali „veľmi rýchlo oddelovať dobrých od zlých“.

### ZSNP - otrok svetovej ceny hliníka

Podľa vedenia žiarskej hlinikárne náklady na tonu hliníka v roku 1991 boli 1 900 USD (nemožno však vylúčiť, že tento údaj

zámerne nadhodnotili s cieľom pomôcť vláde pochopiť potrebu dotovania vstupov). V podkladovom materiáli pre vládu uviedli, že prevádzkové merné náklady pri objeme 105 tisíc ton (plánovaná ročná kapacita) budú v prepočte asi 1 970 USD. Pri takejto cene a kapacite by bola návratnosť investície 7 rokov.

Ibaže hliník v tom období už dva roky stál pod 1 300 USD. Svetový trh s hliníkom v čase rozhodovania slovenskej vlády prežíval najväčšiu krízu za posledných 25 rokov, ceny klesli v máji 1991 dokonca na rekordných 1 280 dolárov za tonu a prognózy odborníkov na londýnskej burze



Naše „individuální“ Já

kresba: Kateřina Jelínková

kovov predpovedali dlhodobú recesiu, pričom 10 % západnej produkcie označili za stratovú. Skladové zásoby taktiež vykazovali rekordné hodnoty. Konferencia OSN o obchode a rozvoji o dva roky neskôr konštatovala, že viac než polovica svetových producentov hliníka pracuje so stratou.

V Československu ekonomická logika neplatila a vlády v podstate nediskutovali o tom, či podpora rozšírenie výroby hliníka, ale skôr do akej miery naň prispejú.

Cieľ hlinikárov bol teda jasný: popri množstve rôznych priamych či nepriamych dotácií a pôžičiek istených vládnymi garanciami potrebovali zabezpečiť dlhodobú nízku cenu elektriny. Žiarska ročná spotreba bola 1 120 GWh, spotreba po „modernizácii“ mala vzrásť na 1 418 GWh. Hlinikáreň podľa niektorých údajov spotrebuje až päť percent elektrickej energie na Slovensku, podľa analýz Európskej banky pre obnovu a rozvoj však pri plnom výkone spotrebuje takmer 10 % celkovej slovenskej produkcie elektriny.

### Požehnanie v máji 1991

Keď sa v marci 1991 schyľovalo k prvému odvolaniu V. Mečiara z funkcie premiéra, začínajú zamestnanci ZSNP na protest organizovať generálny štrajk. V tomto kontexte sa zrodilo rozhodnutie, ktoré na viac ako desaťročie zvýšilo prvovýrobu hliníka na Slovensku. Na spomínanom výjazdovom rokovaní slovenského kabinetu ešte pod vedením V. Mečiara 19. 4. 1991 dominuje v uznesení úloha pre rezort hospodárstva, aby ešte raz „dôkladne prehodnotil ceny energie, dopravy, primárnych surovín a v nadväznosti na ne aj opodstatnenosť finančne nákladnej modernizácie a revitalizácie Žiarskej kotliny“.

O mesiac neskôr už nová slovenská vláda pod vedením J. Čarnogurského a tlakom hlinikárov schválila pokračovanie modernizácie s rozšírením výroby hliníka z cca 70 tisíc na 105 tisíc ton ročne. Premiér J. Čarnogurský označil tento variant modernizácie za najvýhodnejší (zvažovala sa údajne aj možnosť zastavenia výroby). Vláda svojím rozhodnutím prebrala na seba záruky krytia cenových výkyvov elektrickej energie na obdobie 10 rokov i na preklopenie finančných ťažkostí v rokoch 1991 - 1993. Prvá časť vety

preložená do ľudového jazyka neznáma nič iné, ako to, že štátom kontrolovaný monopolný výrobca elektriny mal počas desiatich rokov poskytovať hlinikárni lacnú elektrinu na úrovni 3 centy za kWh (podľa údajov o nepriamych dotáciách pre rok 1992 možno predpokladať, že celkové zvýhodnenie ZSNP počas celej dekády presiahne vo vtedajšej cenovej úrovni 3 miliardy korún). Druhá časť vety zasa priniesla ZSNP v rokoch 1991-1993 dotácie na pokrytie úrokov z úverov v objeme 540 miliónov.

„V súčasnosti je cena jednej tony hliníka 1 450 dolárov“, šokoval slovenský minister hospodárstva J. Belcák novinárov v deň rozhodnutia vlády, keď cena tohto kovu práve padala pod 1 300 USD a vyvolávala paniku hlinikárov. „Predpokladá sa však, že vzrastie až na 1 700“, dodal ešte optimisticky. Iróniou je, že ak by aj vláda rozhodovala na základe takýchto hausnumer, na ekonomickej bezperspektívnosti „modernizácie“ by to veľa nemenilo.



## Sociálne ctenie po slovensky

Na začiatku 90-tych rokov sa v Žiari horovorilo o potrebe zachrániť 8 000 pracovných miest. V čase májového rozhodnutia vlády však vo fabrike pracovalo iba 5 890 pracovníkov, 2 110 ich medzitým bez väčších sociálnych otrasov prepustili. Celé zastavenie výroby hliníka v ZSNP malo údajne pripraviť o prácu 3 800 ľudí z pôvodného počtu, teda v pomere k aktuálnemu počtu pracovníkov v čase rozhodnutia išlo o stratu menej než 2 800 miest.

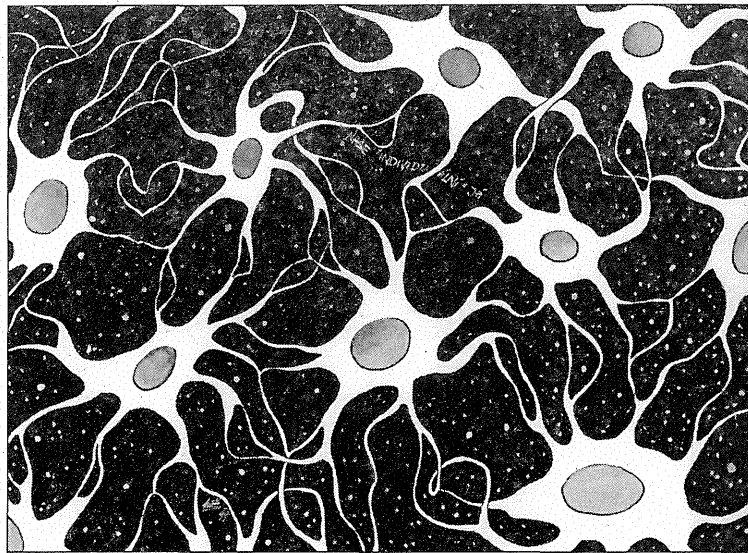
V tom čase boli odhadované finančné náklady podľa ministra hospodárstva J. Belcáka 6,3 miliardy korún (z čoho 2,6 miliárd korún mali prispieť zahraniční partneri), čoskoro sa však podľa očakávania vyšplhali na 8 miliárd. Na udržanie 2 800 pracovných miest. Pritom autori alternatívnych scenárov pre rozvoj žiarskeho regiónu nikdy nekončili iba pri požiadavke zastaviť výrobu hliníka, ale navrhovali napríklad investovať do finalizácie výroby importovanej či recyklovanej suroviny. Odhliadnuc od výrazných pozitívnych ekologických a zdravotných dopadov by reorientácia výroby vytvorila množstvo nových pracovných miest.

V tejto súvislosti je zaujímavé sledovať ďalší osud ZSNP, najmä ich privatizáciu. Po vytvorení kváziholdingovej spoločnosti prešla výroba hliníka - teda prevádzky, ktoré de facto pohltili spomínaných 8 miliárd investícií - pod akciovku Slovalco, v ktorej 80 % akcií vlastní ZSNP a po 10 % majú nórska Hydro Aluminium a banka EBRD. Slovalco zamestnáva približne 500 zamestnancov, šetnástinu z osemtisíc.

### Ak sme neuspeli na Východe, obrátime sa na Západ

Vôľa vlády „domodernizovať“ bola, už len zohnať tých päť miliárd korún. Sovieti neboli viac Slovensku partnerom. Rusko od roku 1991 zaplavilo svetový trh lacným hliníkom a zrazilo jeho ceny na rekordne nízke hodnoty. Elektriny má dosť, sociálna a environmentálna legislatíva ho netrápi, cena práce je nízka.

Slovenskí hliníkári však od konca 80-tych rokov začínajú rokovať s nórsnym gigantom Norsk Hydro a jeho dcérskou spoločnosťou Hydro Aluminium. Patria k najväčším producentom hliníka v Európe a obdobne ako ZSNP im chýbá surovina. Majú však skutočne lacnú energiu vďaka množstvu priehrad v horských údoliach. Samotná výroba hliníka nadmerne zatažuje životné prostredie. Aj preto sa strategické úvahy Nórov už pred desiatimi rokmi zamestnávajú otázkami, či by nebolo výhodnejšie domácu prvovýrobu obmedziť a radšej presunúť najznečisťujúcejšie prevádzky mimo krajiny.



Naše „individuálni“ Já

kresba: Kateřina Jelínková

Hlavným účastníkom Norsk Hydro bol nórsky štát. Slovenskí environmentalisti preto v júni 1991 zaslali nórskej premiérke Gro Harlem Brundtlandovej otvorený list, v ktorom jej predostreli ekonomické i environmentálne dopady tohto projektu. Upozornili ju na dohodu, v ktorej Norsk Hydro podmienil svoju účasť štátnou garanciou na netrhovo nízke ceny elektriny. Environmentalisti požiadali premiérku o prešetrovanie, „či Norsk Hydro postupoval správne pri rokovaniach so slovenskou stranou a či tento projekt je to spoločné podnikanie, aké chce nórska vláda podporovať v strednej a východnej Európe“. Formálnej odpovede sa nedočkali, ak sa nepočíta podráždená reakcia pani Brundtlandovej na ministerskej konferencii v Dobříši na jar 1992, kde ostro odmietla zodpovednosť Nórska a pre Slovensko nevýhodný kontrakt označila za slobodné rozhodnutie druhej krajiny.

## Pôžička EBRD

Účasť Európskej banky pre obnovu a rozvoj (EBRD) na žiarskom projekte bola nielen jej prvou a doteraz jednou z najväčších pôžičiek na jedinú akciu v tomto regióne, ale aj začiatkom jej politiky podporovania evidentne antitrhových projektov bez demokratickej účasti verejnosti na rozhodovaní. Aby aspoň opticky vytvorila dojem súladu s vlastným štatútom, banka v každej zmienke o projekte vyzdvihuje jeho lokálnu ekologičnosť a naopak, maximálne sa vyhýba otázke ekonomickej efektivity projektu a jeho celkovému dopadu na rozvoj Slovenska.

Rada riaditeľov štátneho ZSNP už niekoľko rokov pred schválením pôžičky lamentovala, že hlavnou príčinou ich neschopnosti dofinancovať „modernizáciu“ je reštriktívna úverová politika bánk (vtedy boli všetky štátne). Tým chýbali a dodnes chýbajú zdroje na lacnejšie úvery práve vďaka veľkým stratovým investíciám žiarskeho typu. Potvrdil to aj prezident Investičnej a rozvojovej banky Jozef Tkáč v odpovedi na obvinenie bánk premiérom Mečiarom o pár rokov neskôr: „Ak sa podnikatelia sťažujú, že nie sú úvery, tak treba

povedať, že zdroje sú umrtné vo veľkých akciách, ako sú napríklad Mochovce, hliníkáreň v Žiari nad Hronom alebo VSŽ.“

Podľa neoverených informácií sa ZSNP spočiatku pokúšali o úver od Svetovej banky, tá ich však odmietla. EBRD v nich preto vzbudzovala veľké nádeje. Srdce jej prvého prezidenta Jacquesa Atallioho bilo pre slovenských hliníkárov, ale i pre jadrový priemysel a budovateľov diaľnic. Mečiar sa o ňom v roku 1992 vyjadril ako o hlbokom znalcovi slovenských pomerov. Slovensku naklonený pán prezident bol však onedlho prinútený rezignovať po sérii škandálov týkajúcich sa korupcie a plytvania majetkom EBRD. Ešte predtým sa však podarilo generálnemu riaditeľovi ZSNP J. Pittnerovi vylobovať v EBRD krátkodobý preklenovací úver vo výške 50 miliónov USD, na ktorý slovenská vláda poskytla štátne záruky.

Začiatkom septembra 1993 schválila Rada riaditeľov EBRD pôžičku pre ZSNP, a. s. vo výške 110 miliónov USD. Podmienkou bolo vytvorenie novej akciovky Slovalco

špecializovanej na výrobu hliníka, do ktorej vložili rovnaké podiely vo výške 15 miliónoch USD nórska Hydro Aluminium i EBRD, za čo v nej získali rovnaký 10 % podiel, pričom zvyšných 80 % akcií v nej vlastní ZSNP (zaujímavé je rozloženie hlasovacích práv: ZSNP 60 %, Hydro Aluminium a EBRD po 20 % a tiež silné kompetencie minoritných vlastníkov). Od ZSNP sa teda odčlenila najdôležitejšia devízovotvorná výroba, ktorá vďaka masívnym štátnym dotáciám zabezpečuje jej zahraničným partnerom aspoň akýtaký zisk, zatiaľ čo materskej ZSNP ostali neľukratívne prevádzky hospodáriace od desiatich k piatim.

### Žiarsky follow-up

Technický riaditeľ ZSNP R. Kafka si na príklad v decembri 1994 myslel, že „*nová elektrolýza... vytvorí dostatok prostriedkov na splatenie všetkých úverov*“. O tri mesiace neskôr generálny riaditeľ Slovalca Š. Tesák predpovedá „*dobrá ekonomická návratnosť*“, hoci pripúšťa, že „*pôžičku 40 miliónoch dolárov, ktorú sme dostali na základe podpísania tranže A, sme splatili... podarilo sa nám ju splatiť aj na základe toho, že sa podpísali tranže B a C. Na ich základe sa uvoľnila pôžička vo výške 110 miliónoch USD...*“. Prax splácania jednej pôžičky druhou však iba začínala.

Ak by sa nerealizoval revitalizačný projekt (ak by sa neodpustili niektoré dlhy a nezmiernili existujúce záväzky), mala byť podľa manažérov firmy v roku 1997 finančná situácia firmy ohrozená. Hospodársky výsledok ZSNP s revitalizáciou mal predstavovať zisk 69,5 miliónoch Sk, bez revitalizácie stratu 186,5 miliónoch Sk a riešenie finančných problémov v roku 1996 by podmienilo vynútený odpredaj lukratívnych častí dcérskych spoločností „*s následným možným narušením všetkých pozitívnych trendov vyplývajúcich z podnikateľskej stratégie*“ ZSNP. V tom čase mali ZSNP vďaka „modernizácii“ výroby hliníka už dlhy za vyše tri miliardy korún.

V novembri 1998 si Slovalco vzalo veľký syndikovaný úver v objeme 126 miliónoch USD (čo dnes predstavuje viac ako 5 miliárd Sk) od konzorcia bánk včítane EBRD so splatnosťou v roku 2003. Mnohé naznačuje, že skutočným cieľom úveru bola sanácia predchádzajúceho úveru od EBRD vo výške 110 miliónoch USD pre ZSNP. Korunový hospodársky výsledok spoločnosti za rok 1998 po zdanení skončil stratou. Ako príčiny sa uvádzali zmeny kurzu koruny a nízke svetové ceny hliníka. EBRD bola preto nútená dodatočne zmäkčiť dlžníkovi úverové podmienky a predĺžiť jeho dobu splatnosti. Optimizmus

generálneho riaditeľa Slovalca Štefana Tesáka z marca 1995, keď vyhlásil, že „*je predpoklad, že do konca tisícročia úvery splatíme*“ sa tak o pár rokov neskôr dostáva do iného svetla. Do septembra 1998 sa totiž z pôvodného 110 miliónoch (USD) úveru splatila iba necelá tretina. Ročné úroky z tohto úveru za ZSNP vo výške 200 miliónoch Sk splácal Fond národného majetku. Ku kompenzácii fondu došlo v roku 1995, keď po navýšení základného imania ZSNP získal akcie v hodnote viac ako jednej miliardy Sk (čím v podstate kapitalizoval svoju pohľadávku).

Medzitým sa prehĺbujú problémy v ZSNP, ktoré boli v decembri 1998 donútené prepustiť ďalších vyše 150 zamestnancov. To už ZSNP priznali za rok 1998 stratu 720,6 miliónoch Sk, hoci ich plán predpokladal zisk vo výške 426 miliónoch Sk. Podľa riaditeľa pre podnikovú stratégiu ZSNP S. Drgoňu sa na negatívnom hospodárení „*podpísali najmä zlé výsledky materskej spoločnosti, pokles cien hliníka na svetových trhoch a nenaplnenie plánovaných výsledkov Slovalca*“. Naposledy k svetovým cenám hliníka: 10. marca 1999 klesla jeho cena na londýnskej burze na 1 143,50 USD za tonu.

### Po Naftě Gbely a Slovnafte i ZSNP

Začiatkom roka 1998 uverejnil Ľudovít Černák ako silný muž opozície, ktorej ide o víťazstvo, článok o privatizácii po voľbách. Ubezpečil v ňom mnohých privatizérov, že sa nemajú čoho obávať. „*Tým článkom som chcel vyslať signál, že nie všetkých privatizérov strkáme do jedného vreca. Jedna vec je, že lacno kúpili nejaký podnik, druhá, ako ho spravujú*“.

Základné imanie ZSNP v čase privatizácie v júli 1998 predstavovalo 5,8 miliárd Sk. Fond národného majetku (FNM) vlastnil 74 % akcií, reálne však mohol disponovať iba 44 % akcií, zvyšných 30 % bolo založených v prospech bánk, ktoré mali v ZSNP pohľadávky. FNM preto privatizoval iba svojich 44 % akcií v ZSNP. Tie predstavovali hodnotu cca 2,244 miliardy Sk a fond ich predal za 1,065 miliardy Žiarskemu hutníckemu konzorciu (ŽHK) s tým, že ak ŽHK zabezpečí investície v hodnote jednej miliardy v priebehu štyroch rokov, miliarda z kúpnej ceny sa mu môže odpustiť. „Podmienka“ FNM bola zaujímavá tým, že ŽHK stačilo napríklad reinvestovať výnosy do vlastnej firmy. To by s veľkou pravdepodobnosťou urobilo tak či onak: v roku 1997 sa totiž v Slovalcu do modernizácie technológií a riadenia preinvestovalo viac ako štvrtá miliarda korún,

plánované investície v roku 1998 činili vyše 300 miliónoch, v ZSNP vyčlenili v tom istom roku na investície vyše pol miliardy, nehovoriac o tzv. pláne ekologických opatrení (pol miliardy do roku 2000) či plánoch na ďalšie rozšírenie výroby hliníka... Bežné plánované investovanie teda spoľahlivo stačí ZSNP na splnenie „podmienky“. Nemožno teda vylúčiť, že ŽHK dostane ZSNP za 65 miliónoch - o čosi viac ako ročný zisk jednej z dcérskych spoločností ZSNP Alufinal.

ŽHK tvorili Žiarska hutnícka spoločnosť (ŽHS) a Všeobecná sociálna poisťovňa Tatry (VSP). ŽHS je akciovka, ktorú kontroluje vrcholový manažment ZSNP. Aby za mečiarizmu FNM niekomu priklepol taký balík, musel žiadateľ do partie ešte pribrať kohosi z prostredia blízkeho špičkám niektorých z koalíčných strán. K ŽHS sa tak nechala pribrať VSP, o ktorej sa hovorí, že nemala ďaleko od nedávno zavraždeného exministra hospodárstva Jána Duckého.

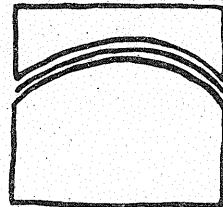
### Štát ako dojná krava

Technický riaditeľ a. s. Slovalco Milan Veselý je optimista aj v marci 1999 a opätovné rozšírenie výroby primárneho hliníka vidí reálne. V hre majú byť opäť EBRD so ZSNP, čaká sa údajne iba na doriešenie privatizácie, dlhov a založených akcií. Do apríla 1999 však EBRD odmietala potvrdiť či vyvrátiť svoju účasť na tomto novom projekte rozširovania výroby hliníka, ZSNP detto.

K realizácii ich snáh opäť chýba iba málo: 80 miliónoch dolárov (čoskorô sa však už hovorí o 100 miliónoch USD) a potreba získať tichý súhlas štátu na predĺženie „kontraktu“ na stabilnú nízku cenu elektriny. Predstavenstvo spoločnosti začiatkom marca 1999 splnomocnilo manažment k rokovaniu so Slovenskými elektrárňami a bankami a poverilo ho za zabezpečením zmluvy o budúcej zmluve na dodávku elektrickej energie na ďalších 10 rokov. Výroba by sa mala rozšíriť o ďalších 30 %, teda na 144 tisíc ton ročne.

Keď sme pripravovali tento materiál, potrebovali sme si overiť niektoré informácie. Okrem iných sme kontaktovali aj pána Simona Jacksona, oficiálneho predstaviteľa EBRD na Slovensku. Na našu otázku, či má tri minúty času a či by nám mohol odpovedať na niektoré otázky ohľadne aktuálnych rokovaní banky so Slovalcom, pán Jackson reagoval veľmi podráždené a odpovedať odmietol s tým, že už ide o súkromný podnik. O dva dni neskôr nám telefonovala sekretárka jedného z riaditeľov ZSNP a požiadala nás, aby sme jej povedali presný názov a zameranie našej organizácie.

# KOŘENY BUDOUCNOSTI



## Vzácné polní plevely

Zdena Lososová

### Ostrožka stračka (*Consolida regalis*)

Ostrožka stračka je celkem nenáročná a objevuje se v nížinách i v teplejších oblastech podhorských poloh. Daří se jí na všech půdních typech, i když dává

kde není potlačována jinými, vyššími rostlinnými druhy.

Jako většina obilních plevelů, je ostrožka stračka původně stepní rostlina, jejíž domovina leží na Blízkém východě. Odtud podnikla spolu s obilným osivem pouť téměř celou Evropou. Nenajdeme ji jen v nejteplejších a nejchladnějších částech našeho kontinentu a ani kanál La Manche se jí nepodařilo překonat. Za to se však mnohem později objevila v Americe.

Léčivé účinky ostrožky stračky jsou známy již od pradávna, i když v současnosti se jako léčivka již nepoužívá. V lidové medicíně byly především její květy a listy používány jako močopudný prostředek, často se ale sbírala a používala celá rostlina. Z květů se získávalo barvivo, které sloužilo k barvení vlny a někdy i cukrovinek. Ze semen se připravovala mast na vši a nať se používala jako projímadlo. Ostrožka stračka však ve svém těle obsahuje kromě účinných léčivých sloučenin také jedovaté alkaloidy, proto je vhodné ji používat pouze pod lékařským dohledem.

Díky svým výrazně zbarveným květům je místy pěstována jako okrasná rostlinka, ale mnohem častěji bývají vysazovány její blízké příbuzné ostrožka východní nebo stračka vyvýšená.

Ostrožka stračka nepatří mezi chráněné ani ohrožené druhy rostlin naší republiky.

Do našeho miniseriálu o ustupujících polních plevelích jsme ji zařadili proto, že i ona používáním moderní agrotechniky a herbicidů postupně mizí.

Ostrožka stračka je nádherná rostlina, jejíž květy si barvou nezadají se známou chrpou. Korunní lístky má však vytvarované do hrdé ostruhy, která dala rostlině jméno, a to nejen v češtině, ale třeba i v němčině, kde se nazývá Rittersporn, tj. doslova rytířská ostruha. Vědecký název rostliny naopak upozorňuje na její léčivé schopnosti; „consolidare - zcelovati, hojiti“. Ani v lidovém názvosloví není ostrožka opominuta, naopak získala spoustu krásných pojmenování, jako jsou jména pantoflíčci, ptáčci, randlíčky, zajíčci, Boží nohavičky, polní vorlíček nebo stracinožka.

Tento polní plevel na sebe upozorňuje na okrajích obilných polí modrými květy, někdy se zatoulá i mezi řádky brambor a koncem léta jej uvidíme na nepodmítnutých strništích.

Je drobnějšího až středního vzrůstu, v půdě je zakotven kulovitým kořenem. Na přímé, větvené lodyze jsou střídavé, dlaniť dělené, trojčetné listy, které mají čárkovité úkrojky. Květy jsou oboupohlavné, okvětí je tvořeno pěti modrými lístky, z nichž dva srůstají v ostruhu. Ostruha v sobě skrývá nektária, která svou vůní lákají opylující hmyz. Vzácněji se setkáme s bílými nebo růžovými formami květů. Rostliny kvetou od června do podzimu, někdy ještě na strništích před zamrznutím. Plod je měchýřek, v němž dozrává přes deset semen. Semena klíčí buď již na podzim, nebo od časného jara. Mladé rostlinky dobře přezimují, hlavně v ozimých obilovinách, a hned časně na jaře pokračují v dalším vývoji. Jejich plody a semena dozrávají ještě před sklizní obilí.



*Consolida regalis*

přednost podkladům bazickým a výhřevným. Vedle polí ji můžeme spatřit i na jiných stanovištích, třeba na rumišťích, náspech železničních tratí nebo na mezích, tedy zejména na takových místech,



# ZAHRADA



Harry Duda

Snění

A co mi vlastně po tobě zůstalo:  
kapka zvětralého jedu,  
jež nezabíjí -  
v pomeranči, který jím,  
v koňaku, který pijí?  
A přece v bolesti kloubů,  
v oživení mrtvých míst,  
ve chvílích lenosti,  
v opilství i ve střízlivosti,  
ve snu,  
ve shodě okolností,  
v mrazivém prostoru přicházející zimy,  
ve vzduchu oznamujícím červenec,  
v pojmenovaném i nepojmenovaném  
jsi trudem.

1974 - 1992

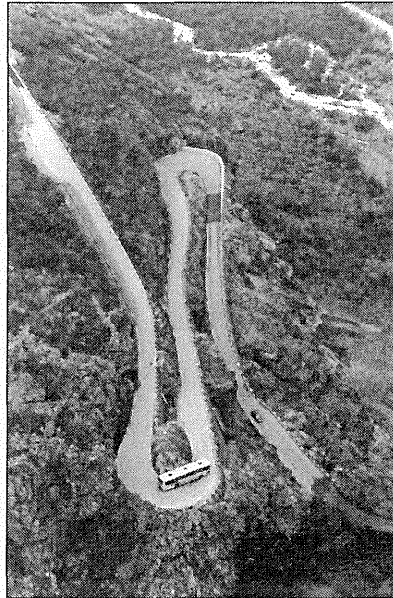


foto: Michal Jiránek

\* \* \*

Horký den násobil zvuky jara.  
Zemřela jsi.  
Všechno pokračovalo:  
oblak plynul ke svým hranicím,  
pták usedl na větvi, kterou si vybral,  
kolemjdoucí šel svým zvoleným krokem,  
nikdo se nebránil smíchu.  
Dokonce ve slově NIKDY  
bude Ti scházet místo.  
Dokonce ve slově KDYSI  
vůbec neexistuješ,  
ačkoliv jsi ve všem.  
Leč s takovým podílem  
jako kapka oliva.

1977 - 1992

z polštiny přeložil Libor Martínek

Bulgakovův román *Mistr a Markétka* (1920 - 40, definitivně dokončen 1966) je krásná kniha. Je to ten typ románu, který můžeme číst nesčetněkrát, a přesto bude pořád nový. V mé knihovně stojí mezi Nabokovovou *Lolitou* a Márquezovými *Sto roky samoty*, pak je *Plechový bubínek*... Způsob, kterým jsou tyto knihy napsány, i téma je pokaždé jiné, ale něco společného mají. Z textů sálá autorova vůle. Což se hodí zejména v knihkupectví, kde stačí přejet dlaní nad hřbety knih a víte, o co jde, ergo ušetříte.

Nejvíc mi sálá právě *Mistr a Markétka*. To neznamena, že by byla lepší než ostatní, ale tkáň textu tu je obalena „krví slova“, vášní, se kterou byl psán. Paradoxem je, že román, v encyklopediích označovaný za „odvážnou satiru“ nebo dokonce „humoristický román“, byl psán z bídy a perzekuce. Jeho síla je evidentní, a přesto to není snadné čtení. Příběh spisovatele, který je internován v blázinci kvůli románu o Ješuuvi Ha-Nocrim - Ježíšovi je leitmotivem, kolem kterého tryskají ohňostroje událostí jejichž ústřední postavou je matná postava Wolanda, jakéhosi „čorta“ bytujícího v bezčasí, a jeho suity - démonů různého druhu a použití.

## Mistr a Markétka počtvrté a popáté

(místo recenze)

Bulgakov, původně lékař, vyrostl ve spisovatele v atmosféře Moskvy 20. a 30. let. Byla to Moskva Majakovského a „jeseni jeseninovské“, ale také Moskva organizace Sovětských spisovatelů a Stalinových čistek. Sám Bulgakov byl pověřen sestavením oficiálního Stalinova *curricula vitae*, ale poté, co se začal zajímat o podklady k životopisu, byl této práci zbaven a je jasné, že ne bez následků. Jsem dalek soudit, nakolik se tato příhoda podepsala v Bulgakovově životě, v díle je motiv paranoidní skutečnosti přítomen jistě. Nevyplývá na povrch jen ve chvílích, kdy čteme román skrze slovníková hesla. Humoristický či satirický prvek má v románě jistě své místo, není ale jeho smyslem. Výkladů je mnoho a jeden obzvláště zajímavý vznikl v Brně.

Profesoru Miroslavu Mikuláškovu se před lety podařilo rozpoznat hlavní tepnu románu. Nejen důkladnou analýzou textu (což bylo komplikováno skutečností, že osleplý spisovatel poslední kapitoly románu diktoval své ženě, a tak vzniklo několik lišících se verzí), ale také studiem spisovatelova života. Bulgakov totiž při psaní vycházel z materiálů svého otce, profesora Duchovní akademie v Kyjevě, předního ruského znalce gnóze. Gnóze, v evropské tradici chápána jako

Letošní setkání básníků, básníků (zahlédl jsem ale i pár prozaiků) a jejich kritiků proběhlo o předposledním zářijovém víkendů na hradě Bítově a bylo v pořadí již čtvrté. Stateční pořadatelé - básník Jiří Kuběna (takto bítovský kastelán Jiří Paukert) a básník Martin Reiner (majitel nakladatelství Petrov Martin Pluháček - jeho poslední sbírku jsme v Sedmé generaci recenzovali) ani letos neslevili z vysoké prezentační úrovně setkání. Tradiční úvodní opulentní raut i řízená ochutnávka moravských vín luxusně opentlily „intelektuální“ obsah setkání. Tím byly přednášky i diskuse na téma Interpretace básnické skladby, výklad poezie.

Básník Sýs a básník Marx nepřijeli, a snad proto se letos nekonaly osobní výpady, a také básník Jirous provedl svůj letošní striptýz jinde. Z této stránky lze souhlasit se závěrečným Kuběnovým kladným hodnocením letošního setkání. Jinak je tomu s částí přednáškovou a diskusní. Na pátek pořadatelé zařadili referáty „vázné“. Vyčnívaly v nich texty pražského katolíka M. C. Putny (týkající se motivu jinošství u Hölderlina), objevná byla jistě i Exnerova analýza díla Halasova. Celé dopoledne se neslo v poklidu. To sobotní ráno bylo jiné. Po páteční ochutnávce vín se mi na hrad podařilo dorazit až na přednášku Hrbáčovu. Ten analyzoval špatný text mladoucké, zeleňoučké básničky tak vtípně, že se sám smíchy zajíkal. Smutné. Půda

## Bítov '99

### K letošnímu srazu kritiků a jejich básníků na bítovském hradě.

byla připravena a za pultík se postavil bavič. Kmenový autor Pluháčkova nakladatelství Marian Palla vedl opravdu vtípnou řeč („s úvahou se to má jako s jarem - jedna fráze úvahu nedělá“), kterou zakončil rozbitím vejce o zem. Po přestávce vedl Martin Pluháček zajímavou přednášku na téma interpretace, či spíše recepce díla Ivana Blatného, jehož je naším předním vykladačem.

Na závěr posledního přednáškového dopoledne vystoupil překvapivě polemicky sám Jiří Kuběna. Rozhodl se ohradit proti manýrům, panujícím v redakcích kulturních časopisů. Ostré výtky se týkaly Literárních novin, redakce Tvaru a Martina C. Putny. Hrany tohoto výpadu se částečně vyhladily v následující diskusi, kde kromě Zeno Kaprála, přímo „odpovědného“ za problém v Literárních novinách, vystoupil i jejich nynější šéfredaktor Jakub Patočka (dříve Sedmá generace) a za Tvar jeho šéfredaktor Lubor Kasal. Martin C. Putna však z Bítova odjel (údajně se obával fyzického napadení) a Kuběna, podle mého soudu oprávněně očekávající omluvu za nesolidní recenzi své sbírky Paní na Duze, za ním do Prahy poslal několik štatvnatých slov.

Spor sám je natolik osobní, že by zasloužil spíše uzavřený rozhovor zúčastněných než dehonestující hádku veřejnou. Bylo by tomu tak, kdyby Kuběna nebyl nepasovanou autoritou, kdyby

nebyl mezi básníky Básníkem. Jeho polemika, ač ryze osobní, má širší platnost. On totiž nemluvil jen sám za sebe, ale jaksi za všechny postižené redakční leností, nedostatkem etiky, zlým úmyslem, nebo tak řečeným „šotkem“.

Kdo si od Kuběnovy konfrontace sliboval rozumnou debatu, oštroval. Další průběh diskuse pohříchu sugeroval otřepanou metaforou o tom našem malém rybníčku. Řádka mladých autorů v čele s Martinem Reinerem a Petrem Stradickým vznesla k plénu suggestivní požadavek, aby se přihlásil ten básník, který potřebuje kritiku. Našli se. Z následující hádky vyplynulo, že „rebelové“ vlastně nevyžadují čtenáře, že si se svým monologem vystačí sami. Celou tu hloupost zarazil básník Ivan Slavík, když „buňiče“ přirovnal k fekáliím.

Pro někoho je pravidelné poprázdňinové setkání na Bítově příjemnou a levnou dovolenou, pro jiné příležitostí k setkání s přáteli i nepřáteli. Všichni se dobře najedli, dobře opili, někteří si i zazpívali. Jeho hodnocení provedou redaktori kulturních časopisů. Snad se chytanou za nos a příští rok, na posledním Bítově našeho tisíciletí, se obejdeme bez pitomých hádek.

*Jakub Bielecki*

platónský výklad křesťanství, ve skutečnosti na oficiálním křesťanském mýtu nezávislé synkretické náboženství vzniklé v antickém východním středomoří, lze vulgárně charakterizovat její vlastní tezí, že nejhodnějším jménem pro Boha je Člověk. Gnostikové byli pronásledováni pro esoterní obsah svých textů. Proto své učení předávali jen vyvoleným žákům a často pouze ústně. Na přelomu tohoto století zájem o gnózi prudce rostl. Evidentní je tento trend právě v Rusku, kde byl součástí renesance zájem o mysticismus všeho druhu. Bulgakov, který gnostické texty nesporně znal, vtělil jejich substanci do tkáně románu. Právě v postavě Wolanda, často interpretované jako ďábel, prof. Mikulášek rozpoznal Demiurga - tvůrce, jednu z hlavních postav gnóze. Autorova zkušenost s gnózi nejvíce prosvítá v kapitolách Mistrova románu o soudu Piláta Pontského a o ukřižování Ježíšově, kdy jsou dechberoucí brilantní dialogy vsazeny do úst postavám nikoli novozákonně vyhraněným, ale gnosticky ambivalentním.

Zdá se, že tento Mikuláškův výklad je přesný. Právě na znalosti této interpretace závisí úspěch překladu románu. Kdyby ji například jeho poslední překladatelka Alena Morávková (Volvox Globator, 1995) znala, těžko by si při překladu počínala takto svévolně: „Hned jeden z prvních problémů skrývalo jméno jednoho z členů Wolandovy svity, kocoura Kňoura. V originále je kot Begemot - autor přebírá jméno z démonologie. Doslovný překlad *kocour Hroch* by byl nesmyslný a zaváděl by jinam. Naopak jméno Begemot nefiguruje

v povědomí našich čtenářů ve svém původním démonologickém významu. Proto jsem volila náhradní řešení kocour Kňour, které lépe zapadá do *kocourologie*.“ Ať se na mě paní překladatelka nezlobí, ale podobnou hovadinu čtu málokdy. V povědomí čtenářů, stejně jako v logice textu, najdeme českého Behemota, a ten do „démonologie“ zapadá. Mávlo by se rukou, ale tak evidentní, a navíc lehce přiznaný lapsus je závažným prohřeškem proti překladatelské etice.

Zda se Volvox Globator rozhodl svou chybnou volbu překladatele napravit, se můžeme přesvědčit na knihkupeckých pultech, kde leží v pořadí již 5. české vydání románu Michaila Bulgakova *Mistr a Markétka*.

*Jakub Bielecki*

*☞ Z propasti zapomnění se vrací severomoravský literární časopis *Alternativa nova*. S pozměněným názvem *Alternativa plus* vstoupila na letošní literární scénu objemným dvojčíslem 1 - 2.*

*☞ V těchto dnech jubilující Jiří Kolář po dlouhém váhání svolil k vydání svých doposud nepublikovaných textů z padesátých let v nakladatelství Trigon. Redakce SG měla možnost nahlédnout do rukopisu, který jistě nadchne nejen znalce mistrova díla.*

Stalo se zvykem v kulturní krajině stromy sázet. Ne snad že by stromy odjakživa nevyrostaly samy sázené větrem, ptactvem, vodou, drobnou zvěří a ostatními pomocníky Velkého Sadaře. Potíž je ale v tom, že stromy vyrůstají ledaskde, a většina semenáčků tak buď brzy zahyne, nebo ji vyhrabou slepice, zašlápnuou psi, posekají sekačky či uherbicidují čističi obrubníkových spár. Proto nemůžeme čekat, až se na námi vyhlédnutém místě stromek sám objeví, ale musíme ho zasadit. To jenom v pralesích, kde není přemnožena zvěř, je na každém místě přichystáno hned několik sazeniček, které dříve, než se desetiletí s desetiletím sejde, zahladí každou trhlinu v stromové klenbě.

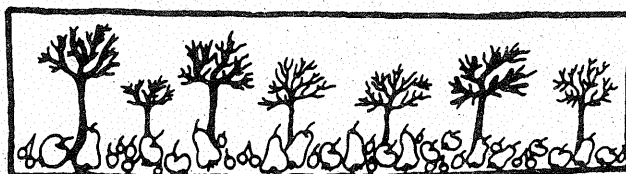
Hlavním rysem potulného sadaře obvykle je, že sází na místech, na něž se pravidelně či čas od času zatoulá, tedy na pozemky, které mu ani náhodou nepatří. Takovéto počínání je sice v podstatě zakázáno, nicméně jsem se nesetkal s případem, že by byl někdo za sázení stromů nějak postížen. Reálnou hrozbou je však možnost, že stromek bude vytržen či jinak zničen. Tomu světa znalý potulný sadař předchází tím, že sází stromek tam, kde nebude nikomu vadit. Získat všechna oficiálně potřebná povolení pro kopání díry a sázení stromů ve městě (až 30 různých dokumentů, včetně potvrzení o nepřítomnosti tajného informačního kabelu) je otázka přibližně roční práce, která neodradí jen některé zvláště urputné osoby.

Tím se dostáváme k otázce výběru místa vhodného k výsadbě. Ve volné krajině je takových míst habaděj, proto se zaměřím spíše na město či jinou zahuštěnou osadu.

Ve městě je mnoho míst, která jsou přímo určena k růstu stromů. Každý jistě zná rozmanité čtverečky na okraji chodníků, nazývané rabátka. Každý pozorný městský poutník nalezne mnoho ulic s bývalými stromořadími, z nichž již někde zůstal jen jeden jediný strom a rabátka po ostatních jsou zaasfaltována. Proto se žádné rabátko nesmí nechávat dlouho prázdné. Jeho osazení je úkolem pro správce uliční zeleně a vy mu to pochopitelně můžete vhodným způsobem připomenout. Jestliže je hliněný čtvereček již několik let prázdný a stromořadí zanedbávané, klidně jej osadte sami.

## Potulný sadař

### Zasadit na podzim.



Dalším ideálním místem pro sázení jsou různé zelené plochy a plošky, které sice měly být zahradnický upraveny, avšak nebyly, a roste na nich proto jen ubohá travička nebo rumištní směska lebedy, bodláků a komonic. Vhodné jsou i zelené pásy podél cest, okolí zdí a ohrad, vyvýšené betonové „mísy“ bez dna určené původně pro květiny, dále okolí náspů, nadjezdů, protihlukových zdí a někdy i prázdné předzahrádky. Nesázíme zásadně do parků, cizích zahrad, skalek, udržovaných předzahrádek, k dálnici, lidem pod okna a obecně do ploch, o které někdo zjevně pečuje - nemáme-li jeho souhlas.

Když už víme, kam sázet, dostáváme se k otázce, co zasadit. Začneme uliční zelení. Do rabátka patří strom s korunkou a kmínkem dostatečně vysokým na to, aby jej lidé neorvali a auta neomlátila. Když doplňujeme alej, je vhodné zasadit takový druh stromu, který už v aleji roste. V případě smíšeného stromořadí na druhu stromu vcelku nesejde. Jen musíme pamatovat na to, jak velký strom vyrostе. Ten, kdo dá někomu pod okna lípu místo babyky, se nemůže divit, že nájemník ztemnělého bytu za dvacet či třicet let strom jednou v noci odřízne.

Obecně je na jakémkoli místě potřeba dbát o estetický vzhled budoucí výsadby a vhodné životní podmínky stromku. Zůstává-li v rabátku často voda, vydrží v něm asi spíše olše či vrba než hloh vykopaný ze suché stráňky. Jinak jsou ale naopak všemi potulnými sadaři velmi žádané stromky snášející sucho (babyky, akáty, jasaný, jívy) vykopané z náletu na vyprahlých místech. Vždyť město z pohledu stromů vypadá nejčastěji jako polopoušť. Jinak si stromečky opatřujeme u staveništních ohrad, na opuštěných zarůstajících plochách v místech, kde se bude stavět dálnice, na vlastní zahradě, nikoli však v rezervacích nebo v místech, na nichž stromky mohou úspěšně dorůst. Sazenici s již opadanými listy je potřeba

vydobýt s co největším kořenovým obalem. S keři je tomu podobně.

Když víme, kam a co zasadit, povězte si, jak na to. Na menší sázení v jednodušším terénu stačí kbelík se sazenicemi, kolíky, kladivo na zatlukání, pevná zahradní lopatka a motouz či popruh na úvazek. Souprava je vhodná i pro sázení keřů - potom vlast-

ně můžeme vše složit i do batohu. Pro větší stromy nebo tvrdší podklad zvolíme raději rýč, polní lopatku a mnohdy je potřebný také krumpáč. Na cestu dopravními prostředky náradí i stromky dobře zabalíme. Kdo pracuje blízko základny, ocení výhody kolečka, kterým může stromkům do začátku odněkud přivést lepší hlínu či kompost.

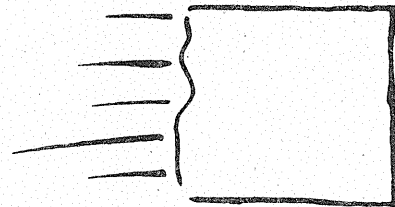
Vykopeme díru, ve špatném terénu co největší, nalijeme do ní - není-li zem nasáklá - dostatek vody a počkáme, až se vsákne. Stromek zasadíme, lepší hlínu dáme přímo ke kořenům, přišlápeme a opět zalijeme. Sazenice musí přijít do stejné hloubky, v jaké rostla na původním místě. Přivážeme ji ke kolíku, který jsme předtím zatlukli do dna díry. Obávámeli se vytažení kolíku či stromku zlodějem, přitlučeme na část kolíku, která bude v zemi, přičnou laťku a stromek ke kolíku můžeme pod zemí uchytit do volného oka z železného vázacího drátu. Drát v zemi snadno zreziví. Proti vandalům však žádná finta neexistuje. Kolík je obecně nutný především kvůli dojmů, že strom je zasazen v souladu s předpisy a nejedná se o tzv. nálet. Z tohoto důvodu dáváme kolík i ke keřům. Jako vhodné kolíky mohou posloužit například nové či staré střešní latě.

Na závěr znovu zalijeme. Pokud sázíme v říjnu či listopadu, není obvykle potřeba další zálivky. Na jaře je to ovšem už něco jiného. Vodu nabereme z řeky či potoka, anebo poprosíme hodné lidi v okolí. Často se s nimi dá dohodnout, že strom v případě potřeby zalijí sami.

A pak se vrátíme rychle někam do tepla a sucha, protože, vězte tomu nebo ne, při podzimním sázení je vždy přšlavo, blátivo a ošklivo. Stromky však mají chlad a vlhko rády. Teplé jarní počasí je pak probudí už zakořeněné na novém místě, a to je dobře.

Odhodlání a dobrou ruku Vám přeje

Váš Potulný sadař O. D. Š.



V předposledním díle se seznámíme s některými netradičními a úspěšnými formami podpory drobných podnikatelů v anglosaských zemích. Argumentů pro podporu drobného místního podnikání je řada, některé jsme rozvedli v předchozích dílech (první a čtvrtý - viz SG 2/99 a 8/99). Drobné místní firmy často využívají místní zdroje a slouží místním lidem, mají menší potřebu dálkové přepravy, majitel bývá začleněn do místního společenství. Má proto tendenci utráčet své peníze opět v místě a bývá ochotnější dodržovat místní normy a pravidla.

## Tipy z Totnes

„Organizaci TILT jsme založili, protože nám vadilo, jak se nakládá s našimi úsporami. Mnozí se snažíme podnikat a obchodovat na místní úrovni, nakupovat od výrobců, které osobně známe a o nichž víme, že jejich metody výroby neškodí lidem ani přírodě. A úspory jsme přitom paradoxně svěfovali velkým bankám. Ty je často investovaly do projektů, které jsou v příkrém rozporu s našimi hodnotami a které ohrožují to, o co ve svém životě či práci usilujeme,“ říká Mark Beeson z TILT (Totnes Involvement in Local Trading - Totneská společnost pro místní obchod).

Schůze v jihoanglickém městečku Totnes, která vedla k založení TILT, se konala v únoru 1989 a v polovině devadesátých let zůstává TILT velmi malou organizací. „Potřebovali bychom mít na kontě asi 10 tisíc liber, pak bychom si mohli dovolit zaměstnat placenou sílu,“ vysvětluje v roce 1995 Mark, který, podobně jako ostatní správci TILT, vykonává svou funkci bez nároku na odměnu. Věř, že tato doba brzy přijde, protože TILT už má nejtěžší období za sebou.

Cíl byl jasný od začátku: využít úspory občanů k promyšlené podpoře místního podnikání formou drobných půjček. Na rozdíl od Triodos (viz SG 8/99) je TILT menší a má důsledně lokální charakter: chce pomáhat firmám v místě.

## Zkratky

Nada Johanisová

### Pátý díl: Zelená místnímu podnikání

#### Dobročinní akcionáři

Hned zpočátku narazil TILT na problém organizační formy. Zakladatelé chtěli neziskovou organizaci s demokratickou formou řízení a uvažovali o tom, že by se zaregistrovali jako charitativní organizace (*charity*). To ale nebylo podle zákona možné, protože *charity* nesmí cíleně podporovat komerční firmy, byt by smyslem této podpory byla snaha prospět přírodě a místnímu společenství. Na banku byli příliš malí, a tak se TILT nakonec zaregistrovala jako společnost s ručením omezeným, jejímž hlavním cílem jsou investice v zájmu podílníků. Každý, kdo si od TILT půjčí peníze nebo chce naopak u TILT své peníze uložit, si koupí tzv. členskou akcií v hodnotě deseti liber. Ta mu umožní volit správní radu a spolurozhodovat o celkové koncepci TILT. Každý další rok si může přikoupit vždy po jedné takovéto členské akcií, protože se předpokládá, že s časem roste jeho motivace a vzhled do fungování organizace. Strop je stanoven na pět členských akcií (nejdříve po pěti letech členství). Omezením počtu členských akcií dosahuje TILT, podobně jako Triodos, určité demokratické pojistky - jeden člen může mít maximálně pět hlasů.

Ti, kdo si přejí u TILT peníze uložit, mají dvě možnosti. Mohou si koupit obyčejné akcie po stu librách. Ty je neopravňují k hlasování, ale mohou se těšit na dividendy, pokud organizace někdy dosáhne příslušného zisku. Nebo si mohou koupit obligace (*loan stock*), které TILT vydává. Ten, kdo si je koupí, se vlastně stává věřitelem TILT. Půjčil mu peníze, a dostává tedy určitý úrok, vyšší nebo nižší podle výše částky a doby splatnosti obligace.

O tom, komu z žadatelů půjčku poskytnout, rozhoduje komise, jejímž členem se může stát kterýkoliv majitel členské akcie

TILT. Komise vybere projekty, které působí věrohodně a které budou přínosem pro místní společenství. V roce 1992 například poskytla půjčky opravně kol, truhláři a fotografu, všechny v maximální výši 750 liber. Půjčky mají poměrně vysoké úroky, přesto jsou pro drobné podnikatele výhodné, protože jinak by nemuseli úvěr dostat vůbec. „Zachránili jsme několik podnikatelů před krachem, pár jich dokonce vzkvétá,“ říká Mark, „a tak máme pocit, že naše práce není zbytečná.“

#### Regenerace Birminghamu

Velkým problémem západních zemí je úpadek některých čtvrtí velkých měst, které trpí důsledky „začarovaného kruhu“. Investice se odtud stahují, protože se přestávají vyplácet, střední vrstvy se stěhují pryč, mizí služby, roste nezaměstnanost - a tak stále dokola ve spirále, která může skončit až na samém dně. Organizace ART (Aston Reinvestment Trust), založená v roce 1995, chce čelit tomuto úpadku v anglickém Birminghamu poskytováním půjček místním podnikatelům a neziskovým organizacím. Kapitál na rozdíl od TILT získává celostátně - od jednotlivců, kteří chtějí své prostředky smysluplně investovat, ale také od bank, firem a dalších zdrojů. Část kapitálu pochází z úroků samotných dlužníků. V prvním roce činnosti se ART, která má několik placených zaměstnanců, podařilo takto dát dohromady 630 000 liber, v roce 2000 by ráda docílila částky 3,5 milionu, což by znamenalo finanční soběstačnost - náklady na provoz by kryly příjmy z úroků, konzultací apod. ART, podobně jako TILT, poskytuje úvěr projektům, které jsou užitečné z hlediska místních potřeb, případně vytvářejí nová pracovní místa. Uchazeč musí mít písemně potvrzeno, že mu některá banka úvěr odmítla. Pokud je prověřen, dostane půjčku v rozmezí 2 až 40 tisíc liber.

K lidem, kterým ART pomohl, patří mladá žena, která si díky půjčce mohla otevřít vlastní službu péče o děti (nabízí ji jednorázově rodičům a organizacím během různých akcí, setkání, školení zaměstnanců apod.); bývalý manažer, který si otevřel dílnu na výrobu

automobilových dílů; malá firma na pokovování strojírenských součástek, která díky půjčce rozšíří výrobu, atd. Neziskové organizace využívají půjčky na rekonstrukci či koupi objektů. Například organizace *Ashiana Community Project* mohla díky půjčce od ART ve výši 60 tisíc liber koupit a rekonstruovat budovy, v nichž sídlila. Její náplní jsou rekvalifikační programy pro nezaměstnané v jedné z nejpostůženějších birminghamských čtvrtí. ART také zahajuje program půjček malým firmám a neziskovým organizacím na úspory energie (vedle ekologického efektu umožní dlouhodobé snížení provozních nákladů).

### Podpora malých firem u protinožců

Důvodem, proč banky odmítají úvěry malým firmám a drobným podnikatelům, je vysoká reálie - bankám se nevyplácí podrobně zkoumat, zda ten který žadatel je schopen požadovanou půjčku splácet, protože relativně malá půjčka znamená nízký zisk - úrok. Z hlediska zisku jsou tedy malé půjčky pro banky „neefektivní“. Některé organizace proto berou na sebe kontrolní roli samy a peněžnímu ústavu předávají již „přefiltrované“ žádosti. Banka si tak ušetří práci s prověřováním a organizace nemusí shánět kapitál, který by potřebovala, pokud by půjčky chtěla poskytovat sama. Příkladem může být *Eastern Suburbs Business Enterprise Centre* (ESBEC) v australském Sydney. ESBEC pomůže žadatelům, kteří s něčím takovým často nemají žádnou zkušenost, zpracovat plán a žádost o půjčku. Žádosti, které podpoří, předá družstevní záložně v Sydney, která bez dalšího zkoumání poskytne úvěr v rozmezí 5 až 10 tisíc dolarů. V australském státě New South Wales existuje dalších čtyřicet center jako je ESBEC. Vláda státu je založila a financuje s tím, že dotace bude časem snižovat a centra si potřebné peníze musí začít opatřovat z místních zdrojů. „Naším posláním je zdarma radit všem, kdo chtějí začít podnikat, kdo mají problémy nebo chtějí rozšiřovat činnost. V zásadě ale máme zájem podílet se na všem, co zvyšuje místní ekonomický potenciál nebo zaměstnanost,“ vysvětluje James Evans, ředitel ESBEC. V praxi to znamená, že v centrech pomáhají zkušené podnikatelé začínajícím formou kursů a pracovních setkání, velký význam pro neformální vzájemný kontakt mají i společenské akce.

### Bohatí rekreanti a kozí sýry

Podobný přístup k půjčkám jako ESBEC, tedy spolupráci s peněžním ústavem, zvolila organizace SHARE (Self-Help Association for

a Regional Economy - Svépomocné sdružení pro regionální ekonomiku), jejíž akronym lze přeložit slovem „sdílet“. SHARE sídlí v městečku Great Barrington v americkém státě Massachusetts. Zatímco v Austrálii garantuje 99 % půjček záložna, poskytují záruky na půjčky barringtonským podnikatelům bohatí rekreanti. Ti sem dojíždějí z nedalekého (160 km) New Yorku a někteří si uloží peníze v místní bance v rámci projektu SHARE. To znamená, že své peníze nabídnou jako záruku na půjčky, které poskytne banka místním podnikatelům na základě podnětu SHARE. Celková výše půjček představuje 75 % vkladů, tedy pouze tři čtvrtiny vkladu tvoří záruka. Pokud nejsou žádné problémy se splácením, dostane střadatel své peníze zpět i s úroky. Pokud by dlužník přestal peníze splácet, budou se na jeho ztrátě podílet všichni střadatelé stejnou měrou. SHARE (stejně jako TILT a ostatní podobné organizace) udržuje s dlužníky kontakt a pomáhá jim překonávat obtíže, takže za sedm let se nevyskytl žádný úvěr, který by nebyl splacen.

Díky půjčkám se navazují i společenské či společensko-obchodní kontakty. Sue, farmářka prodávající kozí sýry, dostala půjčku na úpravu dojírny, která neodpovídala normám. Střadatelé-ručitelé se přišli podívat na kozy, pak přivedli vnučata a začali u Sue nakupovat sýry...

### A peníze si tiskneme vlastní

V roce 1989 hrozil kavárně Franka Tortoriello v Great Barringtonu krach, protože neměl peníze, aby ji po vypření nájemní smlouvy přestěhoval. Susan Wittová, ředitelka organizace SHARE, mu navrhla, aby si vytiskl vlastní „peníze“ - poukázky na jídlo, které by si mohli zákazníci nechat „proplatit“ v podobě sendvičů, až Frank kavárnu otevře. Věděla totiž, že podobným způsobem překonaly v třicátých letech období platební neschopnosti způsobené zhroutením banky noviny Springfield Union News. Zaplatily svým zaměstnancům mzdu ve vlastní měně, zaměstnanci měnu utratili u místních obchodníků a ti ji použili k zaplacení inzerátů v novinách.

Frank vytiskl 500 poukázek s obrázkem a textem: pomozte přestěhovat kavárnu! „Poukázky zmizely jako blesk,“ vyprávěl pak Frank novinářům, „a objevily se po celém městě. Bylo to neuvěřitelné.“ Susan Wittová dodává, že Frankovi zákazníci byli rádi, že se mohou vzepít systému a podílet se na záchraně kavárny: „Poukázky si kupovali i lidé, kteří do té kavárny vůbec nechodili, jen aby Frankovi pomohli.“

Aby se všechny poukázky neobjevily v kavárně hned první měsíc, byly některé „splatné“ za čtyři měsíce, ostatní v průběhu deseti dalších měsíců. Prodávaly se po devíti dolarech a bylo možné za ně dostat sendviče v hodnotě deseti dolarů. Představovaly tak vlastně půjčku s úrokem od 33 % (čtyřměsíční) do 13,2 % (desetměsíční). Pro Franka přesto šlo o půjčku s nízkým úrokem, protože ji nesplácel v dolarech, ale v sendvičích.

### Předplatte si zeleninu!

O Frankově husarském kousku se od své dcery, která v kavárně pracovala, dozvěděli manželé Tawczynští, majitelé organického zelinářství v Great Barringtonu, a rozhodli se, že zkusí něco podobného. „Mají v zimě vysoké náklady na vytápění skleníků, přitom většina zeleniny přijde na trh až na jaře a v létě,“ vysvětluje Susan Wittová, „tak je napadlo, že by si jejich zákazníci mohli předplatit bioplošiny tak, jako si Frankovi zákazníci předplatili sendviče.“ Susan Tawczynským poradila, aby se spojili s farmářskou rodinou Zeiglerových, jejichž obchod právě vyhořel. Obě rodiny vydaly společné „peníze“ - poukázky na zboží v hodnotě deseti dolarů, které si mohli zákazníci vyzvednout buď u Tawczynských nebo u Zeiglerů. Farma, která „proplatila“ méně pokázek, než kolik jich prodala, musela druhé farmě rozdíl zaplatit. Když Zeiglerovi zjistili, že mají k dobru 70 dolarů, nechali si rozdíl proplatit od Tawczynských v jejich mimořádně dobrých organických bramborách. První rok prodali poukázky v hodnotě 7000 dolarů, od té doby je vydávají každoročně. „Myslím, že naše zelinářství by nepřežilo, nebýt těch poukázek,“ říká Dan Tawczynski a rozhlíží se kolem po pozemcích sousedů. Okolní pole dnes zarůstají lesem.

Kontakty: TILT: Mark Beeson, TILT Ltd., 44 High Street, Totnes, Devon TQ9 5SQ, Británie. ART: Steve Walker, ART, The Rectory, 3 Tower Street, Birmingham, B19 3UY, Británie, e-mail: reinvest@gn.apc.org. ESBEC: James Evans, ESBEC, PO BOX 604, Bondi Junction, NSW 2022, Austrálie. SHARE: Susan Witt, SHARE, Box 76, RD 3, Great Barrington, Massachusetts 01230, USA.

*Zpracováno podle materiálů Aston Reinvestment Trust a podle knihy Richarda Douthwaitea: Short Circuit (Liliput Press, Dublin, 1996). Vyslo v upravené podobě také německy: Douthwaite, R., Diefenbacher, H.: Jenseits der Globalisierung - Handbuch für lokales Wirtschaften (Matthias - Grunewald - Verlag, Mainz, 1998)*



Vedou se spory, jakou roli v dějinách hraje náhoda. Nechystám si laskavého čtenáře odradit hned v úvodu příslibem, že je v následujícím textu vyřeším, ale přesto jedna příhoda z časů zrodu Duhy cosi k velkému tématu historiků říká. Nechybělo totiž mnoho a Hnutí DUHA by dnes nebylo.

20. listopadu 1989 se v Brně konalo setkání vynikající občanské iniciativy, která pravidelnými diskusemi na ožehavá témata od roku 1988 rozleptávala normalizační ne-

hybnost. Iniciativa se jmenovala Brněnské fórum a právě 20. listopadu se předem připravený program ze zřejmých důvodů zvrhl tak, že se z iniciativy přímo na místě stala brněnská odnož Občanského fóra. Nicméně jedním z předem pozvaných besedujících (snad měl být večer tenkrát věnován přímo životnímu prostředí) byl Jindřich Petrlík, zakladatel a dodnes předseda Děti Země. Duha už tehdy měla sice svá první vystoupení za sebou, ale stále jsme váhali (byli jsme nejvýš tři), zda se nepřidáme k někomu početnějším. Po besedě se kolem pana Petrlíka, jak bych jej tehdy nepochybně oslovil, utvořila fronta. Stál jsem na jejím chvostu a chystal se vysoukat ze sebe návrh, že by se naše skupinka třeba mohla stát brněnskými Děti Země. „Fronta na Petrlíka“ se ale vůbec nehýbala a kamsi jsem ještě spěchal, takže k rozhovoru nedošlo. Nic nezůstalo ani z mého rozhodnutí, že charismatickému muži z iniciativy s tak lákavým názvem brzy napíšu: doba tehdy cválala překotně, akce, které jsme od prosince 1989 organizovali ze dne na den (happening proti výstavbě paneláků, protesty proti letišti v Tuřanech, první plakát proti jaderné energetice), muselo pokrýt naše jméno. Děti Země v Brně založil někdo jiný a všechny pozdější pokusy o sloučení obou sdružení už skončily nezdařem.

Duha se tak vydala na svou cestu s mnoha křížovatkami. Rozhodnutí, kudy se na nich vydat, lidé, kteří Duhou díky těm rozhodnutím procházeli, a činy, k nimž se z vůle svých lidí odhodlávala, jí vtiskly dnešní podobu. Duha jí nenabyla zákonitě, mohla dnes vypadat jinak v tisících drobnostech i podstatných rysů. Pokusím se její dosavadní cestu přiblížit právě prostřednictvím křížovatek a některých postav; přitom

## Duha deset let na cestě: lidé a křížovatkky

Jakub Patočka

Počátkem září tohoto roku vstoupilo Hnutí DUHA do druhého desetiletí své existence. Jeho dlouholetý předseda Jakub Patočka (dnes šéfredaktor Literárních novin) v rozsáhlém článku popisuje proměny, kterými Duha prošla od svých předlistopadových počátků až do současnosti. Na závěr se pokouší naznačit, jakým směrem by se hnutí mohlo ubírat v budoucnosti.

dva mezníky považují za natolik důležité, že mi dovolují členit desetiletí do tří různých období.

### Období happeningu

Duha vznikala v bezesporu vzrušujícím čase na sklonku vyžilého komunistického režimu ze dvou pramenů: nezávislých občanských iniciativ a ochranářského hnutí. Občanské iniciativy se na konci 80. let množily jak houby po dešti a ve vzdoru vůči dodýchávající komunistické byrokracii se už tehdy začala radikálně obnovovat svobodná občanská společnost. Snad není kacířské vyslovit hypotetickou úvahu, že komunisté nám mohli prokázat poslední dobrou službu, kdyby byli schopni svůj režim udržovat o pár let déle - občanské iniciativy by tak možná ve vzdoru zesílily natolik, že by se staly namísto vypečených akademiků z Prognostického ústavu hybnou silou postkomunistického uspořádání právě ony.

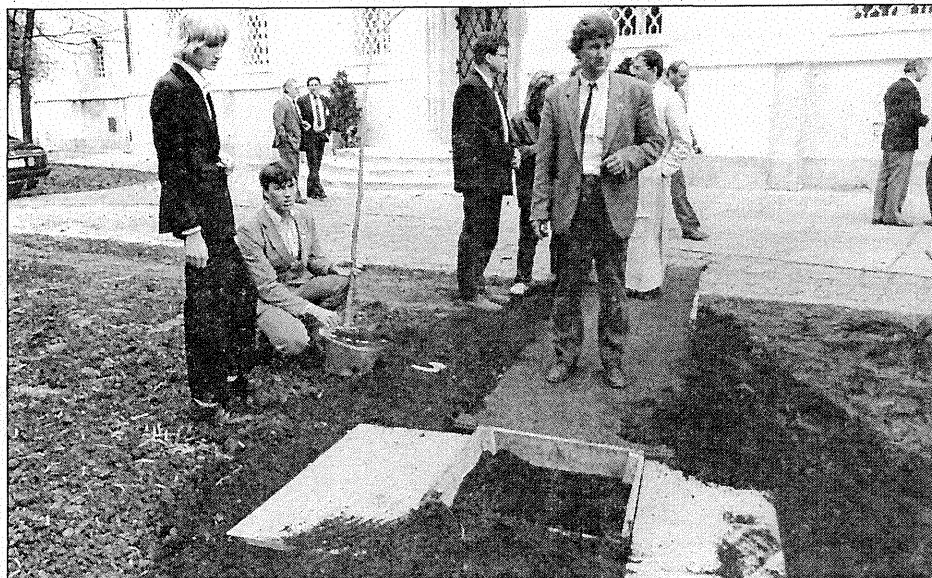
Takové myšlenky nás tehdy ale věru netrápily. Spíše než heroickou aureolou opředená a alespoň pro mne, žáka druhého ročníku gymnasia, za mnoha tabu týčící se velkolepá autorita Charty, byla nám, vzpomínám-li si dobře, bližší *Společnost pro veselší současnost* (pořádala tehdy happenings, například slavný každodenní běh pražskou třídou Politických vězňů). Obdivovali jsme *Nezávislé mírové sdružení* v čele s naším brněnským idolem Hanou Holcněrovou a *Ekologickou společností*, která vydávala tehdy skvělý samizdatový měsíčník *Ekologický bulletin* (redigoval jej Ivan Dejmál). Přestože Honza Beránek stihl posbírat zkušenosti z několika posledních rozháněných protirežimních demonstrací včetně zatčení a výslechu v Bohunicích 28. října 1989, bylo to zejména již zmíněné Brněnské fórum, na jehož diskusních večerech jsme

vstřebávali atmosféru občanské iniciativy. Když v roce devadesát nebo devadesát jedna vůdčí postava Brněnského fóra sochař Vladimír Matoušek nechal Duze poslat několikatisícový zbytek z likvidovaného účtu 33. základní organizace ČSOP Kamenná kolonie, za nějž se organizátoři fóra kryli, považovali jsme to za obrovskou počtu, ale i za závazek jakéhosi předaného štafetového kolíku. Odpor proti všemu komunistickému, jež pro nás zosobňovaly především absurdně groteskní byrokratické a technokratické

struktury, jsme si v citlivém věku též díky Matouškovi a jeho přátelům osvojili zřejmě důkladněji než mnozí z politických komentátorů Mladé fronty, kteří tehdy předepsanými frázemi obdivovali Vasilu Mohoritu.

Pokud jde o druhý, ochranářský pramen Duhy, je zcela zřejmý, neboť jejím přímým předchůdcem byla brněnská 24. základní organizace ČSOP. Tato skupina byla příjemným společenstvím trampů, fotografů a ornitologů, o nichž by těžko někdo mohl říct špatné slovo. Po příchodu Honzy Beránka v létě 1989 se ale záhy ukázaly hranice ČSOP, do něž nás přivedl především obdiv k jejím aktivitám proti pálavskému vysílači a k již zmíněnému Brněnskému fóru, které však provozovaly jiné základní organizace. Založili jsme osvětovou sekci, ale spory, které naše první veřejné vystoupení vyvolalo, jsme vyřešili odchodem a založením skupiny vlastní, několik dnů či týdnů bezejmenné.

Od začátku jsme věděli, že chceme „odstraňovat příčiny a n,3ikoliv pouze důsledky neblahého lidského jednání“ (citace ze základního prohlášení Duhy). Ačkoliv tento princip dostával v různých obdobích odlišný obsah a zráním klíčových osobností se proměňovaly hlavní akcenty, jako přístup ke světu se Duze jednoznačně osvědčil a mohl by být krédem, které vystihuje její dosavadní existenci. Na začátku jsme samozřejmě nemohli tušit, kam nás dodnes ctěná zásada zavede. Tehdy jsme především věděli, že to nebude mezi Brontosaurusy vysazující smřčky na hřebenech Krušných hor ani mezi ochránce přírody čistící v „Akci Z“ před objektivu fotoreportérů Rudého práva potoky. Terénní práci jsme sice vždy respektovali, ale nemohli jsme vystát její zneužívání v rudé propagandě anebo její vydávání za víc, než čím je: tedy hedvábnou záplatu na hrubém pytlí.



Návštěva papeže na Velehradě, 1990

foto: archiv Hnutí DUHA

Byla-li u zrodu Duhy jistá rezervovanost vůči režimem trpěným organizacím, Brontosaurovi a ČSOP, po listopadu záhy vymizela díky několika skvělým osobnostem, které měly na Duhu v jejích počátcích velký vliv. Od Brontosaura Jiřího Bělohoubka, který založil a vedl v Brně *EkoCentrum*, jehož velkorysosti a pohostinnosti Duha v začátcích využívala, jsme se učili preciznosti a krajnímu osobnímu nasazení v organizování akcí. Bělohoubek byl géniem drobné organizační a technické práce, o níž většinou nikdo zvenčí nic neví, na níž však záleží vliv občanských iniciativ jako na máločem jiném. Bohužel na svůj nezvladatelný perfekcionismus doplatil, jeho organismus dlouhodobé odvádění nelidských pracovních výkonů nevydržel a zhroutil se. Smrt přítele a blízkého spolupracovníka byla pro nás otřesným varováním, že maximalistický přístup, který nám tolik imponoval, nelze následovat beze zbytku. Z mnoha poznatků a dovedností Jirky Bělohoubka těží Duha a přeneseně asi i některé další ekologické spolky dodnes, aniž by to kdo tušil. Ostatně v brněnských prostorách ve čtvrtém patře na Jakubském náměstí 7, které do značné míry zásluhou této skromné osobnosti připadly ekologickým organizacím a v nichž zprvu sídlilo jeho *EkoCentrum*, až donedávna měla Duha svou hlavní kancelář.

Podobný význam pro Duhu v počátcích měl Mojmir Vlašín. Málo je dnes znám jistý paradox, že tento předák *Českého svazu ochránců přírody*, organizace, z níž často zaznívají hlasy proti „přehnanému radikalismu“, si jako vůbec první vysloužil - od Mladé fronty - nálepku „ekoterorista“. (Tu od Mladé fronty a Lidových novin

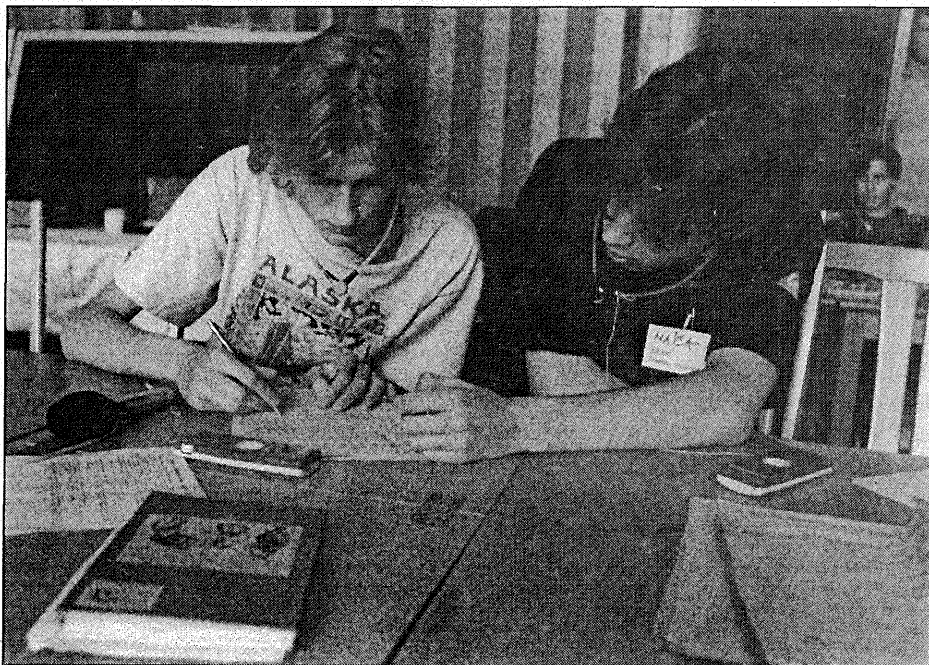
v průběhu 90. let musel aspoň jednou dostat každý, kdo něco v ekologickém hnutí znamenal.) Mojmir se o svůj primát zasloužil tím, že stál v čele první skutečné celostátně významné ekologické kampaně po listopadu 1989: za vypuštění třetí Novomlýnské nádrže pod Pálavou. Jeho odhodlaní přímou akcí přehradu vypustit vyvolalo na počátku devadesátých let učebnicový sociální konflikt mezi ekology a technokraty (v tomto případě vodohospodáři) a určitě se stalo jedním ze vzorů pro další směřování Duhy.

Není divu, že úplně v počátcích nám imponovali především Greenpeace, nebo lépe řečeno naše představa o nich. Na svém prvním náborovém letáku z podzimu 1989

píšeme, že hledáme hlavně potápěče, horolezce a běžce. Počítali jsme s tím, že potápěči budou ucpávat výpusti, horolezci komíny a běžci potom budou hodně rychle utíkat před policií. Asi prvotním snem bylo stát se českou variantou této organizace, ale po setkání se skutečnými Greenpeace v roce 1990 a jejich humpolácký organizovanou protitemelínskou kampaní s tisíci žlutoučkých nálepek prozrazujících špatnou diakritikou zemi svého původu přišlo i v tomto ohledu vystřízlivění.

První veřejně zaznamenané vystoupení kryté jménem Duhy byl zřejmě plakát vyvěšený v listopadových revolučních dnech na brněnské České ulici: proti jaderné energetice. Svůj úkol jsme totiž v nových poměrech chápali jako *upozorňování* na problémy. Mysleli jsme, že nová vytoužená společnost bude ze své podstaty sama promptně řešit všechny objevující se problémy. Kromě tradičních způsobů šíření informací jsme považovali za vhodnou metodu happeningy.

Z dnešního hlediska do této kategorie zřejmě spadá i nejspektakulárnější akce prvního období: sázení lípy s papežem Janem Pavlem II. na Den Země 1990 během jeho návštěvy na Velehradě. Akci jsme vůbec nepřisuzovali význam, který bychom jí mohli dnes jistě chtít vdechnout: totiž strategický úmysl sblížit proud křesťanský a ekologický. I když se tyto snahy později v Duze objevily a nikdy v ní už neumlkly, velehradskou akci lze za jejich základ počítat sotva. Režii tehdy měla jakási public-relation agentura vzniklá



A Seed Conference, Brněnská přehrada, 1991

foto: Jan Beránek

z nějakého výpočetního střediska SSM nebo Svazarmu, Honza Beránek a já jsme nastrojili v oblecích (ve službě Duze jsme se v tomto dresu objevili zřejmě poprvé a naposledy) sehráli své předepsané party. Vzpomínám si, jak jsme na lípu vykopali díru s rozměry natolik obudnými, že by ji při zlém vůli bylo možné považovat i za past na papeže. Při druhé lípě, kterou jsme ten den sázeli s předsedy vlád Jánem Černo-gurským a Petrem Pithartem (asi dodnes netuší, že jeho první setkání s Duhou mělo tento bizarní kolorit), už byla díra vykopaná přesně. Jistá skvělá výtvarnice nám zvláště pro tuto příležitost zhotovila šest duhových odznaků (jeden měl v klopě i onen svazarmovský manažer), pro Svatého Otce jsme vydali pamětní tisk o Duze, v němž jsme mu kromě jiného oznamovali, že nemáme politické cíle, a jakási dobrá duše vykovala krásnou lopatku i s podstavečkem, kterou později myslím někdo nekřesťansky ukradl. Trochu nás, když nám ji tehdy doručili, mrzelo, že jsme nemohli použít naši lopatku a konev, které jsme natřeli na bílo a opatřili duhovým proužkem, aby hlava římsko-katolické církve věděla, s kým má tu čest.

I protestní akce tehdy měly spíše charakter happeningů: to platí i pro dvě blokády osobní dopravy v centru Brna, kterými jsme chtěli v duchu své „upozorňovací“ doktríny dosáhnout upřednostnění veřejné dopravy před osobními automobily, jejichž šíření jsme se obávali. Už tehdy jsme přivezli z Rakouska výstavu „Zlý sen auto“, opakovanou vloni Pražskými matkami v Praze, když se už automobily staly zlým snem i v hlavním městě. O tom, že se od počátku 90. let změnila povaha řidičů, svědčí nejlépe blokáda magistrály pod Národním muzeem v Praze, kterou pořádaly tehdy Děti Země. Přišlo nás na ni celkem osm, z toho dvě Pražské matky a vysloveně náhodou i dva lidé z Duhy. Za transparentem „Vypni to - smrdíš“ nás stálo proti řadě túrujících automobilů pět, J. Petrlík hovořil s novináři a tehdy ještě velmi krotkou policií, dvě Pražské matky rozdávaly dosti ukázněným řidičům letáky...

Právě radikální zdrazení veřejné dopravy bylo prvním politickým rozhodnutím, nad nímž se naše víra v dostatečnost

happeningového upozorňování otrásla. Dále ji podemlela ve své době šokující anti-ekologická prohlášení ministra financí („Na přírodu si musíme vydělat“), na které jsme ještě odpověděli happeningem Pohřeb přírody, k němuž jsme jako pozvánku vytiskli parte uvozené tímto výrokem. Definitivně upozorňovací popletenost vzala za své v naší první kampani hodné toho jména: proti meziskladu vyhořelého jaderného paliva v Dukovanech. Přestože věc byla z našeho hlediska argumentačně jasná



Příprava happeningu k 500. výročí objevení Ameriky Kolumbem, 1992

foto: Martin Sedláček

a přestože jsme do ní vložili nebývalé množství sil, nepodařilo se nám stavbu zne-možnit: když ústavní soud po sedmi letech rozhodl, že jsme byli v rozhodovacím řízení zkráceni na svých právech, mezisklad už byl dávno v provozu.

Konec konců dilema, které se příznačně vinulo celým obdobím happeningu, zda má Duha sloužit dobrovolníkům, přicházejícím v jejím lůně hledat zábavu, anebo zda se má vše podřizovat pracovnímu výkonu, se asi s konečnou platností vyřešilo také na dukovanské kampani. Právě pro ni Duha najímá svého prvního zaměstnance: na podzim 1992 k nám přišel muzikant Jiří (George) Dohnal.

## Období konfrontace

V období konfrontace jsme se technicky vzato ocitli volbami v roce 1992, po nichž se ustavila otevřeně anti-ekologická a latentně proti občanské společnosti zaměřená vláda Václava Klause. Výsledek voleb byl ale odrazem procesů ve společnosti, které i Duhu postupně přivedly k rozhodnutí opustit cestu studentských happeningů a najít nové metody, které budou na problémy jen upozorňovat, ale budou *prosazovat konkrétní změny*. Důležitými motivy doplnilo záměr Duhy vědomí, že ekologické problémy nejsou řešitelné vytrženy ze svých širších společenských a etických souvislostí.

V tomto mělo zásadní vliv působení Neely Heyrovské, která byla první osobou hlásící se v Praze k Duze. Díky dokonalému mezinárodnímu rozhledu a smyslu pro třetí svět sem jako vůbec první přinášela poznání o ničivých důsledcích světového obchodu, překládala principiální společensko-ekologické kritiky Světové banky apod. V srpnu 1991 se na ženevském přípravném setkání Světové konference o životním prostředí UNCED, která se s velkou pompou uskutečnila o rok později v Rio de Janieru, zrodil v její přítomnosti plán vydávat o těchto problémech časopis. Dvoutměsíčník také na podzim začal vycházet a Neela Heyrovská byla v jeho prvním ročníku klíčovou autorkou. Její úvaha „Když slunce zapadá“, otištěná v posledním čísle prvního ročníku, patří podle mne dodnes k vrcholům v myšlení ekologického hnutí po listopadu. O rok později odešla na dlouhé roky studovat do Spojených států a dnes žije v Německu.

Ale Duha tím v Praze nezánikla. Na začátku 90. let v Praze krátce působila neformální občanská iniciativa *Mír s přírodou*, která pořádala happeningy na vlas podobné těm brněnským, organizovaným Duhou. Hybnou silou skupiny *Mír s přírodou* byl tehdejší student přírodovědecké fakulty Ondřej Simon, který se v roce 1992 stal hlavní postavou Duhy v Praze. Již na jaře v roce 1990 jeho klub vyvěsil při návštěvě M. Thatcherové transparent *Plán ekonomické reformy ekologicky bez formy*; to Duha až o rok později při návštěvě G. Bushe demonstrovala

v davu na Václavském náměstí proti zamýšlenému rozšiřování těžby ropy na Aljašce.

Ondřej Simon před listopadem pracoval s Neelou Heyrovskou (a například i s pozdějším studentským revolučním vůdcem Šimonem Pánkem) v *Recyklační skupině* zabývající se odpady v rámci Bron-tosaura, ale v Duze se minuli o pár týdnů. Ondřej se záhy po svém příchodu stal jednou z ústředních postav celé organizace, několik let se kolem něj a jeho ženy Slávky točil veškerý život Duhy v Praze. Dodnes je jedním ze tří členů Rady, kteří v ní jsou nepetržitě od vzniku tohoto „ústavního soudu“ Duhy. Díky Ondřejovi, osobnosti vždy dobře naladěné s jedinečným darem vynalézávat promlouvavě o přednostech tradic inspirovaného ekologického životního způsobu, získaly na přesvědčivosti jinak vágní řeči o potřebě „žít jinak“. Snad zde lze prozradit, že tajemná šifra Potulný sadař O. D. S. právě skrývá Ondřeje Dargockého Simona, který v duchu těchto svých již pět let tištěných zamyšlení v Duze vlivně působil od svého příchodu. Každému, kdo se

účastnil některé větší podzimní sešlosti aktivistů Duhy, se musí vybavovat žánrový obrázek Ondřeje, kterak míří k horizontu se svým košíkem, do nějž záhy nasbírá hromadu padaného ovoce, aby je demonstrativně do rána proměnil v hrnec voňavých povidel.

Je vlastně dosti příznačné, že v červnu 1992, když se u nás konaly volby s tak hroznými důsledky a současně v Riu bombastická konference UNCED planě konejšila světovou veřejnost, pobývala podstatná část tehdejšího „jádra“ Duhy v německém Freiburgu na jakémsi paralelním setkání mladých evropských ekologických aktivistů UNSAID čili „co v Riu nezazní“. Právě tady dostal konkrétní obrysy plán Duhy opírající se o tři pilíře, které se od té doby daří zvolna budovat a na nichž stojí Duha dodnes: 1. kostra koordinačních center s hlavním v Brně

a podpůrným v Praze, která měla zajišťovat především vedení celostátních kampaní (tehdy energetické, pralesní a ozonové); 2. tkáň místních skupin, které se tehdy kromě Prahy a Olomouce, kde vznikla vůbec první mimobrněnská Duha, vyskytovaly ještě v Polici nad Metují a někdy v té době vznikala i v Českých Budějovicích; 3. časopis *Poslední generace* propojený s řadou dalších osvětových aktivit, od začátku koncipovaných tak, aby umožňovaly Duze pronikat do mimoekologických prostředí.

Tón v Duze začaly udávat kampaně a její tvář na veřejnosti od té doby určují dodnes. Kampaně si na rozdíl od happenin-gů stanovovaly konkrétní a splnitelné - byť

ve střední a východní Evropě a spojil své snahy mařit imperiální plány jaderného průmyslu s Duhou. Paxovy zkušenosti z blokad jaderných elektráren v Kalifornii, brilantní analytické schopnosti i mezinárodní rozhled byly pro zdejší protijaderné aktivity zejména v první půli devadesátých let nenahraditelné - ostatně i první blokáda Temelína se uskutečnila 26. dubna 1993 jako vyvrcholení mezinárodního semináře, který Paxus vymyslel a společně s Duhou organizoval.

V téže době se navíc mimořádná účinnost konfrontačního „občansky neposlušného“ přístupu prověřovala v největším ekologickém zápase první půle devadesátých let: o záchranu obce Libkovic.

Honza Piňos, mimořádný organizační talent a zřejmě vůbec nejdůslednější kampaník, který se v ekologickém hnutí po listopadu objevil, přenesl kampaně za záchranu Libkovic do Duhy z Greenpeace, kde tehdy vítězily úřednický přístup nad konfrontačním. Libkovické kampaně se dostalo cti, jaká potká málokterou aktivitu ekologických spolků: vyšla o ní kniha, která s velkou přesvědčivostí celý případ do-



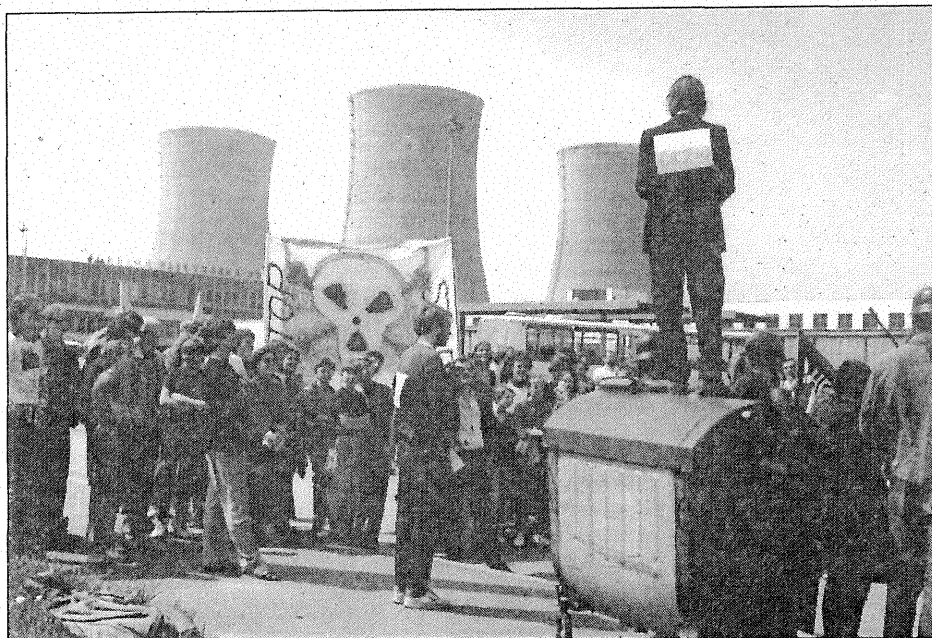
Demonstrace proti bourání severočeských obcí, 1994

foto: Martin Sedláček

třeba s nejvyššími obtížemi a s notnou dávkou štěstí - cíle. Z dukovanské „prohry“ jsme si odnesli poučení, že zákony si úřady dovedou ohýbat ve svůj prospěch. K Temelínu jsme odtud své aktivity proti jaderné energetice tedy přesouvali s odhodláním sáhnout, bude-li to třeba, k metodě občanské neposlušnosti, o jejímž úspěšném užívání protijaderným hnutím na Západě jsme sice cosi tušili, ale samo sebou neměli jsme ponětí, jak bude metoda fungovat u nás. Duha se v tomto šťastně sešla s americkým dobrodruhem, hipíkem a vynikajícím stratégem Paxem Caltou, který přesně odhadl, že na Západě skomírající jaderný průmysl využije pádu železné opony k sebezáchovným pokusům na Východě. Po ohledání terénu se shodl s Westinghousem, Vladimírem Dlouhým i Duhou na tom, že Temelín je bránou západního jaderného průmyslu k reaktorům

k dokumentu. Proto poznámky k celému případu zde omezím na několik pro Duhu zásadních podnětů, které se promítly do její další existence.

Předně se zde prokázalo, že pokud se do případu tak důmyslným způsobem vloží ohromné množství energie, případná „prohra“ bude vždy už jen relativní a v uvozovkách. Jednak Libkovic ubraly svévolně severočeské težařské lobby tolik vážnosti, že si od té doby nemohla dovolit vystoupit s vážně míněným návrhem na boření dalších obcí. Jednak se musela dále odhalit Klausova vláda, která - a to, co bylo původně dohadem, čas prokázal nade vší pochybnost - odmítla Libkovic zachránit z politikých důvodů: aby „těm zeleněm“ nezvyšila kredit přiznáním velkého vítězství. Na tuto zavilost Libkovic doplatily, neboť trvalo jen pár let a ukázalo se, že těžba, jak tvrdili všichni zasvěcení od



Protest proti meziskladu v Dukovanech, 1993

foto: Jan Piňos

počátku, nikdy až ke vsi nepostoupí. Lidé bývají posíláni do vězení za nedbalostní zabití při autonehodě - proti tomu nemluví, ale možná by obecným mrávům více prospělo, kdyby o své vině za v lepším případě nedbalostní likvidaci Libkovic Vladimír Dlouhý popřemýšlel pár měsíců v I. nápravě. I obec formující svou sídelní strukturu po staletí je bytostí.

Přestože nikdo soudný Libkovic za fasko neoznačí, snad v nepřímém ohlasu na výsledek strhla se v Duze vážná diskuse o úspěšnosti ekologického hnutí. Právě Honza Piňos v ní bral za hotovou věc, že se nám nedaří, a jako řešení navrhoval důkladnější práci s médii. Proti tomu se nakonec prosadil názor, že úspěšnost vždy záleží též na síle soupeře, která v letech 1992 - 1995 byla ohromná. Duha odmítla podřízovat aktivity svému mediálnímu obrazu a brát média za více než nástroj, významný zejména při vedení kampaní. Přestože vtisknout Duze novou koncepci se mu tedy nepodařilo, než odešel na místo ředitele Správy CHKO Broumovsko, obohatil Honza Piňos Duhu ohromným množstvím kontaktů a zkušeností, které jeho libkovická kampaň získala. Zejména ji ale obohatil dodnes nepřekonaným vzorem, jímž se stal zvláště zarputilým a do detailů poctivým vedením své věci, která mu přinesla obdiv i jeho oponentů. Vždyť i arcikašpar Vladimír Dlouhý jej dohnán k čirému zoufalství nazval šaškem. Můžeme mít za jisté, že kdyby dnes manažeri ekologicky škodlivých podniků vybírali protivníka, kterého by proti sobě viděli ze všech nejméně rádi, zřejmě by Honza Piňos v takové anketě s přehledem vyhrál.

I v Temelíně se účinnost občanské neposlušnosti z dnešního pohledu jeví jako zcela nesporná. Blokády zde sice nikdy nedosáhly stupně, kdy by samy o sobě postáčovaly k účinnému zpomalení výstavby, ale k problému přitahovaly pozornost, udržovaly jej v povědomí a rozdmýšlávaly diskuse, které nakonec vedly k tomu, že se z něj znovu stalo prvořadé politické téma. Bez blokády by se Temelín nikdy nestal tím, čím je - symbolem snažení ekologických občanských iniciativ po listopadu.

O jejich vlivu svérázně vypovídají i podrážděné reakce našich protivníků, které se v obou případech obrátily proti nim. Po

první blokáde napsal ředitel ČEZ Petr Karas dopis starostům v okolí Temelína, v němž Duhu obvinil ze záměru umístit do elektrárny bombu. Z dopisu později citovaly jihočeské noviny. Soudní pře na ochranu dobrého jména Duhy, která tak vznikla, se táhla několik let a ČEZ při ní neváhal nasadit dokonce falešné svědky. Ukončilo ji rozhodnutí Vrchního soudu, který nám dal za pravdu - ČEZ se musel omluvit a uhradit odškodné tři sta tisíc.

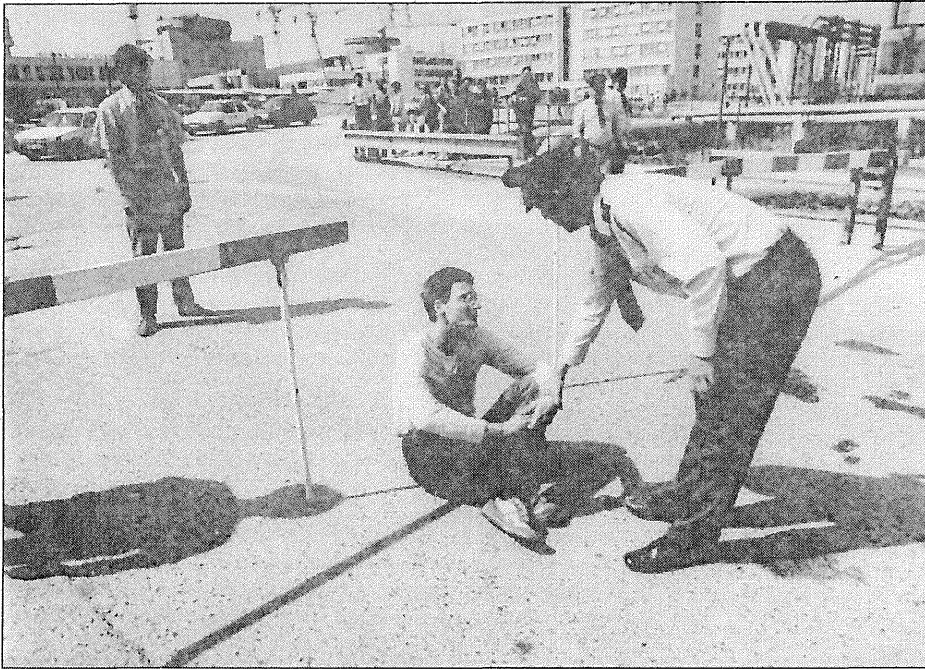
Druhý případ byl ještě vážnější. V roce 1995 úředníci ministerstva vnitra umístili prý z přímého popudu Václava Klause Duhu i další ekologické skupiny na seznam extremistických organizací ve zřejmé snaze omezit možnosti jejich veřejného působení. Nad problémem se podařilo snad poprvé rozdělit strany tehdejší vládní koalice, kdy menší strany ODA a KDU-ČSL hlasovaly společně se sociální demokracií proti seznamům. Velkou roli tehdy sehrála i podpora mezinárodních ekologických organizací. Duha od roku 1993 zastupovala Českou republiku ve vlivné společensko-ekologické organizaci se skutečně celosvětovým záběrem (členské skupiny na všech obydlených kontinentech) *Friends of the Earth International*. Právě Přátelé Země od Chile až po Norsko zorganizovali celou řadu účinných protestů. Duha navíc tehdy získala sympatie velké části intelektuálů, k nimž by, nebýt této záminky, obtížně hledala cestu a z nichž mnozí se stali vytrvalými spojenci v dalších letech.

Při aféře „extremismus“ se znovu před Duhou se zvláštní naléhavostí vynořilo



Akce před Úřadem vlády, 1992

foto: Martin Sedláček



První blokáda Temelína, 1993

foto: Martin Sedláček

dilema, které jí v různých obměnách zatěžovalo od jejího vzniku častokrát a jež před ní stojí dodnes. Jde o otázku, zda stát uvnitř anebo vně „systému“, jinými slovy zda usilovat o společenskou autoritu a tu využívat k prosazování kýžených cílů, anebo naopak šmahem zpochybňovat všechny společenské autority. Odpověď stát „na hraně“, kterou jsme razili (a prosazuje se podnes), je dosti šalamounská a ne vždy se jí podařilo plně dostat. Nicméně diskuse, zda trochu neutopit vystupování Duhy například opuštěním temelínských blokád, abychom nenaplňovali obraz „fundamentalistů“, který se po propuknutí aféry extremismus snažili různí příčinliví publicisté posilovat, skončila závěrem, že právě uhnutí z nastoupené cesty by naplnilo jejich záměry. Blokáda Temelína v roce 1995 byla tedy nakonec opět o něco mohutnější než ta pořádaná o rok dříve, i když se výjimečně nekonala v létě, ale až sychravého 1. října.

Prozatím poslední a vůbec nejmohutnější blokáda Temelína se konala v roce 1997, kdy se už počtem účastníků přiblížila prahu, který by fakticky vylučoval hladký průběh stavby a tím protest povýšil z roviny odporu symbolického do roviny odporu faktického. Že se tak nestalo, je zřejmě i důsledkem rozhodnutí Duhy nepostavit se ve zmíněném dilematu ani na druhou stranu - totiž mimo „systém“, mezi anarchistické skupiny. Od nich si Duha vždy udržovala distanc z důvodů především ideových - chtěli jsme spíše prostředí demokracie radikálně prohlubovat, nikoli je

nahradiť protředím anarchie; též z důvodů „kulturních“ - anarchistické skupiny a jejich počínání pro mnohé lidi v Duze neslo a dodnes nese pečeť generační vzpoury, která sice zašumí, ale vyprchá; a konečně z důvodů ryze praktických - kdyby anarchisté mnohem početnější než Duha začali ji považovat za jakýsi ekologický prapor svého hnutí, jistě by ji v něj dokázali proměnit. Snad zejména z tohoto důvodu bylo čas od času nutné jistou rezervovanost a rozdíly připomenout. Mnozí anarchisté nesli tento přístup nelibě a právě blokády Temelína byly místem, kde se s námi nejčastěji setkávali a mohli ji zde dávat najevo.



Blokáda Temelína, 1997

foto: J. Grinalski

V roce 1997 navíc byl spor zvláště rozjitřen tím, že krátce před blokádou debaty o přístup k anarchismu, nebo širěji o míru „radikalit“ Duhy, vyvrcholily odchodem podstatné části aktivistů brněnské skupiny, kteří záhy na to zformovali svou vlastní skupinu: *Nezávislé sociálně-ekologické hnutí*. Blokáda kvůli sporům umocňovaným málo disciplinovanými zahraničními účastníky zdaleka nedosáhla účinnosti, jíž dosáhnout mohla, navíc skončila předčasně kvůli tragickým povodním na Moravě.

Od té doby už žádná další potřebná nebyla, neboť z Temelína se znovu stalo prvořadé politické téma a uvedl tak Duha do jejího třetího období.

### Období politiky

Opět vzato technicky začalo politické období Duhy pádem Václava Klause na podzim 1997, který mohla Duha jako otevřený a nesmlouvavý oponent jeho politiky považovat i za svůj úspěch. Václav Klaus občanské iniciativy nepovažoval za politického partnera (obligátní argument předsedy Úbu: „založte si politickou stranu a porazte mě ve volbách“), tím se pro výkonnou moc staly až za přechodné Tošovského vlády.

Nicméně metody, které se mohly nyní plně rozvinout - skloubení nátlakových aktivit kampaní s politickým vyjednáváním, získáváním spojenců a budováním sítí v rozmanitých příbuzných prostředích - se v Duze uplatňovaly již dříve. Lobbying, neboli jednání s politiky, stál už u zrodu prvního dosti průkazného úspěchu ekologických

skupin, kterým bylo prosazení zákona na ochranu ozonoféry. Dan Vondrouš, který kampaň na ochranu ozonoféry tehdy vedl, byl pro své smířlivé vyjednávací způsoby, často uhýbající od jádra věci, dosti kritizován. Už se schylovalo k jeho odchodu z Duhy, když se podařilo nalézt řešení, jehož přínos prověřily roky. Mezi mladými rozhněvanými svetronoši, kterými se vždy ekologické hnutí hemžilo, Danovy vzácné vlastnosti - např. ochota s každým se domluvit či přirozené vystupování v obleku - jej dokonale kvalifikovaly k tomu, aby se stal prvním lobbistou ekologických iniciativ v českých zemích.

V mnoha organizacích po světě se lobbisté stali zdrojem posuvu ke konformitě. Lobbying má totiž na první pohled impozantní účinnost, neboť spočívá v jednáních s přímými vykonavateli moci, ale na druhé straně se soudívá, že nekonformní vystoupení oslabují pozice organizace při lobbyingu. Tato povrchní analýza se například velkou měrou podepsala na snížení vlivu ekologických organizací ve Spojených státech v 90. letech. Její povrchnost tkví v tom, že za ní stojí mylný a neodůvodněně sebevědomý předpoklad, podle něž je hlas ekologických organizací pro zákonodárce či ministry a jejich úředníky zajímavý a vlivný sám o sobě. Ve skutečnosti se naprosto nemůže měřit s váhou hlasu byznysu, který ji podkládá argumenty o pracovních místech, nabídkou prostředků na volební kampaň nebo přímo úplatky. Právě tzv. konfrontační metody musí být přinejmenším jako možnost, k níž lze sáhnout, přítomny ve všech vlivných politických aktivitách občanských iniciativ, neboť dopady na veřejný obraz politika jsou tím jediným, čím mu mohou prakticky uškodit nebo naopak prospět.

Je jisté i zásluhou Duhy, že metody občanské neposlušnosti se i v českých zemích začínají brát za legitimní prostředek působení občanských iniciativ - stále více se diskutuje o tom, nakolik jsou požadavky, s nimiž občanská iniciativa v takových případech vystupuje, oprávněné. Až podle toho se posuzuje, zda je důrazné vystoupení v daném případě adekvátní či nikoliv: to platí v Litvínově u Billy, na domažlicku u velkodružbežárny i v Matiční.

Duha se tedy metod občanské neposlušnosti nikdy nezřekla a naposledy ji se solidním výsledkem uplatnila na Šumavě ve sporu s lesnickou technokracií ovládající národní park. Kampaní dosud vyvrcholil druhý nejstarší program v Duze - za obnovu přirozených lešů, pro něž se tím uzavřel jistý kruh, neboť právě na Šumavě v roce 1995 vznikl. Program vyplňoval mezery ostatních aktivit hned ve dvou ohle-

metodickém rozvoji nemůže být vůbec řeč. Přesto stovky neznámých lidí, kteří se při různých příležitostech a zejména na místní úrovni k Duze přihlásili a přiložili ruku k dílu, tisíce těch, které ovlivnila v jejich jednání, a desetitisíce těch, které přiměla k přemýšlení o věcech, zdánlivě samozřejmých, lze možná považovat za její vůbec největší vklad v uplynulém desetiletí.

Bez ohledu na význam občanské neposlušnosti na druhé straně jistě platí, že možnost dlouhodobého politického působení občanské iniciativy je podmíněna překonáním zjednodušeného obrazu rebelů. Kromě již zmíněné aféry s extremismem, která pomohla k vykročení z obrazu „zeleného radikalismu“ vysloveně paradoxně, nabourával toto schéma promyšleně a dlouhodobě právě časopis Poslední (od roku 1998 pak Sedmá) generace a aktivity s ním spojené.

Je zcela nesporné, přes jistou rezervovanost, s níž se staví k Duze i Sedmá generace v „postkosovské“ éře, že nikdo se nezasloužil v jeho prvních ročnících o renomé časopisu tak jako Jan Keller. I první kniha, kterou knižní Edice Poslední generace vydala, bylo Kellerovo *Až na dno blahobytu* - zásadní text shrnující podstatnou část stěžejní argumentace myslitelů společensko-ekologického proudu. Snad ještě větší vliv měla ale kniha druhá, *Pestří a zelení* Hany Librové. Zatímco Kellerova kniha se zabývala především politickými a ekonomickými souvislostmi, Librová se věnovala životnímu způsobu a jeho etickým předpokla-



Vítání jara u Temelína, 1998

foto: Petr Vozák

dech - jednak výborně doplňoval přece jen ekonomicky a technicky založený program energetický snažením, které se přímo v přírodě „odehrává“. Navíc důsledně stávil na rozvíjení sítě místních lesoochranných skupin, které se snažily prakticky naplňovat ideály obnovy přirozeného lesa na místní úrovni. Právě důslednější podpora místních skupin zřejmě zůstává hlavním dluhem prvního desetiletí Duhy. I když si v řadě míst získaly solidní postavení a podařilo se jim v regionálním měřítku dosáhnout podobných úspěchů, vždy to bylo zásluhou silných jedinců, kteří snad využili jména a některých zkušeností Duhy, ale ta se sama o sílu svých místních skupin zasloužila málo, o nějakém

dům - kniha nesla podtitul *Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Obě knihy se šťastně doplňují a dodnes znamenitě reprezentují dvě polohy ekologického myšlení, jejichž vhodným propojením by snad mohla vyrůst plnohodnotná alternativa k nynějšímu pustošivému modelu industrializace. Je zajímavým paradoxem, že Hana Librová svým poutavým líčením dobrovolně skromných lidí významně posílila v ekologickém hnutí zájem o tradiční či tradicí inspirovaný životní způsob, o něž se řada lidí odešla na venkov pokoušet - neboť sama autorka v jiných svých textech na adresu tradičních životních způsobů nešetřila skepsí.



Festival Lipnice 1997

foto: Petr Vozák

V první půli devadesátých let málokdo udělal pro překonání scetných představ o „zelených fundamentalistech“ v Duze tolik jako muzikant Emil Pospíšil, který neunávně se svou ženou a dalšími přáteli organizoval nadaci na podporu zdravého životního stylu: přednášel po školách, přesvědčoval obchodníky pro zřízení zvláštních regálů se zdravou výživou, pořádal benefiční koncerty. S Duhou úzce spolupracoval v osvětových aktivitách a získával jí nezištně příznivce a spojence v místech, kam by tehdy těžko sama pronikala. Emil se nikdy netajil tím, že ekologické myšlení si osvojil i díky tomu, že jej už v citlivém věku zasáhla zákeřná choroba, tak zvaná „civilizační“. Když v roce devadesát čtyři onemocněl znovu, vzdoroval s imponující vitalitou, na niž řada lidí, kteří mu stáli na blízku, dodnes vzpomíná jako na určující životní zážitek, proměňující jejich pohled na svět, ale nakonec podlehl, ještě než stihl své programy šířeti rozvinout.

Ve druhé půli devadesátých let podobně pomáhali Duze spisovatel Ivan Klíma a filosof Erazim Kohák. Oba se Duhy několikrát v kritických momentech veřejně zastali v novinách, jednak několikrát otiskli vynikající příspěvky v *Poslední (Sedmé) generaci* - výrok Ivana Klímy, že časopis považuje za nejlepší čtení roku 1997, je jistě přehnaný, ale větší pocty se nám přesto zřejmě dosud nedostalo. Erazim Kohák se jako mimořádně platný člen účastnil i kampaně za záchranu železnic. Přes dvougenerační bariéru je v tomto muži, v němž se i doslova osobně propojují nejlepší tradice českého demokratického myšlení

s nynějším ekologickým hnutím, zřejmě škola občanského aktivismu, kterou prošel ve Spojených státech. O kampaních uvažuje s takovou samozřejmostí a smyslem pro jemnost, jaká není bez dlouholetých zkušeností z praxe možná.

Sedmá generace se také stala fórem, v němž se systematicky předkládaly u nás jinak prakticky neznámé analýzy ničivých důsledků ekonomické globalizace. Skupina autorů kolem Sedmé generace udržuje soustavně vazby s podobně orientovanými analytiky a občanskými iniciativami například v okruhu Mezinárodního fora o globalizaci, jejichž hlas nechává na stránkách časopisu pravidelně znít.

Sedmá generace zpětně ovlivňovala i konkrétní aktivity Duhy: například nejmladší z programů zaměřený na těžbu nerostných surovin vznikl mimo jiné ve snaze na konkrétním příkladu odhalovat ničivé důsledky světového obchodu. Program nerostné suroviny pracoval s veřejnou podporou, o níž se například protijaderné kampani nikdy nemohlo ani zdát, což dokázal i náležitě využít. Vedoucí programu Vojta Kotecký pak zakoušel jistě rozpaky na celosvětovém setkání iniciativ proti velkokapacitní těžbě, na němž se mu dostávalo obdivu jako zástupci snad jedné ze dvou skupin, jimž se podařilo zvítězit nad největším a nechvalně proslulým těžbařským monopolem Rio Tinto (těžba zlata Mokrsko). Program suroviny má též na svém kontě dosud zřejmě nejprůkaznější úspěch ekologických iniciativ po listopadu: zamezení těžbě zlata v Kašperských Horách, které chystala kanadská nadnárodní obchodní společnost TVX.

Tak jako u ozonu vedla k úspěchu kombinace příznivých podmínek a strategie založená na lobbyingu, stavěl v případě surovin Vojta Kotecký především na práci s médii založené zejména na vydávání ohromné spousty tiskových zpráv. I on tento servis (podobně jako Dan Vondrouš lobbying) poskytoval Duze všeobecně a je nepochybně zásluhou tohoto dobrovolníka pracujícího na dvě až tři směny, že Duha byla vždy v médiích velmi solidně zastoupena - sám Vojta už několik let vydává týdně několik zasvěcených tiskových zpráv.

Veškeré zkušenosti Vojty Koteckého i dalších klíčových osobností Duhy se



Demonstrace před úřadem vlády, 1999

foto: Monika Šatavová



spojily a snad i zhodnotily letos na jaře při posledním pokusu o zastavení Temelína. Duha přijali jako rovnocenného partnera dva z nejlepších minulých ministrů životního prostředí, s nimiž zformovala základ týmu, který se snažil ve vládě získat většinu pro ukončení nešťastného projektu. K splnění cíle, jehož smysl mnozí při pohledu na Zemanovu vládu od začátku popírali, se nakonec podařilo přiblížit na dva hlasy. Duha vyjednávala s ministry, v několika případech snad i ovlivnila jejich smýšlení, jako vážnou politickou sílu ji přijala média i protivníci v ČEZ. Na tématu Temelína se podařilo výborně prosadit českou politickou scénu, vést

linii mezi proudem nacionálně-technokratickým (k jehož vytříbení pak „pomohlo“ ještě Kosovo) a občansky-demokratickým (a je ironií doby, že tato kóta je pravým protipólem strany, která si vetkla ona dvě slova do erbu). Nepochybně inspirován širším poselstvím kampaně proti Temelínu vystoupil nakonec na její straně i prezident Havel, který radikálně a přesně pojmenoval propojení ekonomické moci ČEZ s mocí politickou,

podvázanou dělbou postů mezi velkými stranami. V poledne před večerním rozhodováním vlády musel vědět, že se přidává na stranu, která „prohraje“, ale zřejmě mu to stálo za to, neboť přijal názor, že půjde o jednu z velkých „proher“, které nebude možné psát jinak než v uvozovkách.

### Kudy dál?

Bylo by jistě možné právem považovat za zradu příslibu, který Duha dala prvním desetiletím své existence, kdyby opustila metodu důrazných kampaní založených na nátlakových akcích. Čas prověřil, že účinnější politickou metodou občanské iniciativy nedisponují. Navíc pro příští dekádu se objevují klíčové ekologické hrozby, proti nimž lze těžko

seriozně stavět cokoli jiného než kampaně. Jde o *genetické modifikace*, produkt inženýrského myšlení, který některými projevy co do zručnosti překonává i jadernou energetiku. A jde též o dva propojené problémy, jež tvoří páteř neudržitelného a zhoubného spotřebního životního stylu umocňovaného dnes globalizací: *automobilismus a supermarkety*. Duha jistě nemůže vše zastat sama, ale pokud ekologické hnutí v českých zemích tyto tři problémy nezačne v příštích deseti letech systematickými kampaněmi tlumit, těžko někdo obhájí, že nezačalo stagnovat.

Současné je zřejmě potřeba hledat cesty, které současnou škálu metod rozšíří

se tím získala své politické průraznosti, mohlo by nést hrdé označení *období kulturního hnutí*.

Nutnou podmínkou pro vykročení v tomto směru je však mnohem důležitější práce s místními skupinami, které by se právě musely stát klíčovým nositelem takového programu. Prostředím, v němž by se mohlo v tomto směru postupovat, je rovněž dodnes dosti bezútečně budovaná síť volných přispěvatelů Duhy - Společnost přátel Země, na níž závisí finanční stabilita organizace. Šlo by vlastně o to vytvořit již solidně rozvinutým kampaním jistou protiváhu v programu „kulturním“, který by dovedně spojoval místní

skupiny, Sedmou generaci i Společnost přátel Země touto ústřední ideou v jeden celek.

Zbývá jedno malé dilema, s nímž jsme kupodivu byli zvenčí konfrontováni poměrně často: nemá se Duha přece jen stát politickou stranou? Spříkrými soudy bychom myslím měli být opatrní. Nelze vyloučit, že ekologickému ideálu prospěje, vznikne-li v příštím desetiletí ekologická strana hodná toho jména: může důsledně rozšiřovat prostor pro



S Petrem Pithartem u Temelína, 1995

foto: Petr Vozák

a přivedou Duha i celé ekologické hnutí k větší účinnosti. Cestu možná nabízejí pokusy o zformování důkladnějších alternativ na místní úrovni, o nichž se zatím dozvídáme spíše ze světa. Skvělý přehled v tomto ohledu podává kniha *Zkratky* Richarda Douthwaitea, který před nedávnem přednášel v jižních Čechách. Prakticky jde u nás o to hledat účelné propojení mezi alternativními zemědělci, pokusy o obnovu řemesel, drobných živností i průmyslu, který by se mohl stát základem místní ekonomiky. Podobně pečlivě je třeba sledovat a podporovat rozmanité snahy o alternativní vzdělávání. Odpověď na otázku, zda jsou Duze blíže Greenpeace nebo Děti Země, která zní: „Lipka,“ je jen zdánlivě bezobsažným bonmotem. Ve skutečnosti jde naopak o náznak programu, který by mohl Duha přenést do dalšího období. Aniž by

občanské iniciativy i představovat špatné svědomí stran ostatních, které už kvůli její vlivné přítomnosti na politické scéně budou nuceny brát na ekologické problémy větší zřetel. Je možné, že dokonce některé vlivné osobnosti z Duhy touto cestu vykročí. Duha jako taková by ale myslím měla trvat na tom, že „nepolitická politika“ občanských iniciativ má své vynikající přednosti. Dnes a denně partaje předvádějí, jak vypadá politika „politická“, která se odbývá abstraktním neřešením abstraktních problémů. Politika „nepolitická“, tedy neprofesionálů, občanů, spočívá naproti tomu v pokusech o konkrétní řešení konkrétních problémů. K tomu myslím slouží uplynulých deset let Duhy jako znamenitý důkaz i příklad.

Duha za svých deset let prodělala vývoj, který lze jen velice těžko charakterizovat v několika větách tak, aby to nebylo až příliš povrchní. Nicméně pokusím se o to.

Hnutí DUHA především na příkladu protitemelínské kampaně ukázalo, že odhodlání zastavit škodlivý megalomanský projekt a vytrvalost, s jakou je kampaň vedena, jsou a budou silnými zbraněmi ekologického hnutí. Neopomenutelnou je také postupem času rozvíjená schopnost Duhy získávat na svou stranu odborníky v daném oboru, ale i významné osobnosti společenského a politického života. Stejně tak je třeba ocenit, že v případech, kdy je to nezbytné, dokáže Duha stále sáhnout i do arzenálu akcí, které nebývají veřejností přijímány zrovna s nadšením, ale které staví hráz akutně hrozícím nevratným škodám na přírodních hodnotách. A o tom, že takové akce mají smysl, snad již nikdo poté, co se o prázdninách dělo v šumavských hvozdech, nepochybuje.

Co však v uplynulých deseti letech Duhy považují za cestu špatným směrem, je postupná rezignace na to, stát se opravdu Hnutím. Myslím, že Duha stále více směřuje k modelu silné lobbytické organizace, pro kterou je oporou více přízeň známých osobností než zázemí aktivních lidí v místních skupinách. Duha je výrazně profesionalizovanější než před několika lety a je otázkou, zda se časem nemůže začít výrazněji projevovat nedostatek toho pravého aktivistického nadšení, které je vlastní všem dobrovolníkům.

Zjevný je také postupný odklon Duhy od některých zásad z její dřívější doby. O tom, zda bylo dobré přetavit její dřívější kritický postoj k úloze politických stran ve společnosti v předvolební smlouvy s některými z nich, však rozhodne s konečnou platností až čas.

Každopádně už vzhledem k tomu, že během uplynulých deseti let vzniklo u nás hned několik různých sdružení a firem majících ve svém názvu Duhu, přál bych Hnutí DUHA do té další desítky, aby se jí více dařilo naplňovat především tu první část názvu, kterou se od ostatních Duh liší.

*Martin Ander,  
NESEHNUTÍ*

Duha za svých deset let udělala spoustu rozumných věcí. Možná celou řadu jiných rozumných věcí neudělala, v tom ale není sama. Každopádně bez Duhy by zde mělo více lidí pocit, že proti hloupým politikům a bezohledným podnikatelům není obrany. Bez Duhy by ještě více než dnes platilo u nás tolik vžitě zvrácené pravidlo, totiž že menšina se musí přizpůsobit většině.

*Marek Švehla,  
novinář*

Duha se za deset let své existence dokázala stát respektovanou a uznávanou ekologickou organizací, kterou je třeba brát vážně. Stala se seriózním a respektovaným partnerem, organizací, jejíž hlas má velkou váhu a není možno jej jen tak smést se stolu. Dokázala dát slovu ekologie smysl a politický význam. Dokázala, že lze úspěšně vést i zdánlivě marný boj proti velké přesile a dosáhnout svého. Je tak svým způsobem i symbolem občanské společnosti: symbolem toho, jak účinně mohou lidé, kteří něčemu věří, věci kolem sebe ovlivňovat, dokáží-li se zorganizovat. Duha má moji úctu a jsem rád, že existuje. Přeji jí do dalších let všechno nejlepší.

*Vladimír Mlynář,  
poslanec za Unii svobody*

Hnutí DUHA k narozeninám

Nevládní organizace a občanská sdružení považují za velmi důležitou součást široké ekologické fronty, na níž má každý své nezastupitelné místo. Tím spíš, že jsme v současné době svědky protiofenzívy. V rámci těchto organizací pak Hnutí DUHA patří k těm nejvýraznějším. Poznal jsem v něm řadu skvělých lidí, našel jsem v jeho řadách dobré spolupracovníky i opravdové přátele. Deset let prokázalo životaschopnost tohoto uskupení a určitě si Duha zaslouží ke svým narozeninám vedle dáreků i přání dlouhého věku a úspěchů v její pestré činnosti. Chválit budou na stránkách Sedmé generace mnozí, budiž mi tedy odpuštěna i myšlenka dvojznačná.

Hnutí DUHA patří nepochybně primát v mediální prezentaci. Obraz, který si česká veřejnost vytvořila o ekologických hnutích, ať už v dobrém či zlém, je téměř v zákrytu s obrazem Duhy - zvláště blokáda Temelína se stala symbolem, na který si v rozhovoru dříve nebo později vzpomene snad každý. Tento symbol však zároveň obsahuje sílu i slabost hnutí. Snad nej-

lépe z našich ekologických organizací dokáže Duha na opomíjený či potlačovaný problém upozornit, dokáže jej díky neočekávaným akcím dostat prostřednictvím obrazovek a prvních stránek deníků ke všem občanům. Na tento krok se ale ne zcela daří navázat krokem druhým - kladným pochopením a odezvou obyvatel. Výsledek je tak rozpačitý - problém je sice veřejnosti znám, ale způsob, jakým na něj ekologičtí aktivisté upozornili, je hodnocen kriticky až odsuzován, což brání i přijetí ekologicky navrhovaných řešení.

Myslím, že právě tady je třeba hledat cestu ke zvýšení účinnosti působení. Hnutí DUHA se musí z obrazovek a novin přiblížit lidem a přesvědčit je, že boj o životní prostředí není dobrodružnou hrou skupinky idealistů, ale týká se bytostně každého z nás. Přesvědčit lidi, že mezi globálními problémy Země a místními průšvihy je plynulý přechod, a proto je nutné věnovat stejnou pozornost jednomu i druhému.

Činnost Hnutí DUHA je velmi rozsáhlá - oceňuji širší záběr od Temelína a energetiky přes sledování těžby surovin až po konkrétní péči o přírodu (sázení stromků na Šumavě). Důležitá je i v klíčových momentech schopnost koordinace postupu s ostatními nevládkami - viz právě probíhající kampaň proti novele zákona o ochraně přírody. Duha také vůbec mezi prvními občanskými sdruženími pochopila nutnost přímého styku s poslanci a při projednávání zákonů odvedli její členové kus práce. Závěrem bych chtěl popřát šťice mezi našimi nevládními ekologickými organizacemi, aby jejím ostrým zubům neunikl žádný pokus poškodit naše životní prostředí a aby blokáda Temelína zůstala v paměti spoluobčanů jen jako projev rané revoluční fáze budování občanské společnosti.

*Libor Ambrozek,  
předseda podvýboru pro ochranu životního prostředí a krajiny PS PČR*

Když se řekne 10 let Hnutí DUHA...

V Čechách není běžné někoho pochválit nebo někomu poděkovat. Přesto to bylo to první, co mne po telefonátu Honzy Beránka napadlo. Hnutí DUHA udělalo za deset let činnosti ohromný kus práce. Mimořádně prozíravým a šťastným byl podle mého názoru výběr programů, na které se Hnutí DUHA zaměřilo. Především energetika a ochrana neobnovitelných surovinových zdrojů - to jsou témata, která nejen že hýbala a hýbou ekologicky citlivou veřejností, ale jsou jasnými indikátory směřování naší země. Míra šetrného hospodaření s primárními energetickými či neobnovitelnými přírodními zdroji je velmi významným indikátorem udržitelného rozvoje společnosti. Zatímco stát v těchto oblastech podle mého názoru doposud

## Anketa: Duha za svých deset let

Říjnové číslo Sedmé generace je věnováno desátému výročí vzniku Hnutí DUHA. Při této příležitosti se šéfredaktor časopisu Jan Beránek obrátil na některé osobnosti z řad ekologů, politiků a novinářů a požádal je o krátký příspěvek do ankety. Zadání bylo prosté: „Duha za svých deset let...“ - napište, k čemu vás tato slova inspirují.

těžce selhává, Hnutí DUHA se podařilo po celé období udržet veřejnou diskusi nad těmito tématy, být více než kvalifikovaným partnerem vládě a v mnoha konkrétních případech uspět. Osobně považuji spolupráci s Hnutím Duha v době mého krátkého působení na ministerstvu životního prostředí jako velmi inspirující a povzbuzující.

Po deseti letech se přirozeně naskytá otázka, co dál? Nemůže být téma liberalizace energetiky perspektivnějším než samo téma do- stavby JE Temelín? Nemůže být téma ekologické daňové reformy perspektivnějším než kampaň proti těžbě a vývozu surovin? Nebude téma EU nejvýznamnějším pro rozvoj environmentální legislativy? To jsou otázky, které si nepochybně Hnutí DUHA klade. Přeji mu - a nakonec nám všem - stejnou prozíravost a štěstí při volbě témat budoucí činnosti, jakou prokázalo před deseti lety.

*Martin Bursík,  
ekolog*

Vážený pane předsedo,  
k Vaší žádosti, jíž jste se obrátil na předsedu Poslanecké sně- movny p. Václava Klause o příspěvek do připravovaného časopisu k 10. výročí vzniku Hnutí DUHA, Vám musím s politováním sdělit, že dlouhodobě naplánovaný pracovní program pana předsedy je na- tolik časově vytěsněn, že mu bohužel při nejlepší vůli neumožňuje Vašemu požadavku vyhovět.

Mrzí mě, že tentokrát nemám pro Vás příznivější zprávu a prosím, abyste omluvu pana předsedy přijal s pochopením.

S pozdravem

*Ladislav Jankl,  
ředitel Odborného útvaru předsedy PS PČR*

Duha za svých deset let...

Mám mizernou paměť. Spomínám si však, ako mi Hela, kama- rátka, po návrate z Ekotopie v Maďarsku hovorila o zvláštnom dojme, ktorý tam na ňu zanechali dvaja ľudia. Bolo to v lete 1990. Tí dvaja hovorili o akejsi Duhe, o ktorej ona dovtedy nič nepočula. Vyzerali veľmi mladí, tak o desať rokov mladší od nej. Nebolo to ich nadšenie, čo ju prekvapilo. Kto z mladých prvé leto po páde režimu nebol nadšený, ešte k tomu na Ekotopii. Zaujali dôslednosťou, pri ktorej bolo treba ich vízie brať vážne. „Boli kompetentní“, povedala mi vtedy Hela.

Za desať rokov sa Duha prepracovala do zoznamu sledovačky taj- nej služby, stala sa terčom profesionálnych manipulátorov verejnej mienky na objednávku korporácií, upadla do nemilosti Lidových no- vín. To nie je málo. Na druhej strane sa teší sympatiám Havla, Kohá- ka, Gála či Hütku. Tiež nie málo. Stala sa neopomenuteľnou súčasťou celosvetovej asociácie Priateľov Zeme, s ktorou sa počíta. A s jej vstup- mi do debát v skvelej spoločnosti Medzinárodného fóra o globalizácii počítajú rovnako, ako s ňou proti svojej vôli musia rátať Monsanto či TVX. Pre mňa je Duha jadrom novej generácie občianskeho hnutia s nebyvalou dynamikou, presahujúceho svojím významom hranice Čiech a Moravy. Ukážkou pružnej štruktúry, dôsledného plánovania, množstva vnútorných problémov, avšak schopné sebareflexie.

Nepíše sa mi dobre o priateľoch a partiách, na ktorých mi záleží, tým viac pri nejakých výročiach. Nemienim robiť Duhe reklamu, ne- potrebuje ju a verím, že ani o ňu nestojí. Ak to tak vyznieva, prosím, považujte môj príspevok za pohľad priateľa, ktorý vám úprimne želá pohodu a výdrž.

Podľa Hely, dnes mojej manželky, na Slovensku vám vašu Duhu môžeme iba závidieť. V dobrom.

*Juraj Zamkovský,  
Centrum pre podporu lokálneho aktivizmu*

Duha za deset let dokázala, že i na sklonku dvacátého století, kdy se za intelektuální povinnost a obecně lidskou přednost pova- žuje zdrženlivost v rozlišování dobra a zla, žijí mladí lidé, kteří mají ideály, nestydí se za ně a snaží se o jejich naplnění. Jenom cynik nebo postmoderní pozér se může pošklebovat, když se připoutá dvacetile- tý muž k šumavskému smrku. Ať už je to s tím kůrovcem jakkoliv.

Duha přitom dokázala najít šťastnou míru radikality: na jedné straně je adekvátní naléhavosti ekologických problémů, na druhé jakoby znala úskalí, která nadšení pro velké věci přinášejí. Říkám „jakoby“, protože je spíš většina členů Duhy díky dobrému srdci tuší. (Mimořadně - doporučuji více odvahy v přímém otevření a v racionálním rozboru nebezpečí spojených s návratem k přírodě a na venkov. Na stránkách Sedmé generace bych uvítala například články o tom, jaké byly zdroje a vývoj Pol Potových snah o ruralizaci, či o lásce k přírodě v raném fašismu.)

Navštívila jsem před čtrnácti dny Rajčěřov - jedno z mála míst, kde se podařilo zabránit, aby uprostřed ekologicky cenné krajiny byl uskutečněn monstrózní „investiční záměr“, v tomto případě rekreační gigant. Tak jsem se aspoň domnívala. Na místě jsem však ke svému zděšení viděla, jak je to rozumné rozhodnutí privátními vlastníky obcházeno. Na hrázi Rajčěřov- ského rybníka jsem potkala místní pár - muže a dívku ze Starého Města pod Landštejnem, bezmocné a nešťastné nad kácením chlumků a hájků (pří- prava golfového hřiště), nad zničením nádherného rybníku Kačera, v němž donedávna žili čolci hranatí, blatnice skvrnitá a další vzácné druhy (hnojení a chov ryb). „Proč něco nepodniknete?“, ptala jsem se. Už se prý nedá nic dělat, jedině snad, kdyby Duha...

V duchu jsem se omluvila Jakubovi Patočkovi, že jsem pochybo- vala o adekvátnosti jeho sociologického výzkumu, který se zabýval postojí starostů malých obcí k radikálním ekologickým hnutím. Měl asi pravdu - Duhu lidé berou jako Blanické rytíře. Vzpomenou si na ně a volají je, když je nejhůř.

Jejich výjezd z Blánika (Jakubské nám. 7) většinou nekončívá vítězstvími. Ze srdce jim je do příštích desíti let přeji. Členy Hnutí DUHA však ujišťuji, že i bez slavných vítězství znamenají pro tuto apatickou a znechucenou společnost mnoho.

*Hana Librová,  
profesorka sociologie a environmentalistky*

Bylo léto roku 1991 a já jsem se poprvé setkal s Jakubem Patoč- kou. V Estonsku jsme spolu diskutovali o odpovědnosti, kterou mají lidé ze západu vzhledem k východní Evropě, o jejich spolupráci na řešení zdejších problémů. Ani ve snu mne tehdy nenapadlo, že přestanu být jedním z oněch „západáků“ a budu od roku 1992 zít pět let se střídavými přestávkami v Brně, pracovat pro Duhu v temelín- ské kampani, později pak pro mezinárodní ústřednu Přátel Země v kampani proti všem východoevropským jaderným reaktorům.

Měl jsem možnost vidět, jak se Duha rozšiřovala a měnila. Z hrstky mladých lidí protestujících v Libkovicích a před temelínskou elekt- rárnou se stala celonárodní síla, která promlouvá spolu s prezidentem z Lán, mobilizuje stovky demonstrantů a nezanedbatelně ovlivňuje vládní politiku.

Navzdory vší práci na vysoké úrovni však Duha nikdy neztratila ze zřetele svoji spjatost s lidmi. Zateplování budov po celé zemi, pořádá- ní kulturních akcí a vzdělávání veřejnosti jsou toho důkazem.

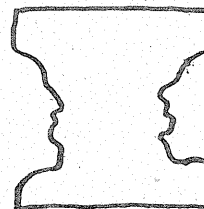
Viděl jsem také, jak Duha naučila média měnit původně nevráživé zpravodajství ze všech jejích akcí v reportáže, jejichž autorům nezby- vá než připustit, že náš pohled na věc byl správný - náklady na Temelín byly zcela nepřiměřené a stavba se vymkla jakékoli kontrole, zni- čení Libkovic nevedlo k ničemu a ani přenášení západních řešení na východní problémy se neukázalo být žádným všelékem.

Měl jsem to štěstí vidět velké množství intelektuálů z celé země podepi- sovat petice, které Duha sepsala. Když vyšlo najevo, že BIS odposloucháva- la její telefony, intelektuálové a významné osobnosti z celého světa se posta- vili na obranu Duhy a požadovali zastavení těchto praktik.

Při vší účtě, revoluce je snadnější částí věci. Tvrdá práce přichází na řadu tam, kde je zapotřebí vybudovat novou společnost. A v situaci, kdy práce na vytvoření spravedlivé a slušné společnosti není ani zda- leka u konce, vděčíme za většinu pokroku po roce 1989 těmto (pře- vážně) mladým lidem, kteří vytrvale následovali hlas svého srdce a nikdy se nevzdali.

*Paxus Calta,  
aktivista*

# DUHA UDÁLOSTI, NÁZORŮ A KONFRONTACÍ



SG: Říjnové číslo Sedmé generace, ve kterém vyjde náš rozhovor, věnujeme výročí deseti let existence Hnutí DUHA. Jste patronem Společnosti přátel Země - jak vnímáte ekologická hnutí?

SK: Existenci Duhy od počátku vnitřně vítám. Vzhledem k tomu, že dělám hodně různých věcí, ji spíše sleduji z povzdálí.

Vždy jde o to, do čeho se můžu a chci pustit, co bych chtěl nejlépe dělat. Dlouhá léta už kvůli tomu vedu rozhovor sám se sebou. Když jsem se nadchnul pro lidská práva, což bych označil za svůj hlavní obor. Když jsem přijel do Švýcarska, do vesnice Bonstetten, potkal jsem tam také ekologické aktivisty, bezvadné lidi. Stýkal jsem se s nimi a pořád jsem jim říkal, že teď jsou důležití ani ne tak potkání a žaby, ale lidé zavření za železnou oponou ve vězení. A oni mi odpovídali, že lidé se mohou - na rozdíl od zvířat a přírody - bránit. Ten rozhovor s nimi jsem cítil až bolestně, nakonec jsme však udělali kompromis, že oni půjdou se mnou demonstrovat za zavřené lidi před rumunskou ambasádou a já s nimi půjdu na demonstraci za zachování nějakého podchodu pro křečky u železničního přejezdu, pro mě jakousi druhou ligu. Aby oni pak se mnou šli na tu první. Mně ta jejich témata připadala až směšná, křečci, kuny, přenašet přes silnici v kýblu žaby, aby je nerozjízďela auta. Toto dilema se se mnou tak táhne. I když po návratu do České republiky je pro mě pozvání k ekologické problematice aktuálnější, protože přímý boj, jako byla Charta, pomoc nějaké rodině, když jim zavřeli tátu, už není tak žhavý. K tomu, abych byl celým člověkem, musím dbát i o ekologické problémy, a srdcem jsem u toho, i když stále preferuji sociální otázky.

SG: Ochrana lidských práv a životního prostředí spolu ale úzce souvisejí. A to, čemu se říká ekologické problémy, nelze redukovat na záchranu žab před koly automobilů.

SK: Ano, souhlasím. Stejně jako Matěj Příbek, když chránil před pokácením lípu, zároveň bránil svobodu.

## Nejsem přece nějakéj pobožnej

Rozhovor se Svatoplukem Karáskem

Evangelický farář a písničkář Sváta Karásek se narodil roku 1942 v Praze. Absolvoval střední zahradnickou školu a evangelickou teologickou fakultu. Po čtyřech letech ztratil státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Poté pracoval jako kastelán a umývač oken, pobýval ve vězení, ve vazbě a na výsleších. V roce 1980 se pod policejním tlakem nechal vystěhovat do Rakouska, od roku 1981 působil jako farář v Bonstetten a později v Curychu. Roku 1997 se stal farářem v pražském kostele sv. Salvátora.



foto: archiv Svatopluka Karáska

Ještě bych se vrátil k tomu Švýcarsku. Připravili jsme večer s bohoslužbou a povídání na téma vězňové ve Švýcarsku. Udělali jsme divadelní hru s mladými vězňi, a na ten večer přišlo dvacet lidí. Pak jsme udělali lidská práva v Československu, zavřený Václav Havel, přišlo dvacet osm lidí. Pak jsme s tou skupinou ekologů udělali večer na téma zpracování odpadků a přišlo asi čtyři sta osmdesát lidí.

Naprosto nabit, sál praskal švech. Tehdy jsem se dost zlobil na lidskou populaci, kterou v zajímá odpaděk než člověk. Dnes už to nahlížím jinak, už necítím takto bolestně.

SG: A čím si ten dramatický rozdíl zájem vysvětlujete?

SK: Asi pocitem, že jde o příliš vzdálený problém, se kterým stejně nemohou nic udělat. Zatím rozdělávat odpadky, aby to neškodilo přírodě, to je v její možnostech.

Podobně jako u nás lidé situaci považovali za beznadějnou, my

leli, že se s ní nedá nic dělat. Stejně jako pzpůsobení lidí režimu v Československu. Představa, že změna stejně nemůže nastat, taková snaha je marná, tak proč bych narážal a ničil rodinu, byla všeobecně rozšířená. Ten blok byl natolik zabetonovaný, že zkoušet něco změnit by znamenalo jít proti osudu, koby se ničit v duchu řecké tragédie. I ve Švýcarsku považovali spíše za možné, že - možná - mohl uspět politik, ale v silách nejmálnějšího člověka to není... Taky jsme pracovali pro *Amnesty International*, různé společnosti pro lidská práva jsou ve Švýcarsku činné, lidé v nich pracují třeba celý život, ale většinou má pocit, že je to taková hrůza, se kterou nedá nic dělat. Asi jako my, děje-li se něco na Filipínách, nemáme pocit, že bychom mohli kromě modlitby nějak konkrétně něco podniknout. A železná opona působila, že vzdálenost k nám byla stejná asi jako na Filipíny.

SG: Křesťanství podle některých názorů tvoří jeden ze zdrojů ekologické krize. V několika verzích knihy Genesis Bůh člověku světil Zemi, aby nad ní panoval. V tom zastánci tohoto názoru spatřují souhlas s jejím ovládnutím a v kořistování.

SK: Z hlediska indického náboženství patrně určitý rozdíl, který cítím v biblickém pojetí. Rozhodně však nejde o takový pokyn, který by schvaloval drancování a ničení Zemi, ba naopak. Člověk má být spoluzodpovědný

a spolusprávce, byl stvořen k obrazu Božímu, tak má být takový boží spolupracovník. V intenci toho, který tvořil a udělal Zemi krásnou a člověka v ní velmi dobrého, v boží intenci nebyl ničivý a panovačný vztah. Řekl bych, že jde spíš o takové rebelství vůči Bohu. Vzpoura proti Stvoření a Stvořiteli. Člověk si sám myslí, že je nejvyšší, že může rozhodovat, která hora, která řeka. Považuji to spíš za ateistickou záležitost neúcty ke Stvoření, Bohu a člověku a k bližnímu. Ta neúcta se projevuje různým způsobem, obzvláště markantní je neúcta vůči přírodě. V Genesis není obsažen povel ke drancování, ale ke spolusprávčství.

**SG:** Tvrdívá se také, že k tomu, aby křesťanství mohlo participovat na řešení ekologického problému, musí se otevřít východním náboženstvím, nechat se jimi inspirovat.

**SK:** Myslím, že to není nezbytné. Roli spolusprávce považují za dost zodpovědnou. Když k tomu jiná náboženství dojdou svou logikou, svým učením, je to správné, můžeme spolupracovat. V rámci židokřesťanské tradice ovšem nacházím mnoho prostoru, který k tomu vyzývá, a když budeme chtít, nalezneme v tomto směru úžasné možnosti.

**SG:** A vy osobně, čerpáte také z nějakých mimokřesťanských náboženských systémů? Tomáš Halík například často zmiňuje inspiraci zen-budhismem.

**SK:** Já osobně ne. Už v mládí jsem si vybral cestu evangelia - nebo jak to říct. Ta se mi líbí a ostatním náboženstvím jsem otevřený. Ani když mi někdo řekne, že je ateista, neznamená to pro mě nějakou kvalifikaci. Jediný mimokřesťanský zdroj, který mám, je chasidismus. Ten mi dodává cosi, co mi v praktikovaném křesťanství chybí. Z chasidských příběhů na mě dýchá taková jiná zbožnost, která mi doplňuje tu křesťanskou. Obsahuje celého člověka, myšlení, to, v co věří, jakoby celým tělem, protože tak žije všude, kde je. A někdy jsou chasidské příběhy až absurdní dramata. Což se mi líbí a to si z toho беру. Jinak se informuji, abych měl přehled, co jiná náboženství říkají a chtějí. Chápu, když se někdo dá jinou cestou, a přeji mu, aby došel dál a hloub. Vadí mi ale povrchnost. Není možné osvojit si jen něco a myslet si, že to je cesta. Cesta se najde jen dlouholetým úsilím. Někoho potkám, on mi řekne: „No já jsem teďko buddhista,“ a za rok už o tom ani neví. Povrchní zájem o to exkluzivní... Přitom tu máme dlouhou tradici, kterou by stálo za to oprášit. Ať každý jde svou cestou, ale ať je to opravdu cesta, nikoli jen záblesk zájmu, který brzy pohasne.

**SG:** Co Vás přesvědčilo o tom, že Vaše cesta je ta, kterou se dnes ubíráte?

**SK:** Byl jsem v patnácti letech v internátě, vedeném v bolševickém duchu, a máma mi tam poslala Nový zákon, košili a buchty. Řekl jsem si, co ta máma dělá, Nový zákon? Buchty jsem snědl, košile byla dobrá, knihu jsem hodil do nočního stolku. „Nejsem přece nějaký pobožnej.“ Bylo to tam dost hrozné a když mi bylo smutno, tak jsem si jednou začal číst a úplně jsem řval radostí: „To je vono,“ po tom jsem vždycky toužil, moc mě to oslovilo, chtěl jsem to žít. Tak jsem to vyhlásil za svou cestu, kterou chci žít, ať se děje, co chce. A to se mi celkem i dařilo. Vždycky jsem byl někde sám s tou knížičkou, kousek jsem si přečetl a šel jsem to hned žít někam do hospody.

**SG:** Řekl jste, že ačkoli se v Evropě již padesát let hovoří o nezbytné změně smýšlení, žádná vlašťovka něčeho takového se tu neobjevila.

**SK:** No, tak vlašťovky tu jsou. Až jsem trochu překvapený, z toho, jak vycházejí zespoda, hlavně v Čechách. Určitou nadějnou platformu tu tedy máme.

**SG:** Ve Švýcarsku jste takový rozkvět občanských hnutí nezaznamenal?

**SK:** Zdá se mi, že tady je více takové dobrovolnosti. Tam už to má celkem dlouhou tradici. Nakonec na sebe pomoc vždycky nějaká organizace vezme. Systém už je zaběhaný, mají své kanceláře, fondy, příspěvky. U nás máme takové podhoubí. Dříve na sebe všechno strhávala jedna ideologie, po změně se otevřely nové možnosti, všechno se zkouší. Zdá se mi to v České republice dynamičtější, živější, vynalézavější. Podobně je tomu v církvi: ve Švýcarsku jde z generace na generaci, po staletí bez problémů, my jsme tady v padesátých letech dostali neuvěřitelné „zahulit“. A projít tím peklem, hrůzou má svůj klad.

**SG:** V srpnové Sedmé generaci Ondřej D. Simon v článku „Proč už nejsem pacifista“ napsal, že konflikty a etnické čistky, které se odehrály v posledních dvou desetiletích v Evropě, nejnověji Miloševičovy války, a kterým se nepodařilo čelit nenásilím, jej přesvědčily o nutnosti zasáhnout vojensky.

**SK:** Já Evropu obviňuji až z jakési záliby v přihlížení. Odvážejí se Židé a většina přihlíží. V padesátých letech a v době Charty - pár lidí v aréně a ostatní přihlížejí. Vyčítám Evropě lhostejnost, nejméně od druhé světové války. Ale zejména po ní, kdy se mělo říct, že

něco takového už se nesmí opakovat. Lhostejnost k obětem se nám nutně musí vymstít a nové smýšlení spočívá v solidaritě. Hlavním motivem smýšlení, které má otevřít budoucnost proti skeptickému pohledu, že už je to všechno jedno, je právě solidarita s přírodou, jinými tvory, oběťmi...

Živé štíty, to je plně nasazení člověka. Ale měli je dělat dřív, když Srbové vyrazili na akci pomsty, etnické čistky. Měli si postavit živé štíty a říct, jen přes naše mrtvolky půjdete do Kosova. V zárodcích se věci ještě dají řešit nenásilně, nechá-li se konflikt léta ležet, je to jako se zubama. Pak už se to nedá řešit nenásilím.

Srbové měli postavit živé štíty proti Srbům již před deseti lety, když se táta s kamarády v hospodě domluvil a vyrazili do vedlejší vesnice zabít babičku a dítě a říkali tomu válka, tomu šilenství, ale to je etnická čistka. A ne až po deseti letech se probudit, když na mě padají bomby. No bodejť, když deset let zabíjím bezbranné lidi v Evropě. Ještě aby nepadaly.

**SG:** Když někteří představitelé církve vyjádřili souhlas s nálety na bývalou Jugoslávii, ozvaly se hlasy, že něco takového přece schvalovat nemohou, že musí být z principu proti.

**SK:** Každý má svou víru a své svědomí. Můj největší vzor, farář Bonhoeffer, se také musel rozhodovat - a když viděl, co se chystá, byl u atentátu na Hitlera, bohužel se žádný nepovedl. Něco jiného je principiální myšlení, něco jiného je konkrétní situace, ve které člověk je. V takových výjimečných situacích neplatí poučky, ale hlas svědomí.

**SG:** Zvykl jste si v emigraci na něco, co Vám v české společnosti chybí?

**SK:** Já jsem si na nic moc nezvykl. Žil jsem tam hodně svým českým způsobem. Nesnažil jsem se nějak připodobnit nebo změnit. Zažil jsem z jejich strany určitou akceptanci, řekl bych, že vítali, že jsem jiný, nedokonalý. Jsou tak trochu přežraní dokonalosti. A teď něco nedokonalého - jazykem, zjevem, vším, což pro ně bylo obcerstvující. Nic z magazínu, ale něco lidského, co je rozbrečí a rozesměje. Udělal jsem si z toho takovou chválu nedokonalosti.

Nedávno jsem byl ve Švýcarsku navštívit děti a kamarád Čech tam má bazar. Vydává zboží, vystaví starožitnosti, které na sobě mají cedulku s cenou, nechá tam kasičku a odjede. A večer ji jen vysype. A když se jedná o větší obnos, tak mu nechávají peníze naproti v trafice, protože mají strach, aby mu je někdo neukradl.

připravila Klára Brotánková

Vladimíra Špidly, rozhodně však ani v jednom nedosahuje formátu Miroslavů Grégra a Šloufa, Jana Fencla či již zmíněného Lánského. Není asi náhodou, že ti rozumnější jsou také slušnější. Ano, zde je zásadní rozdíl mezi ODS a ČSSD: skutečně, to co čeká v zákulisí, žádné ekologické (a občanské, dodal bych) křídlo nemá.

Tento moment je mimořádně významný právě pro diskusi o politické taktice ekologického hnutí. Argument, že bude lepší svou přízní straně podporovat slušné lidi v sociální demokracii, než ji jako celek poškozovat a otevírat tak dveře ještě horší, neboť nediferencovaně špatné ODS, se o něj opírá a nesporně má něco do sebe. Přesto se ze dvou důvodů domnívám, že je mylný.

Zaprve bychom neměli přecenit svůj vliv. Budme k sobě upřímní: (ne)kritika ekologické politiky kabinetu není tím, co by posouvalo volební preference o celá procenta či utvářelo image vlády - zejména potom takové, které je vyčítáno bezmála všemi všechno. Klausův kabinet, v jehož případě patřila ekologická témata mezi těch několik málo, za která od počátku sklízeli širší kritiku, na tom možná byl jinak.

Ovšem - a zde je druhý argument - vliv tlaku občanů a jejich sdružení stoupá s klesajícím významem věci. Šance ekologických organizací změnit vnímání jednotlivých politických stran veřejností natolik, aby nezanedbatelnou měrou přispěly ke střídání pořadí na nejvyšších příčkách žebříčku popularity, je prakticky nulová. Naproti tomu nižší patra veřejného dění, totiž jednotlivé kroky v konkrétních tématech, již jejich tlak ovlivnit může.

Samozřejmě, Miroslav Grégr si z naší kritiky nic dělat nebude a Miloše Zemana, který zcela rezignoval na snahu

vypadat na veřejnosti přijatelně, asi také příliš nepřesvědčíme. Něco jiného jsou ale ministerští úředníci, řadoví poslanci nebo straníci či jednotliví členové vlády. Jsou přeci jen soudnější, kritika jim proto není zcela lhostejná a především - na tlak více reagují. Třeba až se začne otevřeně a hodně hovořit o výslovném slibu sociální demokracie vrátit ministerstvu životního prostředí ztracené kompetence, jehož splnění se jaksí ne a ne přiblížit, nějaké pohyby ve straně začnou. Volební preference neposuneme, zato alespoň někteří průměrní poslanci se snad za nos chytanou.

Kritika v dílčích tématech tedy může věci pomoci, aniž by otevírala cestu ODS. Nadále však zůstává na stole otázka, zda by nejlepší cestou nebylo veřejně nelamentovat vůbec a hledat si cestu uvnitř strany.

Patrně nikoli. Jednak hrozí, že se z nás stanou sociální demokraté. Zadruhé tato taktika ve straně plně zmatkává, kde jeden intrikaří proti druhému, členové na sebe navzájem vynášejí skandály a pořádají podrazy, asi nebude příliš účinná. A konečně čistá chvála, byť třeba selektivní, leč nedoprovázená kritikou toho negativního, by uškodila i těm chváleným.

Naopak ekologickým organizacím může paradoxně pomoci, pokud sociální demokracii kritizovat budou - ovšem jinak, než je nyní zvykem, tedy na konkrétních tématech, nikoli apriorně, poněkud dogmaticky a paušálně. A pokud ji zároveň tam, kde je to namístě, podpoří. Nedílnou součástí této strategie musí být to, co si pozitivnější křídlo ve straně otevřeně dovolit nemůže: veřejné odkrývání stran, sporů a tlaků v diskusích nad ekologickými tématy, které v ČSSD probíhají.

Vojtěch Koteký

dostavbu Temelína, prodloužení životnosti Dukovan a záměr stavět po roce 2015 další jaderné reaktory (ministr doporučuje lokalitu Temelín). Jaderné bloky přitom označuje za hlavní pilíř a zároveň stabilizační prvek české energetiky. Opět srovnáním s vhodně zvolenými čtyřmi (protože víc takových není) zeměmi EU ukazuje, jak v této oblasti zaostáváme: větší podíl jádra na výrobě elektřiny než my prý mají jak v Německu (kde je jedním z cílů programového prohlášení vlády ukončení provozu všech reaktorů), tak i ve Francii (která svůj jaderný program právě podrobuje zásadní revizi), Švédsku (jež hodlá své reaktory odstavit do roku 2010) či Belgii. A pokud by někdo pochyboval, ať si uvědomí, že rozhodujícím přínosem této technologie pro ekologii je fakt, že „nespotřebovává kyslík“.

To je zřejmě důvod, proč „Posouzení vlivu energetické politiky na životní prostředí“, které pro ministerstvo průmyslu (a asi i pod jeho přímým dohledem) připravila firma *March Consulting*, mezi hodnocenými vlivy zcela ignoruje dva explicitně zmíněné cíle: dostavbu Temelína či prodloužení provozu Dukovan. Ostatně v hodnocení,

kde má „vliv záření“ stejnou váhu jako „zápach“, „ekonomické důsledky“ či „rozvoj navazující infrastruktury“ (v hodnocení vlivů na životní prostředí!), by nemohly dopadnout jinak než pozitivně. Kladně hodnotí posudek i cíl „zastavení zdrojů, které nesplňují požadavky zákona o ochraně ovzduší“, i když jejich odstavení prý bude znamenat „pravděpodobně dlouhodobější proces“ (ve skutečnosti, a to právě podle zmíněného zákona, již všechny takové zdroje musely ukončit provoz k 31. 12. 1998).

Zato s obnovitelnými zdroji je kříž. Využití těchto zdrojů podle expertů firmy *March* „může vyvolat negativní působení na životní prostředí v oblasti zdravotních rizik - biologické vlivy (růst plísní, patogenních hub apod.) a zvýšení účinků zápachu...“ Doporučujeme každý jednotlivý projekt samostatně vyhodnotit ve smyslu zákona č. 244/92 Sb.

Jak je vidět, ministerstvo průmyslu se v naší energetice děsí především zápachů a plísní. Otázka ovšem je, zda se nešíří právě z Grégrovy nově dokončené, avšak již značně zatuchlé energetické koncepce.

Jan Beránek

Tázání se po poměru, který by měla zaujmout k vládě sociální demokracie, se stalo jedním ze zásadních témat českého ekologického hnutí.

V zásadě lze vysledovat tři přístupy. Zastánci prvního z nich, nazývejme je (bez urážky) třeba kverulanti, již na všechno rezignovali a ve shodě s většinovým voličem dospěli k přesvědčení, že všechno je to (politici) stejně jedna verbež, od které se ničeho nedočkáme. Dovolím si tento postoj, jehož výsledkem je radikalizace a neselektivní hartusení a priori nechat stranou, zejména proto, že spor běží především mezi druhým a třetím přístupem.

Druhý totiž doporučuje ČSSD spíše podporovat. Budme rádi, že jsme rádi, také bychom mohli mít ministry z ODS. Ostrou kritikou k tomu přispějeme, zatímco postavením se na stranu sociální demokracie alespoň pomůžeme tomu lepšímu v ní. Asi nejpřehledněji jej deklaroval nikoli jediný jeho zástupce profesor Erazim Kohák (SG 8/99, str. 20 - 21). „[P]okud pomůžeme znemožnit sociální demokracii, čeká nás koalice Klause a Rumla...Tedy souhrnem: není to ideální ekologická vláda, avšak je nadějnější, než co jsme tu pět let měli - a co zas budeme mít, pokud se nepodaří podpořit a umocnit její ekologické křídlo. Protože to, co čeká v zákulisí, žádné ekologické křídlo nemá.“

Domnívám se, že tento způsob uvažování je mylný. Sociální demokraty bychom měli kritizovat, a to tvrdě, byť s rozumem a poukazem na často daleko horší situaci

## Proč bychom měli kritizovat sociální demokracii

v jiných stranách (třetí přístup). Vede mne k tomu několik důvodů.

První patří mezi principiální. Mnozí členové kabinetu i strany, a zejména pak předseda, se chovají nestoudně. Jsou arogantní,

velmi často dokonce otevřeně vulgární. Lžou. Společně s kolegy z ODS si ze země dělají pašalík, nájezdnickým stylem obsazují posty svými lidmi a hrají na úzce stranický a osobní prospěch. Zkrátka představují Klausovu vládu v bleděmodrém, jen poněkud jiného provedení. Nikoli lepší či horší, zkrátka trochu jinou, což se patrně odvíjí mimo jiné od věku jednotlivých ministrů. Mezi Petrem Čermákem a Egonem Lánským není většího rozdílu.

Myslím, že nekritizovat takové způsoby by bylo nemravné. Jsou věci, před kterými politická taktika nemá dostat přednost. Navíc mlčením ke zjevné sprostotě si můžeme jednoduše uškodit u řady slušných lidí. Pro úspěch ekologického hnutí není důležitá jen přízeň vládních špiček. Abychom ze samého politického taktizování nepřetaktizovali.

Tolik tedy k principiálním důvodům pro kritiku sociálně demokratické vlády - která se ovšem, dlužno dodat, patrně nebude příliš týkat ekologických témat.

Na tomto místě je však třeba poznamenat, že nelze generalizovat. Vláda se evidentně skládá ze dvou ne zcela jednoznačně ohraničených, přesto poměrně zřetelných skupin. Lze mít řadu výhrad k názorům a někdy i chování Pavla Mertlíka, Jana Kavana, Pavla Rychetského či

Předseda sociálně-demokratické vlády po nástupu k moci se slovy „špatné vlády - špatné koncepce“ smetl ze stolu veškeré koncepční doku-

menty, které stihl přichystat kabinet předchozí. Tak se stalo, že krůček před dokončením skončil v koši i návrh státní energetické politiky. Naše země zůstala již sedmý rok bez jasného výhledu, jak dál v klíčovém odvětví celého hospodářství.

Čekali jsme na další, od roku 1992 již snad desátý návrh. Autorské dvojici Grégr-Hanzlíček trvalo téměř rok, než na toto téma dokázali zpracovat útloučký dokument. Rukopis člověka, který vidí budoucnost v uranu a navrhuje vyznamenat čestným řádem představitele čínské diktatury, rozeznáme již při zběžném prolistování.

Grégr přiznává, že proti zemím Evropské unie máme dvaapůlkrát vyšší energetickou náročnost. Protože ale z tohoto faktu logicky plynoucí požadavek úsporné politiky není slučitelný s jeho vizí bujících elektráren,

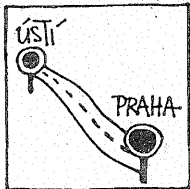
## K jedné zatuchlé koncepci

musí celou věc vzápětí relativizovat. Zvládl to s dialektickou dovedností, jakou si za desetiletí působení ve Straně osvojil:

„Srovnání energetické

náročnosti ČR a zemí střední a východní Evropy však vychází pro ČR příznivěji“. A opravdu - jak dál uvádí, z našich sousedů ji má sice Maďarsko nižší a Polsko stejnou, zato na Slovensku s jeho žiarskou hliníkárnou a VSŽ je vyšší. Škoda, že nás nesrovnává třeba s Ruskem, to bychom pak jistě byli premianty.

A co je příčinou nadměrné spotřeby energie v České republice? Nikoliv špatná struktura průmyslové výroby, jak bychom si mysleli, ale - poněkud překvapivě - nízká tvorba HDP. Neotřelá ministrova logika se v následujícím odstavci uzavírá: klíčem k „zesílení trendu snižování energetické náročnosti“ je revitalizace českého průmyslu, spočívající v masivní státní podpoře právě těch hospodářských odvětví, která mají nejvyšší spotřebu. Mezi dalšími cíli Grégrovy koncepce najdeme



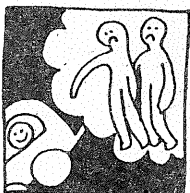
Chomutovský odbor ministerstva pro místní rozvoj zrušil pro nezákonnost rozhodnutí o povolení stavby části dálnice D8. Tato dálnice má spojit Prahu s Ústím nad Labem a pak pokračovat dále do Spolkové republiky Německo. Rozhodnutí se týká úseku od hranice CHKO České středohoří ke státní hranici s Německem. Odvolání, na jehož základě odbor rozhodnutí zrušil, podalo sdružení Děti Země. Podle sdružení obsahovalo řadu pochybení, mezi jinými například to, že při rozhodování o konečné trase dálnice se nikdo nezabýval důsledky stavby na krajinný ráz přírodního parku Krušné hory. V řízení o umístění stavby rovněž nedošlo na posouzení vlivů stavby na životní prostředí (které překračují státní hranice), ačkoliv tak předepisuje zákon. Dodnes totiž není zřejmé, zda bude na dálnici D8 navazovat stavba na německé straně. Pokud by Německo od stavby dálnice ustoupilo, pak by dálnice D8 končila doslova uprostřed lesa. Nyní bude nutno provést celé územní řízení znovu a doplnit chybějící údaje, popř. opravit nezákonné. Zrušení rozhodnutí podává další důkaz nekoncepčnosti rozvoje dálniční sítě v ČR, způsobené zejména snahou urychlit jejich výstavbu na co nejvyšší míru. Výsledkem je pak řada nezákonností a opomenutí, jak je tomu i v tomto případě.

(ouch)



Národní park Kakadu není ohrožen! Není? Národní park Kakadu figuruje na seznamu Světového dědictví vyhlášeného organizací UNESCO na základě stejnojmenné Konvence. V případě ohrožení kteréhokoli unikátu jej komise zařadí na seznam památek „V nebezpečí“. V červenci na tento seznam odmítla zařadit park Kakadu, v němž společnost ERA buduje rozsáhlý uranový důl (viz Sedmá generace 10/99). Zástupci ekologických hnutí a Australců vyvinuli obrovské úsilí, aby komise park na seznam zařadila. Leč ta ignorovala rady tří odborných agentur, které okamžité zařazení parku mezi ohrožené dědictví shledaly oprávněným a zároveň varovaly před chybným krokem snižujícím vysokou mezinárodní prestiž, již se Konvence o světovém dědictví těší. Komise nakonec pouze sestavila seznam podmínek, které musí australská vláda dodržet: detailně zmapovat posvátná místa na území dolu Jabiluka, dokončit plán ohleduplného spravování kulturního dědictví ve spolupráci s lidmi kmene Mirrar a připravit balík sociálních výhod pro všechny kmeny Australců na území parku Kakadu. Dále musí sledovat účinky dolování uranu na park a jeho tradiční australské vlastníky. V roce 2000 by vláda měla Komisi sdělit, jak může důl fungovat, aniž dojde ke zničení kulturních hodnot lidu kmene Mirrar. Zástupci různých občanských skupin se shodují v reakci na rozhodnutí: katastrofa. Nejen pro park, ale též pro dobrou pověst Konvence o světovém dědictví.

(kab, podle WISE No. 515 - 13. srpna 1999)



Zplodiny způsobují více úmrtí než dopravní nehody. K tomuto závěru dospěli zpracovatelé zprávy pro Světovou zdravotnickou organizaci. Zpráva označila silniční dopravu za nejrychleji rostoucí zdroj znečištění v Evropě. Dlouhodobé znečištění vzduchu v Rakousku a Švýcarsku podle ní způsobuje dvacet jedna tisíc

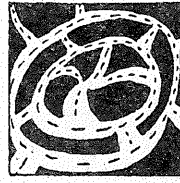
předčasných úmrtí na choroby dýchacího a oběhového ústrojí, tedy více obětí, než si v průběhu roku v těchto zemích vyžádají dopravní nehody. Zpráva dále uvádí, že automobilismem vyvolané znečištění ovzduší vedlo v uvedených státech jen u dětí k nárůstu bronchitidy o tři sta tisíc případů, patnáct tisíc dětí bylo hospitalizováno s onemocněním srdce a sto šedesát dva tisíc kvůli silniční dopravě prodělalo astmatické záchvaty.

(pal)



Radioaktivní houby - jedno z mnoha dědictví Černobylu. Tři zásilky hub byly nedávno zabaveny ve Francii, poněvadž vykazovaly vysoké hodnoty radiace. Houby pocházely z Bulharska a z Ukrajiny a byly kontaminovány radiací, pocházející z černobylské havárie z roku 1986. K zabavení došlo nedlouho poté, co Evropská komise zavedla přísnější pravidla kontroly všech větších zásilek hub ze zemí, které byly po havárii zasaženy vysokými dávkami radioaktivity - tj. zejména Ukrajina, Bulharsko, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko. V minulosti již vzbudily zájem zásilky hub sledované v Německu a Rakousku.

(mat, podle WISE č. 518)



Územní plán Prahy schválen. 9. září schválilo pražské městské zastupitelstvo návrh územního plánu. Ten se po více než rok setkával s intenzivní kritikou občanských iniciativ, které se v boji proti němu sdružily v koalici SOS Praha.

Radní za ODS, ČSSD a KSČM tak dali zelenou plánu, který vychází vstříc zejména nejruznějším spekulativním zájmům. Obsahuje špatné a zastaralé dopravní řešení, kvůli němuž se město bude muset výrazně zadlužit, předpokládá nehospodárné zacházení s krajinou na okraji města, jakož i hrubé zásahy do městské a příměstské zeleně, včetně zásahů do chráněných území ochranných pásem a přírodních parků.

Územní plán výrazně preferuje rozvoj silniční sítě oproti MHD, a přispěje tak k nárůstu automobilové dopravy se všemi negativními důsledky pro město. Podle průzkumu veřejného mínění provedeného agenturou DEMA spolu s ČVUT upřednostňuje v současné době automobil jako dopravní prostředek 22% dotázaných Pražanů, zatímco metro 44%, tramvaj 26% a autobus 8%. Navzdory tomu se však v poměru investic plánuje investovat do silniční infrastruktury plných 74% (silniční okruh 25%, městský okruh 20%, sběrné komunikace 17%, radiály 12%), zatímco podíl investic do metra má činit 20% a do tramvajové dopravy pouhých 6%. Celkově se do roku 2010 plánuje investovat do rozvoje MHD 29,91 miliard korun, podpora individuální a nákladní automobilové dopravy má pak přijít na 88 miliard korun. Vzhledem k tomu, že plány investic do sítě nadřazených komunikací nejsou podloženy realitou (letos se například z naplánovaných 4,2 miliard podařilo nalézt pouhé 2 miliardy), lze v budoucnu očekávat realizaci pouze polovičatých opatření, která dopravní situaci ještě více zkomplikují.

(pal)

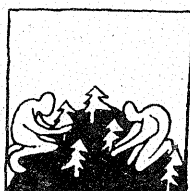
kresby obrázků: Kateřina Jelínková





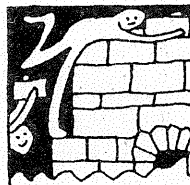
Děti Země vyhlásují Den bez aut. Pátek 5. listopadu 1999 sdružení Děti Země stanovilo za datum konání sedmého ročníku celonárodní akce *Den bez aut*. K tomuto dni se může přihlásit každé občanské sdružení nebo jednotlivec, kterým není negativní vliv dopravy na životní prostředí lhostejný. Nejlépe tento den, či alespoň během týdne až do neděle, je možné uspořádat nějakou veřejnou akci: demonstraci, pochod, blokádu, tiskovou konferenci (resp. vydat tiskovou zprávu), happening, výstavu, seminář, besedu, poslat otevřený dopis, vydat knihu apod. Veškerá invence a iniciativa závisí na organizátorech. V tomto roce se za prioritu považuje zajistit ve spolupráci s dopravními podniky jízdu veřejné městské dopravy zdarma nebo se slevou. V tomto smyslu bude osloven i generální ředitel Český drah Dalibor Zelený. Zároveň budou opět vyzváni řidiči automobilů, aby svůj vůz alespoň jeden den v roce záměrně nepoužili, zejména úředníci ministerstva životního prostředí s ministrem v čele. Loni se ke Dni bez aut připojilo rekordních čtyřicet šest organizací z osmnácti měst. Den bez aut se letos výjimečně konal také v Nizozemí - 19. září 1999. Zájemci o další informace o průběhu letošního Dne bez aut se mohou ozvat Dětem Země na adresu: Jakubské náměstí 7, 602 00 Brno (tel./fax 05-42221743).

(Miroslav Patrik, koordinátor akce)



Čtyř letošních Týdnů pro les, pořádaných Hnutím DUHA a Starými ochránci Jizerských hor, se zúčastnilo více než sto lidí. Týden pro les jsou týdenní pracovní pobyty v horách, jejichž cílem je zapojení veřejnosti do obnovy retenční schopnosti horských lesů (zejména změnou nepřirozené druhové skladby dřevin). Hnutí DUHA se tak přímo v pramených oblastech hor snaží odstraňovat příčiny ničivých povodní. Po dvou červnových Týdnech pro les, na Šumavě a v Jizerských horách, proběhly v září další dva turnusy v Jeseníkách ve spolupráci se s. p. Lesy ČR. Účastníci brigád tu vysazovali sazeničky stanovištně vhodných druhů dřevin, ochraňovali je před spárkatou zvěří, zahazovali a překopávali hluboké erozní rýhy. Po práci probíhaly diskuse s lesníky, profesionálními ochránci přírody a zástupci nevládních ekologických iniciativ z Hnutí DUHA a Přátel Jeseníků - SOJKA. Na lesní správě Města Albrechtice měli účastníci možnost poznat skutečný rozsah poškození, které přemnožená spárkatá zvěř působí na přirozené i umělé obnově lesa. Snaha místních lesníků o přírodě blízké lesní hospodaření přichází vniveč, mladé stromky jsou zkousávány a starší stromy těžce poškozeny loupáním. Nepřirozeně vysoké stavy jelení a srnčí zvěře umožňuje „myslivecké hospodaření se zvěří“, které nerespektuje potřeby obnovy lesa, a absence velkých šelem (způsobená jak činností myslivců, tak nedostatkem zachovalých biotopů pro šelmy). Týdny pro les bývají zakončeny výlety do okolí za poznáním širších souvislostí ohrožení životního prostředí regionu. Dosavadních šest pracovních pobytů Týden pro les proběhlo úspěšně a počet zájemců letos převyšoval kapacitu brigád. Příštím rokem proto hodláme rozšířit nabídku míst i termínů.

(rez)



Nové vodní dílo na Labi? Vodohospodáři se znovu zabývají myšlenkou vystavět na Labi dvě nová vodní díla: v Prostředním Žlebu a v Malém Březně. Nejprve, ač nebyl zahájen proces hodnocení vlivu stavby na životní prostředí (EIA), ředitelství Vodních cest požádalo Městský úřad v Děčíně, aby zahájil územní řízení na výstavbu jednoho z děl. Záměr vyvolal ostrý nesouhlas ekologických sdružení (Děti Země, Přátel přírody), Správ chráněných krajinných oblastí Labské pískovce a České středohoří a také na německé straně. Později byla dokončena studie EIA, která však dle názoru ekologických iniciativ nehodnotí dopady vodních děl na životní prostředí, a proto by ji ministerstvo životního prostředí mělo vrátit zpracovateli. Dvěma naplánovaným vodním dílům by padl za obět neregulovaný úsek řeky a změnil by se ekosystémy vázané na řeku. V neregulovaném úseku se vyskytují bohatá společenstva ryb, která by po výstavbě děl zanikla. Vedle toho by se v ohrožení ocitly také některé ohrožené druhy rostlin a živočichů, například bobr či vydra. Výstavba se zdůvodňuje snahou umožnit lodím celoroční průjezd po řece.

(kab, podle tiskové právy Hnutí DUHA)



Na riziko pomalé otravy planety persistentními organickými polutanty (POPs) - tedy pomalu působícími jedy - upozorňuje Greenpeace. V Ženevě proběhla na počátku září konference pořádaná OSN, na které se jednalo o co nejrychlejší eliminaci dvanácti chemikálií skupiny POPs, považovaných za nejvíce nebezpečné. Jsou to například dioxin, DDT, PCB či hexachlorbenzen. POPs vážně ohrožují zdravotní stav populace a životní prostředí. Působení dioxinů se přičítá vznik rakoviny, poruchy plodnosti nebo oslabení imunitního systému. Obsah dioxinu, například v mateřském mléce, se ale v ČR neměří. Problémovou chemikálií jsou též polychlorované bifenyly, jejichž mimořádně vysoký výskyt v mateřském mléce, v porovnání s ostatními evropskými zeměmi, prokázaly studie prováděné v devadesátých letech. Hexachlorbenzen bylo v mateřském mléce českých matek naměřeno třikrát více než v Německu a sedmáctkrát více než ve Švédsku.

(kab, podle tiskové zprávy Greenpeace)



Staveniště Temelína trápí otázka: kam položit kabely? Grégr přiznal zpoždění na Temelíně. Ministr předložil vládě zprávu, v níž uvádí, že se termín dokončení JE Temelín posune a náklady vzrostou. Dodavatelé prý splnili jen 37% tzv. realizačních a 46% tzv. spouštěcích činností, které měli v průběhu dubna a května zajistit. Za vzniklé zpoždění odpovídají především Elektromontážní závody Praha a Westinghouse. Problém prý spočívá v chybných a nejasných plánech pro položení kabeláže. Vedle toho společnost Westinghouse podle zprávy nedostala mnoha závazků, které měla splnit v průběhu prvního pololetí roku 1999. Navýšení potřebných finančních prostředků o 549 milionů korun zamýšlí ministerstvo pokryt z finančních rezerv stavby. Zdá se však, že se tím finanční problémy projektu nevyřeší.

(kab, podle tiskové zprávy Hnutí DUHA)

Petr Kužvart v rozhovoru pro srpnové číslo Sedmé generace mimo jiné uvedl: „...spíše ochránářské organizace typu Českého svazu ochránců přírody a Brontosaurů (...) do jisté míry ztratily po listopadu 1989 na významu.“

Jako člen vedení druhé výše uvedené organizace bych se rád k tomuto názoru vyjádřil.

Brontosaurus hrál před listopadem 1989 skutečně významnou roli v zapojování širší veřejnosti do problematiky našeho životního prostředí, ať již formou ekologické výchovy, praktické činnosti nebo snahou o ovlivňování důležitých rozhodnutí (samozřejmě v rámci tehdejších možností). Rád bych však podotkl, že i dnešní *Hnutí Brontosaurus* má tyto cíle ve svém programu. Otázkou ovšem zůstává, nakolik se nám daří je naplňovat. A právě zde bych rád reagoval na výše uvedený citát.

Domnívám se, že jeho autor poněkud nešťastně zaměnil, resp. neodlišil, dva termíny, a to *význam* a *vliv*. Bez nejmenšího náznaku odporu souhlasím s tvrzením, že *Hnutí Brontosaurus* ztratilo po listopadu svůj dosavadní *vliv*. Nemohu se však ztotožnit s názorem, že ztratilo na *významu*. Po pravdě řečeno se ani nedomnívám, že by Petr Kužvart považoval ekologickou výchovu za nevýznamnou. Možná chtěl říci, že „už to není to, co to bývalo“. Samozřejmě že ne. Tak, jako se mění společnost, musí se měnit i její jednotlivé subsystémy, ekologické organizace nevyjímaje. Do listopadu roku 1989 nabízel Brontosaurus ochranná křídla mnoha lidem, kteří se nějakým způsobem angažovali v environmentální problematice. Po změně systému odešli někteří z nich posílit nově založené organizace. Došlo tak k určitému přesunu zkušeností a vlivu v rámci celé společnosti. Někteří získali, jiní ztratili.

Ano, *vliv* není totéž co *význam*. Pokud chtěl autor říci, že význam má jen to, co má zároveň nějaký vliv, pak by tím předem zavrhoval jakékoli vznikající úsilí (včetně ekologicky orientovaného) či snahu o zdánlivě nemožné. Význam však podle mého

## Vliv není totéž co význam

Odpověď Petru Kužvartovi.

činaje a třeba odmítnutím úplatku konče. *Význam* je pojmem poněkud ošemetným a značně závislým na posuzovateli a jeho momentálních podmínkách.

Na rozdíl od výše jmenovaných organizací pracujících s „ekologicky již poněkud uvědomělými jedinci“ pracuje Brontosaurus na jakémsi pomezí mezi nimi a těmi, kteří teprve získávají povědomí o širších souvislostech našeho zdejšího, pozemské pobývání. Je to práce zajímavá a zároveň trochu nevďěčná. Leč potřebná. Když se nedávno v rámci jednoho základního článku naší organizace pořádalo mezinárodní setkání mládeže, část zahraničních účastníků odmítla projít nepříliš hustým smrčovým porostem s výkřiky (doslova) „Fuj! Fuj!“.

Ani se nedivím, neboť jsem ještě neviděl reklamu na procházku smrčovým porostem. Pokud

této dorůstající generaci někdo nebude pracně vysvětlovat a ukazovat, že strom je ve své podstatě přenádherný, že lesní ticho může předčít zážitek z leckterého koncertu a že hranolky vyrostly ze země, pak mohou mít naše současné aktivity a případné výhry velice krátkodobý efekt.

Možná však, že chtěl Petr Kužvart u *Hnutí Brontosaurus* poukázat na určitou nevýraznost, nevyhraněnost či podobně. To je věcí diskuse. Nepopírám, že máme stále jisté problémy s adaptací na změněné podmínky. Jak známo, hůře se přeučuje než učí novým věcem od začátku. To platí nejen pro lidskou psychiku, ale pravděpodobně i pro organizace. Pro mě osobně jsou však jakékoli nedostatky spíše výzvou ke zdokonalení, nikoli ke zrušení. V každém případě jsem Petru Kužvartovi velice vděčný za podnět nejen k zamyšlení, ale snad i ke zvýšení úsilí, které by (nejen) jej přesvědčilo, že jsme dosud neztratili na významu.

Pavel Vnenk



kresba: Tatjana Malátková

# co chybí naší společnosti?

Peníze?

Osobnosti?

Respekt?

Více zpráv, více kultury, více prostoru pro čtenáře. Od 11. října vychází RESPEKT v novém, rozšířeném vydání.

# RESPEKT

**TO ŽE SMÍTE  
POUŽÍVAT SVÁ ÚSTA**

**JEŠTĚ  
NEZARUČUJE**

**SVOBODU  
PROJEVU**

*Loesje*

**P. O. BOX 1045  
6801BA ARNHEM  
THE NETHERLANDS**

Odesílatel:  
Hnutí DUHA  
Jakubské nám. 7  
602 00 Brno  
tel.: (05) 42 21 04 38

Placeno převodem z účtu  
NOVINOVÁ ZÁSILKA

